Revistă de teorie şi practică educaţională
a Centrului Educaţional
"PRO DIDACTICA"
Nr.1 (17), 2003

Colegiul de redacţie:

Silvia **BARBAROV**
Svetlana **BELEAEVA**
Nina **BERNAZ**
Viorica **BOLOCAN**
Olga **COSOVAN**
Nadia **CRISTEA**
Otilia **DANDARA**
Viorica **GORAŞ-POSTICĂ**
Liliana **NICOLAESCU-ONOFREI**
Vlad **PÂSLARU**
Carolina **PLATON**
Igor **POVAR**
Nicolae **PRODAN**

Echipa redacţională:

Redactor-şef:
Nadia **Cristea**

Secretar general de redacţie:
Victor **Koroli**

Redactor stilizator:
Mariana **Vatamanu-Ciocanu**

Redactori:
Svetlana **Korolevski**
Dan **Bogdea**

Culegere şi corectare:
Maria **Balan**

Tehnoredactare computerizată:
Marin **Bălănuţă**

Design grafic:
Nicolae **Susanu**

Prepress: Centrul Educaţional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, Chişinău

Revista apare cu sprijinul
Fundaţiei SOROS Moldova

Adresa redacţiei:

str.Armenească, 16, Chişinău 2012,
Republica Moldova
tel: 542976
fax: 544199
E-mail: didacticapro@cepd.soros.md
www.cepd.soros.md/DidacticaPro/
www.proeducation.md

© *Copyright* Centrul Educaţional
PRO DIDACTICA

CURRICULUM VITAE
Programele Centrului Educaţional PRO DIDACTICA pentru anul 2003 ..... **2**

RUBICON MANAGERIAL

Valentina Chicu
Diagnosticarea şi analiza în contextul implementării şi renovării curriculumului **6**

QUO VADIS?

Sondaj de opinie:
Promovarea profesionalismului şi a competenţei la nivelul politicilor educaţionale **11**

Otilia Dandara, Asenia Albu
Particularităţile organizării procesului educaţional în şcoala Waldorf **29**

EX CATHEDRA

Elena Petrov
Sistemul de credite academice transferabile (strategie de reformare a învăţământului universitar) **34**

Liliana Nicolaescu-Onofrei
Formarea profesională continuă. Modele funcţionale **39**

VADEMECUM PSIHOLOGIC

Roza Ben Ţvi Litai
Influenţa atitudinilor parentale asupra dezvoltării copilului din perspectiva teoriei învăţării sociale **45**

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Loretta Handrabura
Învăţarea prin cooperare: ipoteze de lucru **49**

Serghei Lîsenco
Evaluarea dezvoltării gîndirii critice la istorie **53**

Rita Godoroja
Instruirea problematizată – cadru propice de formare a comportamentului creativ **56**

Ludmila Ursu
Cubul - tehnică de integrare a cunoştinţelor **59**

DICŢIONAR

Sorin Cristea
Politica educaţiei **62**

PAGINI COLOR:

Svetlana Korolevski
Dimitrie Cantemir **36**

Maria Balan
Ex Libris **37**

Violeta Dumitraşcu, Lilia Stîrcea
Bursele "Educaţie pentru o societate deschisă" **40**

Programele Centrului Educaţional PRO DIDACTICA pentru anul 2003

1. PROGRAMUL COMUNITĂŢI DE ÎNVĂŢARE

Cu sprijinul financiar al Fundaţiei Soros-Moldova

Priorităţi şi direcţii strategice:

- Suport pentru dezvoltarea şi promovarea politicilor educaţionale: sprijin informaţional în domeniul politicilor educaţionale, instruire şi consultanţă pentru elaborarea politicilor educaţionale la nivel local şi central, facilitarea de analize şi discuţii pe plan local şi naţional
- Dezvoltarea capacităţii instituţiilor educaţionale: programe de dezvoltare organizaţională, dezvoltarea relaţiilor de parteneriat dintre şcoală şi comunitate, sprijinirea instituţiilor din zonele dezavantajate (rurale) şi a instituţiilor de tip internat; programe de profesionalizare a cadrelor didactice şi manageriale, în vederea asigurării răspunsului la necesităţile curente ale elevilor („aici şi acum")
- Susţinerea procesului de formare a reţelelor de colaborare şi schimb de experienţă în domeniul educaţional: între şcoli (*school clusters*), între comunităţile profesionale specializate, între grupuri de elevi pe domenii de interes etc.

Direcţia de program POLITICI EDUCAŢIONALE. INFORMARE ŞI FORMARE

Conferinţele PRO DIDACTICA – „Educaţia: quo vadis?"

Coordonator: Viorica Goraş-Postică

Conferinţele vor fi anticipate de un amplu program de cercetare a situaţiei de fapt în problema respectivă şi vor fi finisate prin editarea de materiale, care, ulterior, vor putea fi folosite în diverse activităţi de formare. Pentru anul 2003, ariile tematice ale conferinţelor vizînd educaţia vor include:

- Pedagogia libertăţii şi autorităţii
- Problemele formării continue a cadrelor didactice
- Studentul – viitor pedagog faţă în faţă cu şcoala.

Revista „Didactica Pro..."

Redactor-şef: Nadia Cristea

Revista Centrului va asigura în continuare accesul la informaţia de ultimă oră, precum şi la realizările de succes ale practicienilor din domeniul educaţiei.

Clubul „Paideia"

Coordonator: Nicolae Creţu

Clubul este un nou proiect care are drept scop stimularea creării de reţele de comunicare profesională, iniţierea discutării problemelor curente şi împărtăşirii de soluţii într-un cadru neformalizat, cu popularizarea rezultatelor dezbaterilor.

Direcţia de program DEMOCRATIZAREA PROCESULUI DE INSTRUIRE

Formarea profesională continuă a cadrelor didactice. Gîndire Critică în învăţămîntul preuniversitar

Coordonator: Violeta Dumitraşcu

Programul îşi va desfăşura activitatea în concordanţă cu misiunea şi obiectivul major al întregii organizaţii: democratizarea continuă a procesului de instruire, inclusiv din învăţămîntul preuniversitar.

Programul oferă solicitanţilor tehnologii educaţionale eficiente, bazate pe analiză critică şi dialog constructiv, ce contribuie la:

- dezvoltarea reflexiei individuale asupra informaţiilor achiziţionate;
- asumarea responsabilităţii pentru propria învăţare;
- înţelegerea şi prezentarea logică a argumentelor;
- crearea unei motivaţii intrinsece pentru învăţarea continuă şi independentă;
- stimularea şi optimizarea utilizării resurselor personale,

profesionale şi sociale ale individului.

Programul va ţine în cîmpul atenţiei nevoile profesionale ale diferitelor grupuri de beneficiari, contribuind la sprijinirea profesională a cadrelor didactice din localităţile rurale şi a celor care activează în instituţiile pentru copiii aflaţi în dificultate.

Pentru anul 2003 programul propune următoarele activităţi şi servicii:

- **Bursele** Educaţia pentru o societate deschisă destinate profesorilor de la sate, în cadrul cărora va fi oferit şi un modul de iniţiere în metodologia „Lectură şi Scriere pentru Dezvoltarea Gîndirii Critice"
- **Programe de instruire** pentru unităţile şcolare de tip internat/speciale
- **Servicii de consultanţă psihopedagogică** pentru beneficiarii interesaţi de optimizarea sferei profesionale, dar şi a celei personale.

Toate modulele de instruire sînt elaborate conform modelului de învăţare activă şi se bazează pe propria experienţă a participanţilor, oferind posibilităţi de supervizare şi experimentare a competenţelor formate.

Activităţile de formare sînt adresate tuturor actanţilor procesului educaţional: profesori, elevi, administratori, părinţi, membri ai comunităţii, formatori etc.

Programul încurajează participarea persoanelor /instituţiilor din regiunile dezavantajate şi persoanelor ce lucrează cu grupuri sociale defavorizate.

INTERNET PRO EDUCATION

Coordonator: Silvia Barbarov

Obiectivul general al acestui program îl constituie contribuţia la sprijinirea procesului de desfăşurare a reformei în învăţămînt, prin facilitarea accesului la resursele informaţionale educaţionale moderne în vederea sporirii gradului de profesionalizare a cadrelor didactice.

Programul Internet Pro Education, prin intermediul site-ului cu acelaşi nume (http://www.proeducation.md), îşi propune să contribuie şi pe parcursul anului 2003 la procesul de dezvoltare profesională, atît prin informare cît şi prin formare, a tuturor subiecţilor implicaţi în activităţi educaţionale, interesaţi de învăţare şi de autoinstruire permanentă.

Rubrica *Noutăţi* va rămîne în continuare o sursă utilă de informare, prin încercarea de a prezenta cu regularitate blocuri de ştiri la zi din domeniul educaţional din republică şi de peste hotarele ei. Materialele cu un deosebit caracter practic adresate profesorilor, elevilor şi părinţilor, dar şi tuturor celor interesaţi de subiectele puse în discuţie pe paginile *Rubricii Psihologului* (http://www.psiholog.proeducation.md) nu vor ceda, sperăm, din calitatea şi importanţa mesajului transmis.

În intenţia de a spori numărul beneficiarilor site-ului şi orientarea spre satisfacerea unor necesităţi concrete ale acestora, un accent deosebit se va pune pe dezvoltarea laturii sale interactive. Vor fi create pagini cu destinaţie specială pentru elevi şi profesori, alte categorii de persoane interesate de problematica noilor direcţii de activitate.

Direcţia de program PARTENERIATE ŞCOLARE

Parteneriate şcolare pentru calitatea educaţiei

Coordonator: Vitalie Popa

Obiectivul general al programului îl constituie facilitarea stabilirii unor reţele de comunicare şi schimb de experienţă la nivel de grupuri de şcoli.

În cadrul proiectului se preconizează programe de instruire în colaborare cu International Quality of Education Association (IQEA). Paul Clarke, expert IQEA din Marea Britanie, invitat în program, este autorul lucrării „Comunităţi de învăţare: şcoli şi sisteme", tradusă în 2002 cu sprijinul Fundaţiei Soros-Moldova.

2. PROGRAMUL STRATEGII DE DEZVOLTARE A GÎNDIRII CRITICE ÎN ÎNVĂŢĂMÎNTUL SUPERIOR DIN MOLDOVA

Cu sprijinul financiar al Fundaţiei Soros-Moldova (Programul HESP) şi al Asociaţiei Internaţionale de Lectură

În cadrul acestui proiect se va elabora un curs de dezvoltare a abilităţilor de învăţare activă pentru studenţii de la orice facultate, un curs de didactică generală *Lectură şi Scriere pentru Dezvoltarea Gîndirii Critice* destinat studenţilor facultăţilor pedagogice şi programe de formare continuă pentru profesorii universitari ce doresc să aplice metode de învăţare activă în cadrul cursurilor pe care le ţin.

3. PROGRAMUL TOLERANŢĂ ŞI INTEGRARE SOCIALĂ. INFORMARE ŞI FORMARE

Cu sprijinul financiar al Fundaţiei Soros-Moldova

Priorităţi şi direcţii strategice:

- Promovarea unei culturi a toleranţei prin cunoaşterea reciprocă şi promovarea spiritului de acceptare a diversităţii, ca element esenţial al unei societăţi deschise
- Cercetarea, acumularea de resurse şi oferirea de informaţii privind evoluţia climatului interetnic pentru factori de decizie, reprezentanţi ai comunităţii, educatori, cercetători, elevi etc.
- Facilitarea creării unor reţele de comunicare eficientă între reprezentanţii diverselor grupuri etnice
- Implementarea de proiecte şi programe de instruire şi formare pentru educaţie multiculturală, educaţie pentru toleranţă şi diversitate, menite să faciliteze procesul de cunoaştere interculturală şi cooperare eficientă între reprezentanţii diverselor etnii şi grupuri sociale.

Conferinţele PRO DIDACTICA: „PRO DIVERSITATE"

Coordonator: Viorica Goraş-Postică

Conferinţele „Pro Diversitate" vor oferi un cadru pentru abordarea problemelor stringente, la nivel de politici publice, în domeniul promovării toleranţei, educaţiei multiculturale şi integrării sociale. Vor fi implicaţi experţi naţionali şi străini, precum şi reprezentanţi ai tuturor

părților interesate, realizîndu-se atît informarea şi documentarea, cît şi instruirea în domeniu. Rezultatele obținute vor fi valorificate prin intermediul publicării de materiale tematice care pot servi drept bază pentru dezvoltarea unor ulterioare proiecte şi programe de instruire. Mişcarea strategică dinspre sfera şcolară spre cea universitară şi socială, profesionalizarea şi sensibilizarea celor care concep politicile educaționale vor contribui la formarea unor comunități viabile şi dinamice de învățare, pe de o parte, şi la o educație pentru toleranță şi integrare socială eficientă a actorilor comunității, pe de altă parte. Temele preconizate pentru conferințe şi mese rotunde:

- Limba română – instrument de integrare socială
- Comunitățile interculturale în Moldova. Probleme şi soluții
- Educație interculturală în Republica Moldova
- Promovarea dialogului intercultural în cadrul sistemului educațional.

Colecția de resurse „ PRO DIVERSITATE"

Coordonator: Viorica Goraş-Postică

Seria "Pro Diversitate" va contribui la reflectarea mai amplă şi la reliefarea problemelor din domeniul promovării toleranței, interculturalității, integrării sociale, educației pentru alteritate etc. Vor fi vizate aspecte ale problemelor de integrare socială a minorităților etnice. Vor fi valorificate experiențe concrete, materiale curente, documente istorice şi de politici publice, precum şi rezultate ale studiilor concrete, pe teren, în domeniu. Studiile pot fi axate pe subiectele vizate de conferințele „Pro Diversitate", dar nu numai. Se intenționează traducerea unor materiale de referință din alte limbi.

Limba română ca instrument de integrare socială. Program de dezvoltare profesională continuă pentru profesorii din învățământul universitar

Programul va include activități de instruire pentru grupurile de profesori de la diverse instituții de învățământ superior, în vederea optimizării aspectelor ce țin de metodica limbii române pentru alolingvi şi a introducerii aspectelor de educație multiculturală în cursurile predate. Vor fi organizate ateliere de elaborare a materialelor didactice specializate pentru diverse grupuri de studenți alolingvi, activități de follow-up şi evaluare pe teren a procesului de predare, în urma programelor de instruire (observare, chestionare pentru studenți etc.), precum şi editarea unor materiale didactice-suport.

Educația pentru alteritate prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în Republica Moldova. Elaborarea unui curs opțional pentru licee, colegii, universități

Coordonator: Viorica Goraş-Postică

În vederea elaborării acestui curs opțional, vor fi invitați la concurs specialişti în predarea limbii şi literaturii române, ucrainene, ruse, bulgare, găgăuze, care vor beneficia de un program de formare, pentru a se implica apoi în elaborarea cursului şi a manualului de literatură „Să ne cunoaştem mai bine".

INTERNET PRO EDUCATION: Toleranță şi integrare socială

Coordonator: Silvia Barbarov

Internet Pro Education se va încadra în amplul program pentru promovarea dialogului social şi intercultural prin lansarea a două rubrici noi:

Limba Română – destinată să ofere un sprijin informațional util atît profesorilor de limba română pentru alolingvi şi elevilor acestora, cît şi elevilor şi profesorilor de limba română din şcoala națională.

Pro Diversitate – destinată unui public mai larg, în scopul facilitării cunoaşterii şi comunicării mai bune între reprezentanții diferitelor grupuri etnice; promovării educației pentru alteritate, diversitate, toleranță şi integrare socială.

PARTENERIATE ŞCOLARE. Granturi pentru inițiative locale

Coordonator: Lilia Stîrcea

În anul 2003 acest program va sprijini financiar cele mai reuşite proiecte de parteneriat venite din partea unor echipe formate din reprezentanți a cel puțin două şcoli din aceeaşi localitate, cu predare în limbi diferite. Parteneriatele vor include desfăşurarea unor activități comune ale profesorilor şi elevilor şcolilor respective, astfel asigurîndu-se cunoaşterea reciprocă, dialogul şi colaborarea.

Domeniile de interes prioritar pentru proiecte:

- educație ecologică (proiecte concrete de rezolvare a unor probleme ecologice ale comunității);
- dezvoltare comunitară;
- educație pentru toleranță şi înțelegere a diversității;
- aprofundarea cunoaşterii limbii române;
- educație civică.

Schimb de experiență pentru performanță educațională

Coordonator: Vitalie Popa

Obiectivul acestui concurs este inițierea unui dialog continuu dintre şcolile din diferite localități cu o componență etnică diferită, prin împărtăşirea experienței de dezvoltare instituțională a şcolilor implicate.

În bază de concurs vor fi selectate instituții din învățămîntul preuniversitar, care, pe parcursul colaborării cu Centrul Educațional PRO DIDACTICA şi cu alte organizații ce sprijină reforma în sistemul educațional din Republica Moldova, au atins performanțe şi rezultate semnificative în diverse domenii precum:

- relația şcoală-comunitate;
- democratizarea managementului educațional;
- acordarea de asistență grupurilor defavorizate din comunitatea respectivă;
- dezvoltarea profesională continuă;
- soluționarea problemelor comunității;
- parteneriate cu organizații neguvernamentale.

Aceste şcoli vor împărtăşi, prin activități de dialog bine structurate, experiența pe care o dețin în ceea ce priveşte dezvoltarea instituției educaționale. Vor fi organizate vizite, schimb de elevi şi profesori, ateliere de soluționare în comun a problemelor cu care se confruntă şcolile.

Centrului Educațional PRO DIDACTICA îi va reveni rolul de a facilita acest proces, prin intermediul unor seminarii organizate cu echipele din şcoli.

Concursurile "PRO DIVERSITATE"

Coordonator: Lilia Stîrcea

Activitățile din cadrul acestui component al proiectului vor fi orientate spre implicarea elevilor din diferite şcoli ale Republicii Moldova într-o rețea de schimb de informații despre diversitatea culturală din localitatea, județul în care locuiesc. Prin participarea inițială la un concurs (individual, pe echipe, pe familii) de realizare a unui eseu, a unei investigații, a unui proiect de promovare a atitudinii tolerante față de semeni şi de prezentare a informației despre diversitate la nivelul comunității din care fac parte, elevii vor fi selectați pentru a participa la o activitate în comun (tabără sau şcoală de vară, atelier de lucru etc.). Aceste inițiative i-ar putea pregăti pe elevi pentru participarea la discuții ce abordează probleme de toleranță şi cunoaştere interculturală şi, eventual, pentru participarea la inițiative internaționale şi locale, la elaborarea de proiecte comune etc.

4. PROGRAME DESCHISE. SERVICII

Programul DEZVOLTARE ORGANIZAȚIONALĂ

Coordonator: Vitalie Popa

Activitățile acestui program, oferite în baza licenței acordate de Camera de Licențiere a Republicii Moldova, sînt orientate spre dezvoltarea competențelor profesionale ale personalului instituțiilor private, neguvernamentale şi de stat, realizate atît în mod individual, cît şi la nivel organizațional.

Serviciile de instruire, consultanță şi evaluare se vor desfăşura prin intervenții în ariile de expertiză precum:

- diagnoză organizațională;
- sisteme de resurse umane;
- dezvoltarea abilităților manageriale;
- management strategic;
- management general;
- management educațional;
- dezvoltare organizațională;
- eficiență personală;
- evaluare de program.

Fiind concepute să răspundă nevoilor de dezvoltare ale organizațiilor-client, aceste servicii se caracterizează prin abordare inovatoare a problemelor cu care se confruntă organizațiile, adaptată la specificul mediului existent în Republica Moldova.

Pentru anul 2003 ne propunem sa extindem serviciile de instruire, consultanță şi evaluare prin lansarea de noi inițiative. Printre acestea se numără:

- crearea unui buletin electronic pentru organizații neguvernamentale, care va conține resurse necesare dezvoltării instituționale ale acestora;
- dezvoltarea serviciilor de evaluare adresate organizațiilor neguvernamentale interesate de sporirea eficienței propriilor activități şi de asigurarea accesului constant la resurse financiare, precum şi agențiilor donatoare interesate de evaluarea eficienței şi impactului investițiilor efectuate;
- desfăşurarea unui program de training-uri deschise la care vor putea participa reprezentanți din diverse organizații, interesați de dezvoltarea propriilor competențe profesionale;
- extinderea serviciilor oferite la nivel internațional.

Biblioteca

Coordonator: Mariana Kiriakov

Din luna martie 2003, Biblioteca Centrului Educațional PRO DIDACTICA va oferi un spectru mai larg de servicii informaționale. Detalii despre posibilitățile de a beneficia de aceste servicii pot fi obținute la sediul Centrului.

Programul de formare continuă a cadrelor didactice

Coordonator: Violeta Dumitraşcu

Pe parcursul anului, vor fi anunțate *Programe deschise* (cu înscriere individuală sau pentru grupuri de profesori din instituții, la solicitare), în baza licenței acordate de Camera de Licențiere a Republicii Moldova. Domeniile în care se intenționează oferirea de servicii includ: didactica generală, psihologia, didactica disciplinelor (matematică, fizică, chimie, biologie, limba franceză, limba şi literatura română, limba şi literatura română pentru alolingvi, istorie, geografie), instruirea asistată de calculator.

Programul Dezvoltarea Gîndirii Critice

Coordonator: Nicolae Crețu

În baza aceleiaşi licențe acordate de Camera de Licențiere, va continua oferirea programelor de formare *Lectură şi scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice* la solicitarea instituțiilor de învățămînt.

Centrul îşi propune căutarea surselor de finanțare suplimentară, scrierea de noi proiecte care să contribuie la acoperirea parțială a cheltuielilor pentru modulele de instruire destinate profesorilor din învățămîntul preuniversitar.

Echipa Centrului Educațional PRO DIDACTICA

Diagnosticarea şi analiza în contextul implementării şi renovării curriculumului

Valentina **CHICU**

Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

În contextul reformei educaţionale, implementarea curriculumului, concepută ca un proces evolutiv şi dinamic, este o problemă prioritară, care solicită o permanentă reconsiderare critică a practicilor în uz. Introducerea şi renovarea curriculumului sînt complicate prin faptul că necesită sprijin chiar pe teren (liceu, şcoală), prin activităţi de experimentare, de cercetare, de corecţie şi de dezvoltare a componentelor sale. Specificul şi condiţiile interne/externe ale instituţiilor de învăţămînt sînt factori ce influenţează considerabil introducerea noului, în cazul nostru – a curriculumului, ceea ce identifică procesul respectiv ca fiind unul particular pentru fiecare şcoală/liceu. O atare situaţie necesită abordări pedagogice şi manageriale inedite. Prin urmare, fiecare conducător va selecta acele metode şi va crea acel model care s-ar potrivi plenar cu realităţile din interiorul şi exteriorul instituţiei. Prezentăm în continuare paşii ce trebuie realizaţi în acest sens.

PASUL 1. DOCUMENTAREA

Managerul urmează să cunoască, să analizeze şi să sintetizeze informaţiile cu referire la:

- strategia Ministerului Educaţiei în problema implementării şi renovării curriculumului;
- strategia şi recomandările Direcţiei teritoriale de învăţămînt;
- evoluţia sistemelor educaţionale, cercetările şi practicile de ultimă oră din domeniu;
- condiţiile actuale şi de evoluţie ale comunităţii locale, ale ţării în întregime şi ale altor state;
- nevoile educaţionale ale beneficiarilor instituţiei respective de învăţămînt.

Rezultatele analizei şi sintezei informaţiilor vor servi drept fundament pentru elaborarea misiunii instituţiei de învăţămînt şi viziunii asupra viitorului ei, asupra direcţiilor de dezvoltare actuală şi de perspectivă.

PASUL 2. ELABORAREA MISIUNII ŞI VIZIUNII INSTITUŢIEI DE ÎNVĂŢĂMÎNT

Misiunea instituţiei de învăţămînt exprimă rostul, rolul, menirea acesteia. Ea este răspunsul la întrebarea: *În ce scop există unitatea de învăţămînt din localitatea X?* şi urmează a fi elaborată în concordanţă cu tipul respectivei instituţii, cu valorile promovate şi cultura organizaţională, cu specificul localităţii în care funcţionează aceasta.

Viziunea reprezintă "orientările asumate la nivel de politică a educaţiei în vederea realizării activităţii de formare-dezvoltare a personalităţii umane conform anumitor valori angajate în proiectarea sistemului şi a procesului de învăţămînt" (Sorin Cristea, ***Dicţionar de pedagogie*****,** Grupul Editorial Litera, Chişinău – Bucureşti, 2000, p.146). Managerul împreună cu întreg colectivul didactic va crea o imagine clară a viitorului dorit, care va exprima rezultatele procesului educaţional şi ale procesului de dezvoltare organizaţională (racordate la misiunea instituţiei de învăţămînt) ce urmează a fi obţinute într-o perioadă concretă de timp.

PASUL 3. ANALIZA SITUAȚIEI ACTUALE

Activitatea va consta, în primul rînd, în evidențierea succeselor obținute şi identificarea dificultăților/ problemelor cu care se confruntă instituția în implementarea/renovarea curriculumului, în realizarea misiunii, spre finalitatea proiectată. Analiza se va referi şi la situația din exteriorul unității de învățămînt, vizînd oportunitățile şi amenințările/riscurile existente. Analiza situației actuale va servi drept bază pentru alegerea strategiei şi tacticii de urmat. Aplicarea unei strategii direcționate în egală măsură spre diminuarea dificultăților şi spre amplificarea succeselor obținute este indicată în perioadele de tranziție, deoarece astfel se poate asigura un regim de funcționare stabilă şi de dezvoltare. Folosirea oportunităților va intensifica procesele respective.

PASUL 4. FORMULAREA OBIECTIVELOR

Prin formularea obiectivelor se va face conexiunea între situația actuală şi finalitate ca parte componentă a viziunii create de manager şi colectivul de pedagogi întru realizarea misiunii instituției de învățămînt. La stabilirea obiectivelor se va ține cont de strategia selectată şi de exigențele față de formulare.

PASUL 5. PROIECTAREA ACTIVITĂȚILOR ŞI A PLANULUI DE MONITORIZARE

Fiecare obiectiv va fi urmat de un set de activități necesare realizării lui, pentru care vor fi numite persoanele responsabile, vor fi identificate resursele corespunzătoare, vor fi elaborați indicatorii de performanță (reperele în baza cărora vom evalua calitatea/cantitatea realizării activității respective), va fi indicat timpul de realizare şi contextul evaluării rezultatelor obținute. Pentru a evita suprapunerile şi suprasolicitările resurselor umane şi materiale, se va efectua o corelare a activităților proiectate (materializată în tabele, grafice, scheme-orare etc.) şi se vor planifica activități de monitorizare pentru a face corecțiile necesare.

Aceasta îi va permite managerului: a) să vadă, în ansamblu, lucrul de organizare a procesului; b) să asigure consecutivitatea/continuitatea acțiunilor personale şi activităților instituției de învățămînt; c) să evite spontaneitatea, confuzia, dezordinea şi incertitudinea.

În baza sondajului de opine, efectuat cu participarea echipelor manageriale din 12 unități de învățămînt ce aplică acest model, putem concluziona că dificultățile cu care se confruntă conducătorii apar la etapa de analiză şi de diagnosticare a situației actuale, adică la identificarea cauzelor ce au determinat o atare stare de lucruri. Propunem cîteva repere teoretico-practice pentru realizarea cu succes a acestui pas.

Diagnosticarea şi analiza în management constituie etapa incipientă a unui proces complex de remodelare şi de implementare a noului, în cazul nostru – a curriculumului. Studiul se realizează în 4 etape distinctive. Vom descrie acțiunile managerului la fiecare fază, cu unele recomandări practice.

ETAPA 1. PREGĂTIREA DIAGNOSTICĂRII

De acțiunile şi deciziile manageriale, adoptate la această etapă depinde, în mare măsură, cum se va desfăşura studiul de diagnosticare.

Acțiunile managerului:

- argumentează necesitatea şi importanța inițierii unui asemenea studiu;
- stabileşte componența echipei de diagnosticare;
- stabileşte obiectivele diagnosticării, domeniile de investigație şi precizează perioada de timp ce urmează a fi analizată;
- stabileşte (împreună cu echipa) termenele de predare a rezultatelor studiului;
- participă la elaborarea planului de activitate al echipei privitor la studiul diagnostic;
- pune la dispoziția membrilor echipei informațiile necesare pentru documentare;
- pregăteşte corpul didactic, explicînd esența studiului de diagnosticare (investigația nu este un control; rezultatele individuale vor servi la analiza şi identificarea tendințelor generale), creînd, în acest fel, un climat psihologic favorabil şi prevenind eventualele blocaje.

Recomandări practice:

- echipele vor fi multidisciplinare, cu membri din interiorul şi exteriorul instituției;
- pentru a evita paralelismul şi declinarea responsabilității, fiecare membru al echipei va exercita o funcție, potrivit nivelului de pregătire şi experienței sale; avînd sarcini şi obligațiuni concrete; va şti nu doar ce are de făcut, ci şi cum va realiza respectiva misiune.

ETAPA 2. INVESTIGAȚIA PROPRIU-ZISĂ

Acțiunile managerului:

- reorganizează echipa în cazul în care nu pot fi acoperite toate domeniile de cercetare;
- planifică activități de colaborare a echipei cu factorii de decizie.

Recomandări practice:

- este importantă sistematizarea, prelucrarea şi transpunerea datelor culese în forme grafice adecvate;
- se va evita colectarea unui volum excesiv de date, care necesită timp pentru a fi prelucrate, fără a oferi informații relevante;
- nu se va admite suprasolicitarea profesorilor;
- se vor confrunta datele similare din diverse surse,

pentru a fi reținute cele ce prezintă probabilitatea maximă a corectitudinii;
- se vor cerceta cu atenție informațiile ce vin din exterior.

ETAPA 3. ANALIZA SITUAȚIEI ŞI INTERPRETAREA DATELOR

Acțiunile managerului:
- evidențiază principalele caracteristici tipologice din interiorul şi exteriorul instituției de învățământ;
- identifică punctele forte şi slabe interne/externe ale domeniilor investigate;
- elucidează şi scoate în evidență cauzele efectelor;
- ierarhizează problemele, pentru a stabili prioritățile în soluționarea acestora.

Recomandări practice:
- pentru determinarea şi argumentarea gradului de actualitate al problemelor, se va ține cont de următoarele indicii: influența asupra rezultatelor activității instituției şcolare; prezența unor mijloace obiective de soluționare; persistența problemei în viitor.

ETAPA 4. ELABORAREA RECOMANDĂRILOR

Acțiunile managerului:
- formulează propuneri de valorificare la maximum a aspectelor pozitive interne, de creştere a capacității instituției şcolare în atingerea finalităților scontate şi realizarea cerințelor misiunii, precum şi propuneri de eliminare a deficiențelor.

Recomandări practice:
- recomandările nu vor avea un caracter decizional, ci vor sta la baza intervenției decizionale a managerului;
- la elaborarea recomandărilor poate fi antrenat întregul colectiv;
- soluțiile, strategiile ce au fost eficiente în alte instituții de învățământ ar putea să nu fie valabile pentru unitatea dvs.

La elaborarea recomandărilor se va lua în considerație faptul că punctele forte, determinate în baza analizei de perspectivă, pot deveni puncte slabe.

Prezentăm în continuare cîteva instrumente de diagnosticare a unor domenii relevante în contextul implementării curriculumului.

Domeniul 1. Managementul şcolii

Diagnosticarea va avea în atenție analiza stilului de management şi repartizarea puterii la nivelul superior şi cel mediu al managementului (director, adjuncți, şefi de catedre).

În acest scop, ca instrument de investigație poate fi utilizat chestionarul sau interviul ce va include următoarele întrebări:

1. De obicei, cine vă dă dispoziții?
2. Primiți ordine şi de la alte persoane?
3. Ce persoane emit mai des dispoziții?
4. Care este frecvența acestor dispoziții?
5. De ce natură sînt respectivele dispoziții?
6. Aceste ordine sînt prezentate oral sau în scris?
7. Dvs. dați dispoziții?
8. Ce caracter au acestea?
9. Cine sînt destinatarii ordinelor dvs.?
10. Subordonaților li se dau dispoziții fără ştirea dvs.?
11. Ce legi, regulamente, norme vă reglementează activitatea?
12. Care sînt limitele autorității în domeniul gestionat de dvs.?
13. Contribuiți frecvent la fundamentarea deciziilor pe care le iau superiorii dvs.? În ce mod?
14. Cine sînt persoanele care controlează realizarea sarcinilor primite?
15. Asupra căror angajați exercitați controlul îndeplinirii sarcinilor şi care sînt limitele drepturilor dvs. de verificare?
16. Ce credeți că ar mai trebui făcut pentru îmbunătățirea muncii şi păstrarea marjelor de competență ale domeniului dvs.?

Informațiile obținute din răspunsurile la aceste întrebări pot servi drept suport pentru identificarea cauzelor disfuncționalităților la nivelul structurii de dirijare.

Domeniul 2. Comanda educațională (interesele/ aşteptările elevilor, părinților, comunității)

Pentru ca şcoala să fie viabilă şi să funcționeze eficient în serviciul societății, ea trebuie să-şi traseze scopurile şi obiectivele, ținînd cont de interesele şi nevoile de instruire ale elevilor, părinților, comunității, să-şi proiecteze curriculumul opțional, bazîndu-se pe acestea şi pe posibilitățile reale. Studiul de diagnosticare a domeniului dat va fi orientat în trei direcții:

a) identificarea nivelului actual de acoperire a intereselor şi nevoilor beneficiarilor;
b) cercetarea nevoilor existente;
c) examinarea posibilităților de satisfacere a nevoilor de instruire existente.

În procesul de diagnosticare a situației de moment în şcoală/liceu echipa de cercetare se va sprijini pe următoarele repere:

1. Ce discipline, cursuri, cercuri indicate în planul-cadru al Ministerului Educației sînt oferite copiilor?
2. Care sînt motivele introducerii acestor discipline?
3. Cum sînt repartizate respectivele cursuri pe arii curriculare?

4. Disciplinele/cursurile incluse se referă la:
   - *formarea unui mod de viaţă sănătos;*
   - *etica şi cultura comportării;*
   - *dezvoltarea culturii intelectuale;*
   - *educaţia ecologică, economică, juridică etc.;*
   - *învăţarea tehnologiilor computerizate;*
   - *studierea aprofundată a disciplinei;*
   - *dezvoltarea creativităţii;*
   - *altele…*
5. Cine predă cursul/disciplina în cauză şi ce pregătire profesională are?
6. Există un curriculum elaborat (programă, standarde, strategii, sistem de apreciere a rezultatelor)?
7. Unde au loc orele/şedinţele? În ce perioadă a zilei şi cît timp durează activitatea respectivă?
8. Cine sînt beneficiarii disciplinei/cursului? Cum au fost selectaţi?
9. Care este nivelul săptămînal de solicitare a copiilor?
10. Cîţi elevi frecventează doar cursul de bază?
11. Există un curriculum opţional/discipline/cursuri pentru copiii de alte naţionalităţi, confesiuni, cu handicap?

<u>Chestionar pentru elevi</u>

1. Ce activităţi organizate în acest an de studii în clasă/şcoală v-au plăcut? De ce?
2. Ce cursuri, cercuri frecventaţi?
3. Ce cursuri, cercuri, discipline noi este necesar a fi introduse în şcoala voastră?
4. Ce ajutor solicitaţi în procesul de instruire şi autoinstruire?
5. La ce subiecte aţi dori să obţineţi mai multe informaţii în cadrul orelor extraşcolare şi activităţilor organizate în şcoala voastră?

<u>Chestionar pentru părinţi</u>

1. Conform căror criterii alegeţi profesorul, clasa, şcoala în care urmează să înveţe copilul dvs.?
2. Ce aţi dori să cunoască, să poată face copilul dvs. la sfîrşitul anului şcolar?
3. Ce subiecte, cursuri, discipline noi doriţi să studieze copilul dvs.?
4. Cum aţi putea contribui la eficientizarea procesului educaţional în clasa/şcoala în care învaţă copilul dvs. (organizarea unor întîlniri cu oameni interesanţi, discuţii, dezbateri, cursuri, discipline noi etc.)?

<u>Chestionar pentru profesori</u>

1. Ce măsuri ar trebui întreprinse în şcoala/liceul dvs. pentru a menţine/a ameliora imaginea ei/lui?
2. Care sînt subiectele, domeniile de interes sporit pentru dvs.?
3. Ce cursuri, discipline noi, activităţi le-ar fi utile copiilor din şcoala dvs.?
4. Care dintre acestea le puteţi preda/organiza dvs.?
5. Care ar fi resursele necesare pentru a organiza activitatea/a preda cursul, disciplina respectivă?
6. Care dintre subiectele prezentate (se va anexa o listă întocmită în baza rezultatelor chestionării părinţilor şi copiilor) doriţi să-l realizaţi?

Domeniul 3. Formarea continuă a cadrelor didactice. Pregătirea profesorilor pentru implementarea noului

Este recunoscut faptul că organizarea cursurilor pentru cadrele didactice în teritoriu, cu sprijinul Băncii Mondiale, a constituit doar faza iniţială a procesului de formare continuă în unitatea de învăţămînt. Proiectarea, organizarea adecvată şi eficientă a perfecţionării profesionale a cadrelor didactice în instituţia şcolară depinde totalmente de calitatea studiului diagnostic al domeniului dat. Vă propunem un model de chestionar pentru întocmirea ulterioară a "hărţii nevoilor de formare continuă a profesorilor", identificînd nu numai problemele, dar şi unele căi de soluţionare a acestora, în baza resurselor umane şi informaţionale interne.

<u>Chestionar pentru profesori</u>

Bifaţi, pentru fiecare domeniu, enunţurile ce vă caracterizează: 1. Vreau să ştiu, să cunosc mai multe despre acest aspect. 2. Cunosc/încerc să aplic. Am anumite întrebări. Vreau să discut cu colegii. 3. Pot prezenta o comunicare/împărtăşi propria experienţă.

Nr.	Domenii	1	2	3
1.	Fundamentele teoretice ale reformei învăţămîntului			
2.	Curriculumul la disciplina pe care o predau			
3.	Curriculumurile la disciplinele din aceeaşi arie curriculară			
4.	Realizări noi în domeniul disciplinei pe care o predau			
5.	Manuale de alternativă, alte materiale didactice eficiente pentru studierea unor subiecte concrete			
6.	Noi tehnologii de predare/învăţare/evaluare			
7.	Proiectarea activităţii didactice (modalităţi noi)			
8.	Interdisciplinaritatea în proiectarea didactică			

9.	Obiective educaționale. Operaționalizarea obiectivelor			
10.	Selectarea conținuturilor adecvate pentru realizarea obiectivelor			
11.	Selectarea formelor adecvate pentru realizarea activității didactice			
12.	Metode didactice în care predomină comunicarea: orală expozitivă orală interogativă scrisă la nivelul limbajului intern			
13.	Metode didactice în care predomină acțiunea de cercetare a realității: în mod direct în mod indirect			
14.	Metode didactice în care predomină acțiunea practică, operațională: reală simulată			
15.	Metode didactice în care predomină programarea specială a instruirii			
16.	Selectarea şi îmbinarea metodelor didactice: pentru realizarea obiectivelor pentru parcurgerea diferitelor etape ale lecției pentru organizarea diverselor tipuri de lecție			
17.	Dezvoltarea creativității la lecție			
18.	Motivarea elevilor pentru învățare			
19.	Evaluarea şi autoevaluarea activității elevilor şi rezultatelor acesteia			
20.	Aplanarea conflictelor apărute la lecție (elev/elev, elev/profesor)			
21.	Autoevaluarea activității didactice realizate			

Asistarea la ore, interviurile, discuțiile neoficiale cu profesorii pot furniza informații noi care vor completa rezultatele chestionării.

Modelul şi instrumentele propuse pot fi preluate de manageri, adaptate la contextul local, perfecționate, eficientizate.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Clarke, P., *Comunități de învățare: şcoli şi sisteme,* Editura Arc, Chişinău, 2002.
2. Gorg, B., *Managerii viitorului, Viitorul managerilor,* Institutul European, Iaşi, 1989.
3. Ghițescu, T., *Management Educațional Sistemic,* Editura Universității din Piteşti, 2002.
4. Jinga, I., *Conducerea învățământului,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1993.
5. Iosifescu, Ş., *Manual de management educațional,* Editura ProGnosis, Bucureşti, 2000.
6. Ian, J., *School effectivness and school improvement,* Pitman Publishing, London, 1996.
7. Моисеев, А. М., *Нововведения во внутришкольном управлении,* Педагогическое Общество России, Москва, 1998.

Sondaj de opinie:

Promovarea profesionalismului şi a competenței la nivelul politicilor educaționale

Revista de teorie şi practică educațională ***Didactica Pro...*** *a efectuat acest sondaj pentru a aduce la cunoştința cititorilor părerile mai multor personalități ale vieții publice din Republica Moldova. Inițiem, astfel, o dezbatere ce vizează prezentul, dar şi viitorul sistemului nostru de învățămînt, arătîndu-ne deschişi căutărilor de soluții constructive şi eficiente. Ideile expuse, întrunind opinii ale politicienilor, elaboratorilor de acte normative, oamenilor de ştiință, managerilor, profesorilor, elevilor, vor servi, credem, drept sursă de reflecție pentru factorii de decizie la nivelul politicilor educaționale.*

1. Care sînt, în opinia dvs., cele mai importante realizări ale reformei învățămîntului din ultimii 10 ani în Republica Moldova?
2. Ce probleme ale educației ar trebui soluționate în mod prioritar?
3. În Legea învățămîntului (art. 4) sînt stipulate principiile politicii educaționale. Ce valori ale culturii naționale şi universale trebuie să promoveze şcoala?
4. Conform legislației (art. 40, Legea învățămîntului, 1995), autoritățile publice determină politica de stat în sfera învățămîntului. Care ar fi mecanismele de promovare a profesionalismului şi competenței la nivelul autorităților publice, pentru a asigura calitatea politicilor educaționale?
5. În actele normative (art.4, alin.3, Legea învățămîntului, 1995), educația este declarată a fi refractară la discriminarea ideologico-partinică, politică, rasială, națională. Cum se poate asigura *de facto* respectarea acestui postulat, indiferent de forțele politice aflate la guvernare?

Svetlana BELEAEVA,
directorul Liceului Teoretic *Gaudeamus*, mun. Chişinău
Pavel CERBUŞCĂ, **director-adjunct**

1. Printre cele mai importante succese ale reformei evidențiem:

- democratizarea, umanizarea şi liberalizarea învățămîntului;
- realizarea reformei curriculare, axată pe elev ca subiect al învățării;
- elaborarea de manuale, ghiduri pentru profesori şi alte soft-uri de materiale;
- dezvoltarea învățămîntului liceal şi gimnazial;
- educația ca un proces deschis şi flexibil, bazat pe valorile general umane şi naționale;
- orientarea nu atît pe învățarea de conținuturi (care poartă un caracter de sugestii), cît pe **obiective** (formarea la elevi a unui set de capacități, motivații şi atitudini).

În acest context, se remarcă activitatea unor instituții de alternativă, de exemplu Centrul Educațional PRO DIDACTICA, care realizează programe de instruire şi organizează cu deosebită eficiență un şir de training-uri, mese rotunde, conferințe, dezbateri ale unor subiecte cu caracter controversat (coordonarea şi editarea curriculumului de liceu şi a ghidurilor metodice, elaborări de materiale tehnologice şi curriculare în ajutorul profesorilor şi managerilor şcolari etc.). Astfel, profesorii, metodiştii, inspectorii au beneficiat de un suport important în pregătirea profesională, însuşind noi modalități de selectare a conținuturilor, de utilizare a metodelor de instruire, de organizare a activităților extracurriculare etc.

Tot mai mulți profesori sînt implicați în alcătuirea materialelor didactice, în colaborare cu savanți, profesori universitari, edituri şi administrația publică. Au fost înregistrate performanțe în instruirea cadrelor didactice în domeniul învățării prin cooperare, dezvoltării la elevi a gîndirii critice şi utilizarea unor tehnici de predare-învățare-evaluare cu caracter interactiv.

2. Politica educațională, nu numai *de jure,* dar şi *de facto*, trebuie să constituie o prioritate în activitatea organelor de stat şi a celor neguvernamentale, fapt menționat în Legea învățământului şi în alte documente. În acest scop, ar trebui susținută elaborarea şi implementarea unor proiecte în diverse domenii: educație juridică, educație civică, educație pentru sănătate, dezvoltarea gîndirii critice, comunicare eficientă, învățare prin cooperare etc. Stabilitatea în cadrul statului depinde şi de o politică reuşită în domeniul educației.

Politica educațională nu poate fi realizată fără cultivarea sentimentului de responsabilitate pentru rezultatele instruirii şi educației, începînd cu elevii şi terminînd cu factorii de decizie.

Este oportună redactarea şi perfecționarea Curriculumului în vigoare, luînd în considerație propunerile din teritoriu şi noile tehnologii educaționale. Sînt "prea încărcate" conținuturile la chimie, matematică, literatura română şi literatura rusă; psihologia nu este elaborată în conformitate cu particularitățile de vîrstă ale elevilor.

Lipseşte un program național de dezvoltare a culturii fizice şi a sportului, în special în timpul extraşcolar. Puțină atenție se acordă educației estetice, educației ecologice, orientării profesionale a adolescenților. Urmează să insistăm asupra programului de susținere a potențialului copiilor dotați, care se realizează fragmentar şi se sprijină pe entuziasmul unor profesori şi elevi.

Ar fi binevenită înființarea unui centru de evaluare autonom, care ar funcționa independent de Ministerul Educației, pentru a minimaliza cazurile frecvente de corupție (asemenea experiență există în Israel). Ar trebui realizat în practică principiul depolitizării şcolii şi acordată o mai mare autonomie managerilor şcolari. Inspecțiile urmează să poarte un caracter mai mult de ghidare şi ajutor ştiințifico-metodic, şi apoi de control, iar departamentele şi autoritățile publice, prin intermediul cabinetelor metodice, să asigure instituțiilor de învățămînt suportul tehnologic necesar pentru realizarea obiectivelor preconizate.

3. Valorile culturii naționale şi universale pe care trebuie să le promoveze şcoala sînt:

- pluralismul, democrația şi respectarea legilor;
- stima față de om, privit ca personalitate integră şi unică;
- studierea şi înțelegerea lumii multiculturale;
- comunicarea, colaborarea, convingerea, libertatea gîndirii şi exprimării;
- activism format în baza respectării drepturilor omului.

4. Calitatea politicii educaționale depinde de activitatea unui şir de factori, începînd cu elevii, profesorii şi părinții, dar şi de principialitatea autorităților publice, care determină politica de stat în sfera educației. În acest context, este necesar a studia experiența avansată din domeniu (de peste hotare şi din republică); a spori interesul pentru studii şi învățare continuă; a organiza mese rotunde, conferințe ştiințifico-practice, activități cu caracter interactiv de implicare a elevilor, profesorilor, părinților, responsabililor din organele de stat şi obşteşti, persoanelor-resursă din comunitate etc. Cadrele de conducere ar trebui să fie desemnate în bază de concurs (prin centralizarea efectuată în ultimul timp se limitează autonomia instituțiilor de învățămînt).

5. Realizarea principiilor democrației şi a depolitizării instituțiilor de învățămînt depinde de mentalitatea şi gradul de conştientizare de către cetățeni a esenței lor. Un rezultat al reformei educaționale sînt copiii descătuşați, capabili să-şi susțină propriile opinii. Pentru ca principiile democrației să fie realizate în practică, este necesară activitatea liberă a mijloacelor de informare în masă, care să reflecte diverse modalități de implementare a politicii educaționale. Cetățenii statului ar trebui să se implice, cu mai multă insistență, în diverse proiecte de alternativă, în organizarea unor măsuri (în limba de stat şi în limbile etniilor conlocuitoare), pentru a aprecia nevoile comunității şi a identifica problemele majore ce urmează a fi rezolvate. Ei ar trebui antrenați în activități de studiere a realizărilor culturii naționale şi ale civilizației contemporane, pentru a analiza critic nivelul de respectare a principiilor democrației şi promovarea valorilor general umane şi naționale.

Silviu BEREJAN,
academician, profesor universitar

2. Din punctul de vedere al unui lingvist, ar trebui, desigur, soluționată în condiții optime, în primul rînd, problema stăpînirii practice a limbii de cultură (atît în scris, cît şi oral, ceea ce nu este un lucru de mîna a doua).

3. Se înțelege că, întîi şi întîi, valorile general umane şi ale istoriei naționale sub toate aspectele ei.

4. Din moment ce în domeniul învățămîntului politica de stat este determinată de autoritățile publice, principalul mecanism de asigurare a calității politicilor educaționale s-ar cuveni să fie schimbarea atitudinii autorităților față de adevărul ştiințific şi istoric, precum şi față de adevăratele valori naționale. În felul acesta ele şi-ar putea demonstra profesionalismul şi competența de autorități publice ale statului.

5. Educația, odată declarată a fi refractară la discriminări social-politice, forțele diriguitoare în stat ar fi cazul să-şi expună clar poziția în ceea ce priveşte ideologiile existente în societate şi politicile statale, promovate de guvernanți.

Dumitru BRAGHIŞ,
preşedintele fracțiunii parlamentare *Alianța Social-Democrată*

1. Republica Moldova, la capitolul reforma învățămîntului, este una din cele mai avansate printre țările din Europa de Sud-Est, ajungînd la aceste performanțe prin:

- Adoptarea Legii învățămîntului şi a Concepției dezvoltării învățămîntului.
- Aprobarea Programului de stat de dezvoltare a învățămîntului şi determinarea priorităților de dezvoltare. La baza acestui Program au fost puse noi principii: umanizarea, accesibilitatea, creativitatea, democratizarea, flexibilitatea, obiectivul major fiind formarea personalității creative, capabile a se adapta la condițiile impuse de schimbări.
- Racordarea la modelul european (Curriculumul, instruirea pe obiective, învățămîntul formativ-dezvoltativ).
- Implementarea proiectului reformării învățămîntului secundar general, cu suportul Băncii Mondiale: elaborarea curriculumurilor pentru învățămîntul primar şi cel gimnazial, editarea de manuale şi ghiduri pentru profesori, introducerea sistemului de închiriere a manualelor şi crearea unui nou sistem de evaluare a performanțelor elevilor.
- Instituirea învățămîntului liceal.

- Îmbunătățirea bazei materiale a şcolilor, sistemelor de încălzire, cu sprijinul Fondului de Investiții Sociale din Moldova şi al Guvernului, prin implicarea activă a comunităților.

2.

- O problemă destul de acută este asigurarea accesului tuturor copiilor la un învățământ de calitate, care ar dezvolta deprinderile esențiale pentru viață, inclusiv educația pentru sănătate, educația civică, educația pentru viața de familie.
- Asigurarea unei creşteri a calității învățământului la toate nivelurile.
- Elaborarea unui program de reabilitare a statutului social al profesorului, care să asigure majorarea esențială a salariului, prevenirea exodului intens, întinerirea cadrelor didactice, stimularea muncii calitative, perfecționarea cadrelor didactice.
- Elaborarea unei strategii de dezvoltare a învățământului secundar profesional şi a mecanismului de punere în aplicare a acesteia, ce ar permite fortificarea relațiilor dintre şcoli, întreprinderi şi asigurarea unei pregătiri profesionale relevante.
- Dezvoltarea învățământului de alternativă preşcolar, secundar general şi secundar profesional. Perfecționarea bazei juridice pentru învățământul privat şi a reglementărilor ce țin de învățământul prin contract în instituțiile de stat.
- Revizuirea mecanismului de admitere şi a criteriilor independente şi obiective de apreciere a rezultatelor instruirii.
- Promovarea învățământului liceal, trecerea la un sistem unic de învățământ secundar general.
- Realizarea unui program de integrare a copiilor cu necesități educaționale speciale în sistemul educațional comun.
- Optimizarea managmentului sistemului de învățământ la toate treptele de instruire, descentralizarea şi întărirea autonomiei universitare, responsabilității şi democrației, asigurarea şanselor egale la educație.

3. Consider că sarcina de bază a şcolii este formarea personalității armonios dezvoltate. Răspunsul rezultă din definiția clasică: „O personalitate armonios dezvoltată este aceea care posedă atît valorile naționale cît şi valorile universale, este un bun cunoscător al limbii materne şi al limbilor altor popoare".

4. Calitatea învățământului este determinantă de mai mulți factori, în primul rînd însă depinde de factorul uman, de nivelul de pregătire al acestuia. Este necesară crearea unui sistem bine fundamentat de selectare şi promovare a cadrelor în învățământ, independent de schimbările politice, introducerea funcției de secretar de stat în domeniul învățământului, pentru a asigura consecvența şi continuitatea reformelor.

5. Este evident că ideologia partinică nu trebuie şi nu poate fi introdusă în conținutul educațional. Pentru ca educația să fie refractară la discriminarea ideologico-partinică, politică, rasială, este nevoie de o înțelegere corectă a problemei din partea liderilor de partid şi a oficialilor din învățământ. Modificarea curriculumului, elaborarea standardelor educaționale, orice schimbări în educație urmează a fi dezbătute public cu profesorii, părinții, elevii, studenții şi societatea civilă.

Crearea organizațiilor de pionieri şi a celor comsomoliste în unele instituții de învățământ de către partidul de guvernământ, implicarea copiilor în probleme ideologice prezintă un pericol pentru societate, democrație şi poate fi calificat ca un act de violență şi încălcare flagrantă a drepturilor copilului.

Nicolae BUCUN,
academician, doctor habilitat în psihologie,
profesor universitar

1. Printre realizările importante putem menționa:

- adoptarea Legii învățământului;
- racordarea învățământului la standardele europene din punctul de vedere al structurii şi conținutului (fondarea liceelor, şcolilor polivalente, colegiilor);
- elaborarea Concepției dezvoltării învățământului în Republica Moldova; elaborarea şi implementarea curriculumului la toate disciplinele din învățământul preuniversitar, trecerea la instruirea pe obiective;
- aplicarea noilor tehnologii educaționale, învățământul formativ-dezvoltativ;
- descentralizarea procesului de administrare a învățământului prin transmiterea unor funcții ale Ministerului Educației structurilor județene (finanțare, curriculumul opțional etc.).

2.

a) crearea unui sistem viabil, flexibil de management educațional:
b) asigurarea legislativă şi normativă prin:
   - modificarea Legii învățământului;
   - adoptarea de noi legi şi acte normative privind dezvoltarea învățământului profesional, instruirea adulților, dezvoltarea învățământului complementar şi continuu;

c) crearea unui sistem eficient de perfecționare a pedagogilor ce ar avea la bază motivarea creşterii profesionalismului, dar şi a condițiilor materiale; schimbarea statutului profesorului în societate prin: sporirea substanțială a salariului, stimularea perfecționării continue a cadrelor didactice; antrenarea societății în susținerea educației: elaborarea mecanismelor de promovare a procesului de adaptare şi integrare a tinerilor specialişti;
d) perfecționarea sistemului de finanțare a învățământului prin schimbarea procesului de redistribuire a mijloacelor în învățământ; alocarea de resurse pentru programe prioritare; finanțarea pentru atingerea unor obiective în învățământ;
e) modernizarea procesului de finanțare a învățământului special, recalificarea, reprofilarea, reorientarea profesională a celor aflați în situații deosebite sau dificile, şomeri, specialişti angajați peste hotare, tineri absolvenți.

3. De menționat că nu este atît de uşor să delimităm strict valorile naționale de cele universale. Interacțiunea lor trebuie să se producă permanent şi treptat. Bineînțeles, la nivelul preşcolar şi în învățământul primar procesul de educație trebuie să se bazeze cu prioritate pe valorile naționale. Avînd conştientizate valorile naționale, vom avea succese în promovarea valorilor universale.

4. Este necesar să elaborăm mecanismele eficiente de implementare a politicilor educaționale la nivelul autorităților publice locale, pentru că se observă o tendință de centralizare a deciziilor (spre exemplu, schimbarea art. 40 din Legea învățământului).

Nu este creat un sistem eficace de promovare a cadrelor didactice, în bază de concurs. Autoritățile publice locale ar

trebui să-şi asume mai multe responsabilităţi în implementarea politicilor educaţionale, funcţiile ministerului ţinînd de elaborare, monitorizare, evaluare şi coordonare a acestora.

5. Orice ţară are o ideologie generală de dezvoltare a personalităţii, reflectată, bineînţeles, în conţinutul educaţiei. Această ideologie este direcţionată spre dezvoltarea liberă şi armonioasă a omului, spre formarea personalităţii creative, capabilă a se adapta la diferite condiţii ale vieţii. O ideologie promovată de un partid politic, indiferent de orientarea lui, dacă nu se include în ideologia statului şi nu coincide întocmai cu idealurile prevăzute de Constituţia ţării, nu poate fi acceptată şi susţinută în educaţie.

Nicolae CHIRTOACĂ,
directorul Colegiului Invizibil din Moldova

1. În opinia mea, descentralizarea învăţămîntului şi democratizarea sistemului de instruire la toate nivelurile pot fi considerate realizări considerabile în acest domeniu. A sporit substanţial gradul de mobilitate academică, au fost depuse eforturi pentru actualizarea şi modernizarea conţinutului învăţămîntului secundar şi universitar. Formarea mecanismului de evaluare şi acreditarea instituţiilor de învăţămînt superior au constituit o încercare de a asigura un nivel suficient şi garantat al calităţii cunoştinţelor oferite elevilor şi studenţilor. Racordarea sistemului nostru de învăţămînt la standardele internaţionale – introducerea creditelor transferabile, elaborarea standardelor educaţionale, dezvoltarea sistemului de evaluare a calităţii etc. – reprezintă paşi concreţi pe calea "europenizării" învăţămîntului şi a educaţiei.

Diversificarea surselor de finanţare a oferit instituţiilor de învăţămînt şansa de a-şi asigura o dezvoltare cît de cît durabilă şi o independenţă relativă în raporturile cu structurile puterii de stat. Un rol important în reformarea învăţămîntului superior îi revine suportului financiar acordat de diverse organisme internaţionale şi fundaţii, în special de Fundaţia SOROS, care contribuie mult şi la funcţionarea instituţiei noastre cu statut interuniversitar – Colegiul Invizibil. Cred că fondarea Colegiului şi activităţile instituţiei noastre în calitate de centru de excelenţă în domeniul ştiinţelor socioumanistice este un exemplu elocvent al schimbărilor ce se produc în domeniul învăţămîntului. Misiunea de bază a Colegiului constă în educarea şi formarea unei noi generaţii a elitei intelectuale în ştiinţele politice, sociologie, filozofie şi psihologie, a viitorului nucleu academic şi universitar ce va promova învăţămîntul de calitate.

2. Cred că problema calităţii învăţămîntului ar trebui să rămînă în centrul atenţiei. Nu în zadar pe parcursul ultimilor zece ani necesitatea sporirii calităţii educaţiei tinerei generaţii şi a pregătirii viitorilor specialişti reapare periodic ca temă centrală a mai multor discuţii din societatea noastră. Această problemă este actuală şi în ţările industrial dezvoltate. De exemplu, în SUA şi Canada dezbaterile cu privire la diferite moduri de evaluare calitativă a educaţiei se intensifică. În Marea Britanie calitatea a fost declarată scopul principal al învăţămîntului superior.

La noi extinderea vertiginoasă a sistemului de învăţămînt superior şi comercializarea acestuia a avut drept consecinţă nu numai creşterea rapidă a numărului studenţilor, precum şi apariţia disproporţiilor evidente în pregătirea anumitor specialişti, dar a provocat şi deteriorarea calităţii procesului de predare/învaţare. Obţinerea licenţei a devenit un scop în sine şi instituţiile private de învăţămînt s-au pomenit într-o situaţie de ispită majoră de a merge pe calea rezistenţei minime. Această stare de lucruri, deloc plăcută pentru societate în ansamblu, a suscitat şi luări de atitudine din partea autorităţilor publice faţă de modul de utilizare a resurselor bugetare în cadrul învăţămîntului superior şi a asigurării de către stat a calităţii învăţămîntului. Costurile crescînde ale învăţămîntului universitar în mod normal trebuie să fie justificate prin beneficiile la care se aşteaptă comunitatea şi care pot fi clar definite în baza aprecierii obiective şi imparţiale a calităţii produsului final. Creşterea mobilităţii internaţionale a studenţilor, a cadrelor didactice şi cercetătorilor, cît şi accesul moldovenilor la pieţele externe de muncă au condiţionat necesitatea crescîndă de a asigura echivalenţa calificărilor, standardelor şi creditelor în diferite ţări europene şi deci o mai mare atenţie faţă de sistemul de apreciere a calităţii.

Cultivarea spiritului de gîndire critică şi independenţă intelectuală la elevi şi studenţi, formarea aptitudinilor practice de utilizare eficientă a cunoştinţelor rămîn sarcini principale ale instituţiilor de învăţămînt din Moldova. În mod special, aş sublinia necesitatea studierii profunde şi conştiincioase a ştiinţelor sociale şi umanistice, aplicarea creativă a noţiunilor şi principiilor de bază ale acestor discipline în condiţiile concrete ale Moldovei, ceea ce ar constitui un suport teoretic şi metodologic esenţial în procesul modernizării în continuare a societăţii.

3. În primul rînd, aş menţiona valorile de bază ale civilizaţiei europene şi moderne: drepturile fundamentale ale omului la o existenţă liberă şi decentă, care derivă din esenţa lui spirituală şi libertatea ca stare imanentă fiinţei umane, toleranţa şi responsabilitatea în raporturile dintre oameni, principiile democratice în organizarea şi funcţionarea comunităţii, democratism participativ şi pluralism în viaţa social-politică, egalitate în faţa legii şi în cadrul unui stat de drept, cultivarea spiritului demnităţii umane şi a dragostei faţă de plaiul natal, a gîndirii critice şi a responsabilităţii civice. Cred că valorile culturii noastre naţionale, felul nostru de a vedea lucrurile, de a cugeta şi acţiona se îmbină într-un mod destul de firesc cu cele europene şi universale, oferind dascălilor moderni posibilitatea de a pune bazele sănătoase şi adecvate ale dezvoltării morale, intelectuale şi sufleteşti a tinerei generaţii.

Important este nu doar să declarăm aceste valori şi principii, ci şi să le promovăm prin formarea abilităţilor comportamentale şi atitudinale ale tinerilor, în cadrul diverselor activităţi curriculare şi extracurriculare. Pregătirea lor pentru o viaţă activă în condiţiile pluralismului şi a diversităţii culturale, tendinţe ce se manifestă tot mai pregnant în cadrul societăţilor democratice şi deschise, ar trebui să devină repere importante în programul de activităţi educative şi formative ale instituţiilor de învăţămînt. Implicarea plenară a tinerilor în viaţa societăţii şi realizarea în practică a principiilor democraţiei participative prin acceptarea şi exersarea drepturilor şi responsabilităţilor civice va spori cu timpul potenţialul democratic în Moldova.

În cadrul Colegiului Invizibil din Moldova se acordă o atenţie deosebită anume promovării valorilor maturităţii, patriotismului şi responsabilităţii civice, se încurajează implicarea activă a tinerilor în viaţa societăţii şi realizarea în practică a principiilor democraţiei participative.

4. Cu părere de rău, pe parcursul ultimilor ani, elaborarea politicilor educaţionale a fost în mare măsură condiţionată de conjunctura politică, rămînînd marcată de reforme democratice neterminate şi de lipsa de strategie generală a tranziţiei spre o societate deschisă şi competitivă. Consider că rolul statului constă, în primul rînd, în elaborarea unor politici educaţionale care ar exprima în mod adecvat necesitatea societăţii în profesionişti în diferite domenii, bine instruiţi şi competenţi, ar ţine cont de perspectivele dezvoltării acestui

stat şi de direcţiile prioritare de divizare a muncii în cadrul proceselor integraţioniste, sub-regionale şi europene. Un mecanism nu mai puţin important al reglementării situaţiei pe piaţa respectivă este cererea şi oferta, care nu ar trebui să conducă la un haos la nivel sistemic şi să încurajeze în exclusivitate aspectul pur comercial al activităţilor de instruire şi formare a specialiştilor.

Nu aş vrea să par categoric, însă implicarea limitată a autorităţilor în procesul de instruire, încurajarea atitudinii creative şi responsabile a şcolilor şi instituţiilor de învăţământ de diferite niveluri în cadrul principiilor de bază ale politicilor educaţionale promovate de stat sînt în stare să schimbe starea lucrurilor spre bine. În acest sens, rămîn pe poziţiile liberalismului clasic care mai degrabă are încredere în cetăţeni responsabili decît în statul cu toate structurile lui ierarhice şi, prin definiţie, birocratizate. Desigur, pentru ca funcţionarii de diferite ranguri să promoveze în mod adecvat aceste politici, sînt necesare astfel de calităţi precum competenţa profesională, gîndirea adecvată şi clară, atitudini responsabile faţă de exercitarea împuternicirilor şi faţă de promovarea reformelor în acest domeniu de o importanţă majoră pentru viitorul ţării.

5. Cred că respectarea necondiţionată şi adecvată a normelor democratice în domeniul învăţămîntului va fi posibilă doar după finalizarea perioadei de tranziţie la noua orînduire şi asimilarea benevolă a normelor civilizate de convieţuire în cadrul unei societăţi deschise şi pluraliste. Sistemul de educaţie de la noi mai rămîne refractar la noile principii de predare/învăţare, conservatismul, deseori inconştient, mai lasă o amprentă vizibilă asupra funcţionării acestui sistem. Sînt convins că logica schimbărilor, care deja au un caracter ireversibil, a modernizării tuturor sferelor de funcţionare a societăţii va duce, inevitabil, şi la modificările respective în felul şi modalităţile de educare a tinerilor.

Alexandru COSMESCU,
elev în cl. a XI, Liceul *Prometeu*, mun. Chişinău

1. Nu-mi prea plac generalizările. Iată de ce prefer să vorbesc mai curînd despre individ decît despre sistem, mai curînd despre profesor decît despre învăţămînt. Şi nu am avut nici experienţa învăţămîntului pre-democratic. Aşa că părerea mea este subiectivă. Pur şi simplu, mă voi mărgini să enumăr o serie de factori pozitivi pe care-i văd la anumiţi profesori. Fapt e că, pe an ce trece, profesorii pe care îi consider „buni" (nu ştiu dacă asta se petrece ca urmare a propriei lor perfecţionări sau a principiilor educaţiei) lasă elevilor tot mai multe posibilităţi de a gîndi ei înşişi şi pentru ei înşişi. Îi ajută să-şi contureze un sistem de valori proprii. Le sugerează metodici pentru a realiza acest lucru. Nu stimulează totuşi numai individualismul, ci îi ajută pe elevi să se simtă parte componentă a unui colectiv, socializîndu-i pe cei timizi, diminuînd excesul de individualism al unora, învăţîndu-i să fie parte a unor relaţii reciproc avantajoase atît cu membrii clasei, cît şi cu profesorii. Un profesor „bun" înţelege priorităţile, valorile, atitudinile şi acţiunile elevilor săi. Şi, în cele din urmă, un profesor bun ştie să înveţe de la elevii săi, pentru că anume noi, actualii elevi, sîntem, într-o măsură mai mare, prezent şi viitor decît trecut; altfel spus, prin intermediul elevilor profesorul trece în viitor şi îi ajută pe elevi, viitorii oameni implicaţi în societate, să-şi contureze o viziune clară asupra lui.

Dar, o dată ce este nevoie de un răspuns global, aş zice că un sistem, ai cărui profesori se perfecţionează, se perfecţionează şi el.

2. În cazul profesorilor „nu prea buni" se manifestă un exces de dogmatism – elevul *trebuie* să urmeze anumite tipare, anumite şabloane, cea mai mică deviere de la care este penalizată. Aceasta inhibă elevul, distruge originalitatea şi personalitatea. Cred că e o problemă primordială. O altă problemă, poate la fel de importantă, este faptul că şcoala nu-i oferă elevului o viziune clară asupra prezentului, asupra semnificaţiei şi rolului său, a modalităţilor în care se poate el integra acestui prezent şi îl poate, eventual, schimba. Şcoala e mai mult orientată spre trecut – aceasta o demonstrează, în mare măsură, conţinuturile ei: istoria contemporană, cea de importanţă maximă, se studiază abia în clasa a XII-a; literatura contemporană (avangardismul, textualismul, postmodernismul – ceea ce-mi place cel mai mult din multa literatură pe care am citit-o) – tot atunci; teoriile fizicii contemporane (care au o tangenţă cu taoismul şi existenţialismul, nişte curente filozofice minunate) nici n-am auzit să se studieze. Aşa începe stagnarea, învăţarea depăşitului, a inutilului. Într-un articol cineva spunea: „90% din ceea ce se învaţă în şcoală nu va fi folosit niciodată de 90% dintre elevi". E un pic exagerat, dar...

3. Eu aş zice că şcoala nu trebuie să promoveze valori, ci să *propună* valori. Faptul de a promova implică un grad foarte mare de obligativitate. Valorile trebuie propuse elevilor, trebuie argumentate, iar elevii, printr-un efort propriu de gîndire, de analiză, le vor accepta sau nu, le vor integra sau nu sistemului. Să nu aveţi dubii: generaţia noastră *are* un sistem de valori. Valoarea sau atitudinea fundamentală a noastră este hedonismul, dorinţa de plăcere, de a ne simţi bine. Dacă profesorii ar reuşi să orienteze această nevoie individuală de plăcere spre tendinţa de a face să-i fie bine şi plăcut şi celui de alături, ar fi minunat. Bertrand Rusell zicea în acest sens: „Dacă majoritatea oamenilor şi-ar dori mai mult propria fericire decît nefericirea altuia, în cîţiva ani pămîntul s-ar transforma în rai". Alte valori care trebuie analizate: cultura păcii, a dragostei, libertatea, originalitatea.

4. În orice caz, *nu* orele deschise – care sînt prea teatrale, atît din partea elevilor, care vor răspunde mai bine, mai complet decît la orele obişnuite, cît şi din partea profesorilor, care se vor strădui să explice mai bine. La următoarea oră situaţia va reveni la „normal", la obişnuit. Cred că una dintre metodele fundamentale ar fi nişte lecţii pentru profesori, lecţii în care ei, profesorii, să revină la postura de elevi şi să se confrunte cu propriile metode de predare. Ar fi o experienţă interesantă.

O altă metodă ar fi organizarea de workshop-uri, în care profesorii să înţeleagă sensul propriei lor activităţi. Şi mai cred că trebuie ţinut cont, la atestarea profesorilor, şi de opinia elevilor...

5. Nu m-am confruntat niciodată, în cadrul liceului meu, cu fenomenul discriminării. Presupun că eradicarea acestui fenomen s-ar produce o dată cu limitarea accesului structurilor politice, a ideologiei de orice natură în ceea ce ţine de rasă, religie, apartenenţă etnică. Esenţială ar fi, cred eu, şi educaţia politică a elevilor, suplinită (însă doar parţial) de nou-introdusul curs „Noi şi legea".

Aurelia CRIVOI,
preşedintele Consiliului Ştiinţifico-Metodic şi Editorial al Universităţii de Stat din Moldova, prorector pentru studii, profesor universitar

1. Consider că cele mai importante realizări ale reformei învăţămîntului din ultimii 10 ani în Republica Moldova sînt:

a) depăşirea sistemului sovietic al predării-învăţării

– un sistem liniar, ideologizat şi dogmatizat, descătuşarea şcolii de povara unor activităţi (adunări ale octombreilor, pionierilor, comsomoliştilor; idolatrizarea unor "eroi" inexistenţi, marşuri pe locurile "gloriei" militare şi de muncă etc.);

b) introducerea unui sistem civilizat, european în învăţământul preuniversitar; revenirea la tradiţiile naţionale, cum ar fi, notarea cunoştinţelor elevilor din 10 puncte; trecerea la sistemul ciclic de predare a materiei spre deosebire de cel liniar; schimbarea obiectelor de studiu, o atenţie deosebită acordîndu-se cunoaşterii limbilor străine;

c) introducerea celor două cursuri de istorie: Istoria Românilor şi Istoria Universală;

d) trecerea la învăţământul liceal cu susţinerea bacalaureatului – condiţie de înmatriculare în sistemul universitar;

e) introducerea magistratului ca primă treaptă a învăţământului postuniversitar şi accesul la activitatea de investigaţie ştiinţifică (doctorat);

f) apariţia instituţiilor private de învăţământ (chiar dacă nu au fost clar stipulate în regulament şi în Legea învăţământului toate cerinţele faţă de pregătirea tinerilor specialişti în asemenea instituţii);

g) introducerea curriculumului în învăţământul preuniversitar, elaborarea manualelor şcolare. Deşi ca argumente servesc noile standarde educaţionale, problema ponderii obiectelor de studiu în curriculum rămîne a fi una de discuţie;

h) promulgarea Legii învăţământului; adoptarea Planului-cadru pentru învăţământul universitar; clasificarea disciplinelor de studiu în: obligatorii, opţionale, facultative; acreditarea universităţilor; introducerea Sistemului de Credite în vederea recunoaşterii internaţionale a diplomelor universitare; implementarea creditelor transferabile în instituţiile de învăţământ superior şi modificarea actelor de uz intern ce vin în susţinerea acestor schimbări strategice.

2.

- Învăţământul trebuie să devină domeniu prioritar al conducerii Republicii Moldova nu prin vorbe, ci prin fapte;
- Problema calităţii cunoştinţelor rămîne deosebit de acută, atît în învăţământul preuniversitar cît şi în cel universitar, de stat, particular. Trebuie să excludem formalismul, să găsim motivaţii serioase ce i-ar face pe elevi/studenţi să dobîndească cunoştinţe noi;
- Salarizarea adecvată a cadrelor didactice;
- Printre problemele nesoluţionate ale educaţiei mai pot fi numite: educaţia tinerei generaţii în spiritul valorilor general umane nu poate fi rezolvată numai prin introducerea unor ore de curs în instituţiile preuniversitare sau de învăţămînt superior;
- Politica educaţională a statului stipulată în Legea învăţământului (art.4, alin.2) ar trebui realizată în baza principiilor umanitarizării şi creativităţii, aplicate în prezent doar parţial. Principalele discipline cu efect de umanitarizare: istoria, filozofia, literatura universală şi naţională nu sînt prezente la modul necesar în învăţământul superior. Fără ele formarea "cetăţeanului", a personalităţii rămîne doar o intenţie frumoasă;
- Asigurarea cu manuale, materiale didactice etc. editate la noi sau peste hotare.

3.

a) Articolul 4 din Legea învăţământului este de maximă importanţă. Valorile culturii naţionale şi universale trebuie însuşite în dinamica lor. Fără cultură generală (tabloul general al lumii şi metodelor generale de cercetare) specialistul cu studii superioare poate deveni victima "specializării barbare"– purtător de informaţii profunde dintr-un domeniu, dar indiferent faţă de problemele comunităţii locale sau ale societăţii.

b) Învăţământul trebuie să păstreze spiritul tradiţiilor şi bogăţia culturii naţionale româneşti. Şcoala noastră nu se poate limita doar la frînturi de cultură, cum ar fi cea creată între Prut şi Nistru, care, de fapt, este o parte – nu întotdeauna cea mai valoroasă – a culturii româneşti. Şcoala naţională nu poate exista fără o conexiune strînsă cu realizările din domeniul culturii universale. Numai în acest fel îţi poţi cunoaşte mai bine propriul loc în lume.

4.

- Autorităţile publice, altfel spus Ministerul Educaţiei, determină politica de stat în sfera învăţământului. Mecanismul de promovare a profesionalismului şi competenţei ar începe, cred, cu numirea în fruntea acestui minister a unui bun profesionist. Ministrul trebuie să fie din sfera învăţământului şi să aibă nivelul corespunzător: grad didactic superior sau titlurile ştiinţifice şi didactice respective. Nu poţi cere subalternilor ridicarea nivelului profesional, dacă tu însuţi nu posezi aceste calităţi;
- Un lucru promis şi declarat cîndva de preşedintele Lucinschi şi de alţii, dar nerealizat – ocuparea posturilor administrative numai în bază de concurs. Aceasta ar schimba radical, fără mari eforturi, calitatea în toate domeniile vieţii publice, inclusiv în învăţământ. La noi însă cumătrismul şi nepotismul domină, mediocrităţile sînt promovate pe bază de "pile" sau devotament faţă de superiori şi, în rezultat, avem ceea ce avem;
- Conform practicii internaţionale, nu autorităţile publice (Guvernul, ministerele, departamentele etc.) determină politica învăţământului. Centrele ştiinţifico-didactice autonome care elaborează standardele educaţionale de la nivelul învăţământului primar pînă la conferirea titlurilor ştiinţifice şi didactice întrunesc specialişti notorii din domeniile respective. Aceste centre elaborează principiile educaţionale, criteriile de evaluare, planurile şi programele de studii etc. Ele sînt oferite autorităţilor publice şi transformate în acte normative, abia după ce trec prin expertize, aprobări ale practicienilor şi prin alte forme de apreciere critică (opinia publică). Nu este bine cînd Ministerul Educaţiei îşi apreciază propria eficienţă în activitate şi tot el determină şi impune obiectivele educaţiei, studiilor, cercetărilor ştiinţifice;
- Doar autorităţilor publice competente, cu un înalt profesionalism şi ţinută culturală, le este în putinţă a determina politica de stat în sfera învăţământului. Pregătirea în mediul universitar (la specialitatea Administraţie Publică) a viitorilor specialişti în domeniul administrării publice locale deschide perspectiva asigurării calităţii politicilor educaţionale din partea autorităţilor publice.

5.

a) Pentru a asigura *de facto* respectarea postulatului referitor la excluderea discriminării în bază ideologico-partinică, politică, rasială, naţională, este necesar a asigura tuturor studenţilor şi elevilor studii conform aceluiaşi curriculum, aceleiaşi baze materiale etc.;

b) Partidul de guvernămînt – Partidul Comunist din Republica Moldova, Preşedintele Republicii Moldova,

nu trebuie să indice specialiştilor cum să-şi onoreze obligaţiunile profesionale. Preşedintele Republicii Moldova nu trebuie – şi se pare că încă nu a dat asemenea instrucţiuni – să indice bucătăreselor cîtă sare sau cîţi cartofi să pună în borş, cît unt să pună în tort, iar şoferilor unde să o ia la dreapta şi unde la stînga. La fel, conducerea de vîrf nu trebuie să dicteze nici istoricilor ce şi cum să predea, cum să-şi numească obiectul muncii lor etc.

Demir DRAGNEV,
membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Republiicii Moldova, doctor habilitat în istorie

1. Printre realizările importante din ultimii zece ani în ţara noastră se înscriu: trecerea învăţămîntului la sistemul european (divizarea învăţămîntului gimnazial şi liceal), elaborarea curriculumului şi editarea manualelor autohtone.

2. O problemă stringentă ar fi ridicarea prestigiului profesorului în societate şi remunerarea corespunzător coşului de consum; asigurarea elevilor cu manuale şcolare prin sistemul de arendare.

3. Printre principiile obligatorii aş menţiona promovarea valorilor naţionale în contextul celor general umane.

4. Un mecanism al promovării profesionalismului ar fi: obligativitatea cursurilor de perfecţionare, atestarea, salarizarea conform competenţelor şi abilităţilor profesionale.

5. Prin abordarea nepărtinitoare, bazată pe principii ştiinţifice, a materialelor didactice (manuale) şi promovarea formelor democratice atît în procesul educaţional cît şi în relaţiile tuturor actanţilor procesului de învăţămînt.

Vladimir DRAGOMIR,
preşedintele Comisiei Cultură, Ştiinţă, Învăţămînt, Tineret şi Mijloace de informare în masă, Parlamentul Republicii Moldova

1. Evident, nu poate fi trecut cu vederea faptul că în perioada de referinţă a fost creată o bază legislativă modernă, ce corespunde, în mare parte, cerinţelor europene şi chiar mondiale. Aici se înscriu Concepţia dezvoltării învăţămîntului în Republica Moldova, Legea învăţămîntului, Legea şi Regulamentul cu privire la evaluarea şi acreditarea instituţiilor de învăţămînt, Legea privind aprobarea Nomenclatorului specialităţilor pentru pregătirea cadrelor în instituţiile de învăţămînt superior, programul de Stat de dezvoltare a învăţămîntului pe anii 1999-2005, Hotărîrea cu privire la durata studiilor, titlurile şi calificările în învăţămîntul superior... Şirul ar putea fi continuat.

Au fost aprobate obiectivele şi finalităţile (curriculumurile) la toate obiectele de studiu, se depun eforturi pentru a trece de la învăţarea reproductivă la cea formativă (deşi uneori, de dragul formei, este jertfită esenţa). Mulţi tineri talentaţi s-au remarcat la olimpiadele internaţionale, reuşind să ocupe locuri de frunte şi confirmînd, astfel, reputaţia de odinioară a şcolii moldoveneşti.

Cu toate acestea, pînă în prezent nu există un act normativ ce ar întruni standardele educaţionale de stat pentru toate disciplinele. În urma diversificării instituţiilor de învăţămînt (nu în ultimul rînd, o dată cu apariţia multitudinii de instituţii particulare), are de suferit calitatea studiilor, astfel ajungîndu-se la cazuri paradoxale cînd absolvenţii unei universităţi nu pot răspunde la întrebări elementare de cultură generală.

2. Problema problemelor o constituie finanţarea insuficientă a procesului instructiv-educativ. Fără o acoperire financiară corespunzătoare, orice lege rămîne moartă. Însă a da vina doar pe insuficienţa materială este un lucru gratuit. Trebuie valorificate la maximum şi puţinele mijloace alocate. Se cere mai multă competenţă şi profesionalism atît din partea pedagogilor cît şi a celor care elaborează programe educaţionale, dar şi să se dea dovadă de o mai mare responsabilitate.

În general, se simte necesitatea de a stabili o ordine normală a lucrurilor, pe verticală, unde fiecare să răspundă de sectorul încredinţat. De asemenea, se creează impresia că aproape nimeni nu se mai ocupă de aspectul **educativ**, în cel mai bun caz accentul punîndu-se doar pe cel instructiv. Într-o astfel de situaţie, majoritatea fenomenelor negative, precum sînt corupţia, studiile necalitative, numărul impunător de instituţii ce nu corespund celor mai elementare cerinţe etc., ar putea fi excluse din sistemul de învăţămînt şi nu ar mai constitui probleme. Acest lucru ar trebui să-l înţeleagă toţi: de la părinţi pînă la ministru. Iar mass-media îi revine rolul de a reflecta obiectiv tot ce se întîmplă în învăţămînt şi, îndeosebi, să aducă la cunoştinţa publicului larg exemplele pozitive, demne de urmat.

3. Politica educaţională a statului se bazează pe principiile umanitarizării, accesibilităţii, adaptivităţii, creativităţii şi diversităţii. De fapt, aceste principii sînt pe larg reflectate în Concepţia dezvoltării învăţămîntului. Art. 5 al Legii învăţămîntului stipulează plenar totalitatea valorilor pe care trebuie să le promoveze şcoala.

Desigur, prioritate vor avea cele ce ţin de îndatoririle civice fundamentale, consfinţite de Constituţie, primînd devotamentul faţă de ţară, grija pentru consolidarea statului Republica Moldova, cultivarea la elevi şi studenţi a simţului de a munci pentru binele propriu şi al societăţii, a stimei faţă de părinţi.

Şcoala mai are datoria de a-i învăţa pe viitorii cetăţeni să deosebească valoarea de nonvaloare, indiferent de preferinţele profesorului. De aici şi marea responsabilitate a cadrelor didactice care sînt obligate, în primul rînd, să propage dragostea faţă de tradiţii şi datini, faţă de eroii care au proslăvit neamul, faţă de istoria dramatică a poporului moldovenesc fără a politiza însă, după bunul plac, aceste momente dureroase.

De asemenea, se cere ca elevii şi studenţii să fie educaţi în spiritul unei toleranţe sănătoase, a înţelegerii şi respectului faţă de popoarele conlocuitoare, care alcătuiesc poporul multinaţional al ţării noastre. Şi, bineînţeles, o deschidere cît mai largă faţă de tot ce este frumos, căci frumuseţea nu are naţionalitate şi aparţine tuturor.

4. Conform Titlului III din Constituţie, autorităţile publice sînt Parlamentul, Preşedintele şi Guvernul Republicii Moldova. Datoria acestora constă în a asigura baza legislativ-normativă. Un rol aparte în elaborarea mecanismelor de promovare a profesionalismului şi competenţei întru asigurarea politicilor educaţionale îi revine administraţiei publice, în cazul nostru – Ministerului Educaţiei şi direcţiilor judeţene de profil. Trebuie elaborate o serie de stimulente care să facă atractivă profesia de pedagog – în primul rînd, asigurarea unui salariu decent şi a condiţiilor de plasare în cîmpul muncii a tinerilor specialişti.

Deşi, pe parcursul ultimului an, conducerea republicii a majorat salariile cadrelor didactice cu 60 la sută, considerăm că e devreme să ne declarăm satisfăcuţi. Nu am reuşit să stabilim, deocamdată, mai multe facilităţi, înlesniri şi condiţii avantajoase pentru tinerii pedagogi, dar noi vom continua să negociem cu Executivul pentru a găsi resursele necesare. Ministerul de resort şi consiliile judeţene ar trebui să rezerveze mai multe mijloace pentru a-i premia pe cei mai buni dintre cei buni, să conlucreze şi cu agenţii economici

din teritorii pentru a le acorda menţiuni şi diverse ajutoare sociale: foi de odihnă, foi de tratament, suport pentru soluţionarea diferitelor aspecte legate de condiţiile de trai etc.

5. Indiferent de forţele politice aflate la guvernare, cadrele didactice trebuie să conştientizeze şi să se conducă de ideea că ele educă viitorii cetăţeni ai Republicii Moldova. Nu sîntem adepţii unor măsuri administrative şi am dori ca toţi pedagogii să cîntărească bine gîndurile şi faptele înainte de a le expune în faţa auditoriului, fiindcă de acest lucru depinde, în mare măsură, viitorul societăţii noastre. Iar politica nu are ce căuta pe băncile şcolare, acolo **cartea** trebuie să fie stăpînă.

Gheorghe GÎRNEŢ,
manager, Fondul extrabugetar pentru manuale

1. Cele mai importante realizări pot fi considerate: reorientarea spre personalitatea elevului, care a devenit astăzi cu adevărat un subiect al instruirii; s-a schimbat mentalitatea pedagogilor în abordarea problemelor de instruire şi educaţie a copiilor; avem un sistem de învăţămînt care tinde spre standarde mondiale, atît după structură cît şi după conţinut (au apărut noi trepte de instruire: preşcolară şi liceală; conţinutul educaţiei s-a reorientat spre obiective, şi nu spre un anumit volum de cunoştinţe; metodologia instruirii este axată pe formarea unui sistem de abilităţi şi competenţe la elevi, şi nu de cunoştinţe, deprinderi şi priceperi răzleţe ca pînă în anul 1995); este demn de apreciat sistemul de evaluare care se implementează astăzi în Republica Moldova.

Sigur, cele enumerate mai sus nu au devenit încă o normă pentru toate cadrele didactice, dar este important că ele sînt tendinţe de masă.

2. În mod prioritar, trebuie soluţionate problemele ce ţin de respectarea drepturilor copilului, de lărgirea accesului la studiile generale şi profesionale.

3. Principiile politicii educaţionale stipulate în Legea învăţămîntului sînt cele general umane şi ele nu pot fi ignorate. Cred că valoarea principală pe care trebuie să o promoveze şcoala este însuşi copilul ca fiinţă umană.

4. Profesionalismul şi competenţa autorităţilor publice pot şi trebuie promovate numai prin selectarea angajaţilor în bază de concurs, cu o condiţie: protejarea (socială, juridică, politică, profesională ...).

5. Dacă forţele aflate la guvernare nu vor respecta legislaţia, în orice domeniu, atunci nu mai putem vorbi despre un stat bazat pe drept. În acelaşi timp, nu trebuie să uităm că învăţămîntul este în sine o politică a statului, deci, învăţămîntul este dator să realizeze principiile ideologice generale pe care le promovează guvernarea, dar acestea nu trebuie să se bazeze pe dogme, doctrine politice, ci pe valori general umane.

Valeriu GORINCIOI,
directorul Liceului *Mihail Sadoveanu*, or. Călăraşi

1. În opinia mea, cele mai semnificative realizări ale reformei învăţămîntului sînt următoarele: implementarea curriculumului de toate nivelurile; axarea învăţămîntului pe necesităţile de dezvoltare a elevului; dezvoltarea sistemului de învăţămînt preuniversitar prin deschiderea liceelor, şcolilor private; apariţia manualelor de alternativă ca posibilitate de abordare flexibilă, creativă a procesului educaţional de către profesor şi elev; evaluarea rezultatelor şcolare (în acest domeniu s-au perfecţionat şi evaluatorii, şi evaluaţii, a apărut bacalaureatul – o posibilitate de integrare în sistemul educaţional mondial); diversificarea perfecţionării cadrelor didactice (centre inovative – PRO DIDACTICA, stagieri peste hotare etc.) a iniţiat trecerea de la învăţămîntul tradiţional didacticist la cel modern; iniţierea conducătorilor învăţămîntului de orice rang în metodologia managementului educaţional modern; informatizarea învăţămîntului etc.

2. Probleme prioritare ale educaţiei: descongestionarea conţinuturilor educaţionale, soluţionarea problemei supraîncărcării elevilor cu informaţii care se învechesc şi nu au o funcţionalitate clară; îmbinarea armonioasă a drepturilor şi responsabilităţilor elevilor pentru atingerea binelui personal şi social (dezrădăcinarea fenomenului copiatului, a goanei după note mari, nejustificate); dezvoltarea activismului civic, a patriotismului, comportamentului moral-civic.

3. Valorile culturii naţionale şi universale pe care ar trebui să le promoveze şcoala sînt: toleranţa; multiculturalitatea; îmbinarea naţionalului cu globalul (gîndeşte global – acţionează local); cultura estetică, etică, religioasă etc.

4. Autorităţile publice ar trebui doar să implementeze politica educaţională. Determinarea ei însă urmează să fie obiectul de activitate al unui Consiliu Naţional în domeniul Educaţiei (care ar include savanţi, profesori, părinţi, scriitori, oameni de cultură, medici, reprezentanţi ai businessului, elevi, studenţi).

Promovarea profesionalismului prin: statut special (economic, juridic etc.); angajare prin concurs şi contract; formarea continuă; evaluarea externă a activităţii etc.

5. Discriminarea ideologico-partinică, politică, rasială, naţională poate fi minimalizată *de facto* prin: respectarea legislaţiei în vigoare, în primul rînd, a Constituţiei; sesizarea organelor abilitate (procuratură, Curtea Constituţională, Comitetul Helsinki etc.) şi mass-media despre încălcările prevederilor; angajarea prin concurs, în baza calităţilor profesionale, dar nu în funcţie de apartenenţa de partid, a aparatului Ministerului Educaţiei, Direcţiilor Judeţene de Învăţămînt, direcţiilor instituţiilor de învăţămînt.

Anatol GREMALSCHI,
doctor habilitat, Institutul de Politici Publice

1. Conceptul de reformă a învăţămîntului în Republica Moldova a fost elaborat pînă la obţinerea independenţei, în perioada anilor 1985-1990, cînd transformările iniţiate de conducerea sovietică de atunci au permis abordarea critică a problemelor ce ţin de educaţie. Evident, acest concept a fost oficializat şi parţial transpus în viaţă în primii ani de independenţă, realizările principale fiind:

- decomunizarea, desovietizarea şi demilitarizarea învăţămîntului;
- formarea unui spaţiu educaţional comun în care toţi copiii, indiferent de apartenenţa etnică, lingvistică sau religioasă, au acces egal la studii de calitate;
- descentralizarea parţială a sistemului educaţional şi revenirea la învăţămîntul liceal;
- centrarea învăţămîntului pe elev şi reaşezarea lui pe valorile naţionale şi cele universale;
- elaborarea şi implementarea unui curriculum modern în învăţămîntul preuniversitar.

Aceste realizări au fost posibile datorită dorinţei de înnoire şi ataşamentului la valorile democratice, promovate atît de conducerea ministerului de resort de atunci, în special, a dlui Nicolae Mătcaş, cît şi a multor cadre didactice din instituţiile de învăţămînt, care înţelegeau perfect că fără o modernizare a sistemului educaţional acest popor nu are viitor.

Totuşi, nu ar trebui să idealizăm lucrurile şi să prezentăm reforma în învăţămînt ca un proces triumfalist, care este acceptat fără rezerve de toate categoriile sociale şi de toate forţele politice. Atît în interiorul sistemului educaţional, cît şi în întreaga societate au existat şi, cu regret, mai există forţe refractare la reforme. Pentru exemplificare voi aminti de o întreagă armată de "instructori de pionieri", care, fiind salarizaţi de şcoală, şi-au pierdut serviciul, de instructorii militari din şcoli şi catedrele respective din universităţi, de numeroasele echipe de funcţionari care se ocupau de jocurile cu caracter militar *Zarniţa* ş.a. Unii dintre învăţători au înţeles democratizarea şi descentralizarea învăţămîntului ca absolvire de orice responsabilitate, s-au opus şi încă se mai opun introducerii evaluării externe şi acreditării instituţiilor de învăţămînt, creării inspectoratelor şcolare, extinderii rolului părinţilor în dirijarea şcolii. Mai persistă atitudinea faţă de elevi şi studenţi ca faţă de persoane strict subordonate instituţiei de învăţămînt, obligate să execute necondiţionat toate dispoziţiile care vin de la "superiori", începînd cu ministerul şi terminînd cu învăţătorul din clasă. Încă nu au fost implementate mecanismele ce ar permite elevilor şi părinţilor să-şi stabilească singuri traseele educaţionale, să aleagă profesorii sau manualele pe care le consideră mai bune, să-şi schimbe, la dorinţă, clasa sau chiar instituţia de învăţămînt.

2. Probleme sînt multe, principalele ţinînd de modul de organizare, finanţare şi dirijare a sistemului educaţional:

- Trebuie stabilit foarte clar modul de organizare a sistemului educaţional şi delimitate competenţele diverşilor actori sociali care au tangenţe cu învăţămîntul – copiii, părinţii, cadrele didactice, administraţia publică locală şi cea centrală. Practica ţărilor dezvoltate demonstrează că rolul central în organizarea şi dirijarea învăţămîntului le revine părinţilor, care, comparativ cu situaţia din Republica Moldova, au împuterniciri mult mai mari în dirijarea şcolii, începînd cu aprobarea planului de studii şi terminînd cu angajarea cadrelor didactice.
- Trebuie să asigurăm o autonomie autentică instituţiilor de învăţămînt, întrucît este anormal faptul că instituţiile preuniversitare de învăţămînt, cu toate că formal sînt persoane juridice, nu dispun de propriul buget şi nu au cont în bancă.
- Avem nevoie de un mecanism durabil de finanţare a instituţiilor de învăţămînt, care ar corespunde cerinţelor economiei de piaţă. Finanţarea instituţională şi-a demonstrat ineficienţa, ţările avansate demult au trecut la finanţarea orientată pe elev.
- Actuala structură a instituţiilor de învăţămînt preuniversitar nu mai corespunde cerinţelor înaintate de progresul social. Nu este firesc faptul ca o singură instituţie şcolară să acopere toate nivelurile de învăţămînt – primar, gimnazial şi liceal. Într-o astfel de instituţie supradimensionată este foarte greu să lucrezi individual cu fiecare elev, să selectezi cadrele didactice în funcţie de capacitatea lor de a lucra cu copiii de anumite vîrste, să creezi un mediu competitiv, să excluzi corupţia, nepotismul şi cumătrismul la trecerea de la un nivel de instruire la altul. În opinia subsemnatului, ar fi mult mai raţional ca şcolile primare să fie amplasate cît mai aproape de domiciliul copiilor, gimnaziile să acopere un teritoriu mai mare, iar liceele să fie accesibile tuturor doritorilor, indiferent de domiciliu, admiterea efectuîndu-se în bază de concurs.
- Şi, în sfîrşit, trebuie elaborat şi implementat un sistem modern de pregătire a cadrelor didactice. Astăzi, cu unele excepţii, noi nu avem instituţii de învăţămînt superior care pregătesc profesori şcolari la disciplinele din învăţămîntul preuniversitar, catedrele respective reprofilîndu-se în domenii mult mai generale.

3. Şcoala formează identitatea persoanei, a cetăţeanului. Prin urmare, părinţii şi nu statul stabileşte *de facto* aceste valori. Cu regret, în Republica Moldova încă nu există un mecanism eficient de afirmare şi de promovare a valorilor naţionale şi universale împărtăşite de toţi părinţii, statul nostru moştenind din trecutul totalitar o tradiţie reprobabilă de a sfida adevărul ştiinţific şi de a dicta cetăţenilor identitatea lingvistică, etnică sau religioasă a propriilor lor copii, stabilind criterii de "bun" sau "rău" creştin, de "patriot" sau "nepatriot", de divizare a oamenilor în "ai noştri" şi "ai lor", în "prieteni" şi "duşmani". În opinia mea, şcoala trebuie să se conducă nu de indicaţiile politice de conjunctură, ci de adevărul ştiinţific şi de valorile umane imortalizate de înaintaşii noştri.

4. Vreau să accentuez faptul că din cauza lipsei de experienţă într-un domeniu atît de complex cum ar fi elaborarea actelor legislative, lucru absolut firesc în cazul edificării unui stat cu o istorie de numai un deceniu, multe din legile noastre conţin stipulări declarative sau foarte vagi. Nu face o excepţie nici Legea învăţămîmtului, în care se regăsesc mai mulţi termeni, de exemplu, "instituţie de învăţămînt", "politică de stat în sfera învăţămîntului" etc., fără ca să se dea şi o definiţie exactă a acestora. În consecinţă, competenţele şi responsabilităţile autorităţilor de diferite niveluri în domeniul educaţiei sînt interpretate în mod arbitrar, elaborarea şi implementarea mecanismelor respective rămînînd la discreţia intereselor de moment ale factorilor de decizie. S-au atestat cazuri cînd unii primari proaspăt aleşi au încercat să numească sau să destituie din funcţie cadre didactice şi directori de şcoală, cînd, pornind de la interese de grup, se creau "departamente ştiinţifice" ce nu au nimic comun cu ştiinţele educaţiei, cînd autorităţi alese de cetăţeni pentru a repara drumuri sau a amenaja teritoriul interveneau abuziv în activitatea instituţiilor de învăţămînt. În opinia subsemnatului, se cere ca autorităţile publice atît centrale cît şi locale să creeze condiţii pentru activitatea normală a instituţiilor de învăţămînt, iar calitatea procesului educaţional să fie promovată şi evaluată de specialiştii organizaţi în instituţii specializate şi de părinţii investiţi cu dreptul de a alege astfel de organizaţii.

5. O soluţie ar fi separarea conducerii politice de cea a sistemului educaţional. Apropo, anume acest model se foloseşte în statele dezvoltate, unde alegerile pentru organele de conducere a sistemului educaţional se desfăşoară separat de alegerile în consiliile locale sau parlament, iar şcoala este administrată de părinţi şi nu de primării, departamente sau ministere. Rolul statului este foarte important în crearea unui cadru legislativ care ar favoriza dezvoltarea învăţămîntului, dar nu în a stabili cîte ore de muzică sau de educaţie tehnologică trebuie să frecventeze elevul, ce limbă modernă trebuie sau nu trebuie inclusă în planurile de studii, care manuale sînt obligatorii şi care nu.

VIadimir GUŢU,
doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar

1. Realizări

- constituirea sistemului naţional de învăţămînt;
- deideologizarea conţinutului educaţional;
- orientarea spre valori general umane şi sisteme educaţionale democratice;
- argumentarea conceptuală şi metodologică a reformei educaţionale;
- deschiderea spre inovaţii.

2. Probleme

a) fundamentale:

- necesitatea stabilirii doctrinei educaţionale a statului/ aprobarea Concepţiei educaţiei în Moldova;
- realizarea *de facto* a principiilor:
  - învăţământul – prioritate naţională;
  - învăţământul – **factor de bază** al securităţii naţionale şi al dezvoltării socioeconomice;
  - apropierea învăţământului de necesităţile reale ale societăţii şi personalităţii.

b) referinţiale:

- finanţarea adecvată a sistemului de învăţământ;
- stabilirea coerenţei între toate treptele sistemului de învăţământ;
- renovarea modelului de conducere a învăţământului: crearea instituţiei de experţi;
- revenirea la realizarea concepţiei şi programului naţional de dezvoltare a învăţământului;
- promovarea reformei educaţionale „de jos";
- asigurarea continuităţii în realizarea reformei educaţionale, indiferent de tipul de guvernare.

c) operaţionale (urgente):

- stabilirea căilor de realizare a principiului declarat – elevul este subiectul actului educaţional (mai multe studii, observaţiile noastre indică o situaţie catastrofală în ceea ce priveşte modelul de comunicare „profesor - elev"). Majoritatea cadrelor didactice conştient sau inconştient încalcă grav acest principiu.
- modificarea curricula la disciplinele reale pentru liceele umanistice din punctul de vedere al accesibilităţii (60 - 80 % din elevii acestor instituţii *de facto* nu pot însuşi conţinuturile propuse);
- crearea Institutului de Politică Educaţională; crearea Institutului de Curriculum care ar avea funcţia de investigaţii aplicative şi de asigurare metodologică a funcţionării şi dezvoltării sistemului de învăţământ; crearea Agenţiei Naţionale de evaluare şi standarde în învăţământ; crearea Centrului Naţional de formare continuă a cadrelor didactice; reactualizarea strategiei de dezvoltare a învăţământului în Republica Moldova etc.

3. Valorile fundamentale acceptate de omenire.

4. Actualmente nu există şi în următorii ani nu este reală crearea unui mecanism de promovare a profesionalismului în învăţământ. Cauzele sînt mai adînci.Una însă (dominantă) este evidentă: partidele politice care vin periodic la putere văd menţinerea acesteia prin promovarea persoanelor de partid sau a adepţilor lor (în majoritatea cazurilor, a neprofesioniştilor).

5. Prin cultură şi educaţie politică.

Boris MELNIC,
academician, profesor universitar, doctor habilitat în ştiinţe biologice, Om emerit în ştiinţă

1. În prezent, practic toate ţările civilizate ne-au luat-o înainte la cei mai importanţi parametri cantitativi şi calitativi ai dezvoltării intelectuale a tineretului. Şi acele modificări educaţionale de ordin conceptual, de structură sau de denumire, pe care le înfăptuim la noi în Moldova, nu vor rezolva problema îmbunătăţirii situaţiei, dacă nu va fi acordată o atenţie deosebită educaţiei ştiinţifice complexe. Nu putem admite reducerea educaţiei numai la pregătirea omului pentru munca social utilă şi de producere, de serviciu, deoarece o astfel de atitudine ar sărăci esenţial cursul educaţiei ştiinţifice şi, prin urmare, al persoanei.

Educaţia nu se face prin ordine, dispoziţii şi nici chiar legi, ci prin formarea motivaţiei la tineretul studios a pasiunii faţă de această activitate, prin susţinere şi respect faţă de acei care o realizează. E necesar să avem nu numai un sistem performant de educaţie, dar şi mai multă demnitate, să nu suferim de "complexe de inferioritate", mai ales în situaţii cînd unii suferă de "complexe de superioritate".

2. Educaţia adevărată presupune o atitudine creatoare şi, ca orice formă a activităţii de creaţie, ea nu poate fi dirijată prin intermediul forţei, prin constrîngere. Spiritul de libertate, independenţă şi responsabilitate personală constituie baza instruirii conştiente şi durabile. Este absolut necesar a găsi metode noi de educaţie, modalităţi echitabile, a rezolva contradicţiile sociale, a ne învăţa să stăpînim emoţiile negative. Educaţia trebuie să cuprindă nu numai cunoaşterea obiectelor ştiinţifice, ci şi modul de trai în societate, să-l înveţe pe om să muncească, să lupte, să cîştige, să creeze, să conducă, să se autodezvolte.

În sistemul nostru de instruire se acordă mult mai puţină atenţie educaţiei morale decît predării cunoştinţelor ştiinţifice.

Problemele învăţământului nu vor putea fi rezolvate, dacă nu se va acorda o atenţie majoră studierii activităţii psihice complexe a omului, dacă nu îi vom păstra perpetuu setea de cunoştinţe, dorinţa de autoperfecţionare intelectuală şi morală, tendinţa de a atinge culmile culturii.

3. La ora actuală, unul dintre principiile politicii educaţionale rezidă în renaşterea culturii, potenţialul căreia în ultimul timp a scăzut. Acest adevăr este confirmat de mai multe indicii ce caracterizează atît domeniul educaţiei şi ştiinţei cît şi cele ce ţin de relaţiile pur omeneşti. Viaţa în toate manifestările sale destoinice este un proces al culturii care se referă nu numai la studii, la efectuarea cercetărilor ştiinţifice, dar şi la comportarea sinceră, frumoasă, grijulie faţă de alţi oameni. Cultura înseamnă nu numai teatru, bibliotecă, şcoală, muzeu, ştiinţă. Cultura este şi uzina (cultura producerii), banca şi oficiul (cultura organizaţiei), magazinul (cultura deservirii şi a comerţului civilizat), drumurile îngrijite, străzile curate, poliţistul respectuos, atitudinea corectă a şefului faţă de subalterni, a medicului faţă de pacienţi, a profesorului faţă de tineretul studios.

Rolul educativ al culturii rezidă nu în a povăţui, a moraliza şi a învăţa, deoarece oamenii înţeleg ce este bine şi ce este rău, dar în a curăţi, a purifica sufletul, care, pe parcursul vieţii, se poate polua.

Politica educaţională lipsită de cultură are un efect funest asupra atmosferei spirituale în societate, saturînd-o cu descărcări de intoleranţă agresivă. Se întrerup legăturile spirituale între oameni, se ruinează principiile morale, lumea se împarte după criteriul primitiv în "noi" şi "ei", ceea ce duce numai la neînţelegeri şi conflicte. În cultură nu pot fi ocolite nici aspectele naţionale. Cultura are capacitatea să se dezvolte numai în formele ei fireşti naţionale şi nu poate să se contopească cu alte culturi. Ea poate avea numai contacte, raporturi adecvate, păstrîndu-şi în acelaşi timp originalitatea.

Cultura este un instrument puternic de consolidare a unităţii neamului, un sistem de relaţii între oameni care salvează societatea de dezorganizare. Cultura cimentează unitatea poporului. Datorită culturii intelectuale dezvoltate, societatea poate rezolva cu succes, în orice împrejurare,

problemele vitale ale poporului. Educaţia, ştiinţa şi cultura devin generatorii principali de formare a intelectului social, creierul poporului. Ele contribuie la stabilitate, bună înţelegere între oameni, încredere reciprocă, deoarece promovează adevărul.

4. Societatea noastră urmăreşte nobila intenţie de a construi un stat cu adevărat democratic, care, la rîndul său, ar forma persoane democrate, libere şi responsabile. În acest caz, în prim-planul procesului de educaţie ar trebui pusă, de autorităţile publice în sfera învăţămîntului, problema dezvoltării corecte a omului, formării bunelor calităţi omeneşti şi a existenţei normale prin mijloacele ştiinţei. În situaţia dată, cunoştinţele ştiinţifice devin pentru om un mijloc de formare a personalităţii, şi nu o esenţă programată în sine.

În majoritatea ţărilor dezvoltate, educaţia şi cultura s-au găsit întotdeauna sub tutela elitei de conducere care le dirijează nu numai în favoarea statului, ci şi în interesele poporului la acea etapă concretă a istoriei. Se menţionează adesea că şi noi ne străduim să ne apropiem de standardele mondiale în sfera educaţiei şi culturii. Însă, după cum se ştie, nu întotdeauna aceste standarde sînt cele mai bune şi nu pot constitui scopul strategic, deoarece ele nu corespund condiţiilor şi tradiţiilor noastre concrete. Politica de stat în sfera învăţămîntului trebuie promovată în strînsă legătură cu sarcina strategică a dezvoltării republicii noastre în ansamblu. În condiţiile căutării căilor de intensificare a tempoului dezvoltării social-economice a ţării, este foarte importantă elaborarea unui tip nou de politică în sfera învăţămîntului, formarea unui nou tip de gîndire ştiinţifico-pedagogică în activitatea diferitelor formaţiuni ale învăţămîntului. Aceasta este absolut necesar, deoarece anume de ele, de activitatea clară, ştiinţific argumentată, de competenţa lor depinde cu ce fel de cadre vor fi asigurate în viitor toate domeniile economiei naţionale.

5. În timp ce organizaţiile statale şi politice recomandă ca învăţămîntul instituţional să se limiteze la ceea ce este practic şi are o aplicabilitate directă în muncă, modelul ştiinţific modern al cunoaşterii este un sistem unitar, orientat spre formarea valorilor morale şi umane.Valorile morale şi cetăţeneşti însă nu pot fi formate în procesul educaţiei fără să recurgi la informaţii istorice, fără să respecţi legile în vigoare, fără să cunoşti alte culturi şi ţări, fără să te bazezi pe unele particularităţi fiziologice şi psihologice ale omului, fără să-i insufli respect faţă de asemenea valori umane ca adevărul, responsabilitatea, curajul, curiozitatea, demnitatea. Cea mai importantă sarcină a sistemului modern de educaţie este formarea deprinderilor şi necesităţilor de a învăţa. Orice program de instruire trebuie să acorde prioritate formării acestei deprinderi de a învăţa în permanenţă în decursul întregii vieţi, deoarece numai o astfel de persoană este capabilă să gîndească, să ia decizii corecte, să stabilească legături cu ceilalţi oameni şi să coopereze cu ei. Toate formele instituţionalizate de educaţie trebuie să constituie nu doar nucleul de bază al dezvoltării cognitive, ci şi nucleul de bază al personalităţii.

Nu există o educaţie reală dacă nu există un adevăr pe care să-l transmită. E foarte important să nu se piardă sau să se minimalizeze aprecierea istorică corectă în educaţia omului şi în formarea lui ca personalitate, chiar dacă a înţelege istoria în aspectele ei politice şi ideologice nu e atît de simplu, deoarece deseori această disciplină este folosită în interesele politice şi nu ale adevărului ştiinţific.

Idealul fundamental pe care trebuie să-l păstreze şi să-l promoveze educaţia actuală este universalitatea democratică, care înseamnă punerea faptelor omeneşti, lingvistice, ştiinţifice, culturale deasupra expresiilor lor, valorificîndule în ansamblu înainte de a scoate în evidenţă însuşirile lor specifice.

Alexandru MOŞANU,
profesor universitar, doctor habilitat în istorie

1. Falimentarea regimului totalitar comunist de ocupaţie, prăbuşirea imperiului sovietic şi dispariţia, din păcate, temporară de pe arena politică a Partidului Comunist, au afectat şi temeliile vechiului sistem de învăţămînt. Se punea urgent problema elaborării unei noi concepţii democratice, a unei noi strategii în domeniul învăţămîntului şi educaţiei. Construirea unui nou sistem educaţional se afla pe lista priorităţilor Mişcării de Renaştere şi de Eliberare Naţională. Legislaţia lingvistică adoptată în 1989 este opera exclusivă a acestei mişcări, punctul său de vedere s-a făcut auzit bine şi în problemele de istorie naţională. Încă înainte de proclamarea independenţei, specialiştii în materie de educaţie şi învăţămînt, animaţi de sentimentul patriotic, au elaborat bazele Concepţiei învăţămîntului mediu de cultură generală, precum şi o nouă Concepţie a instruirii istorice în şcoală. Pe baza actelor juridice adoptate de Parlament în anii 1990-1991 şi în rezultatul demersurilor făcute de oamenii de ştiinţă şi de cadrele didactice, în programele de învăţămînt au fost introduse disciplinele Istoria Românilor şi Limba şi Literatura română. Etape importante în desfăşurarea reformei au fost elaborarea Curriculumului Naţional, curricula disciplinelor şcolare, manualelor noi. Pentru învăţămîntul din Republica Moldova, ca punct de reper a fost ales învăţămîntul european democratic, bazat pe valorile culturii naţionale şi universale.

2. Nici o problemă legată de educaţie nu va putea fi rezolvată în spirit democratic atîta timp cît asupra actualului sistem de învăţămînt va plana pericolul "moldovenismului", care nu este altceva decît expresia unei ideologii de origine stalinistă pusă în slujba deznaţionalizării românilor de la est de Prut. Sub acoperirea acestei ideologii retrograde autorităţile comuniste se pregătesc intens de eliminarea din planurile de învăţămînt a disciplinelor Limba şi Literatura română şi Istoria Românilor. Prin instalarea în locurile publice a statuilor lui Lenin, prin lărgirea permanentă a reţelelor de organizaţii komsomoliste şi pionereşti în şcoli, comuniştii îşi realizează planurile de bolşevizare a procesului educaţional. O asemenea politică contravine spiritului şi literei actualei Constituţii a Republici Moldova care, în art. 1, alin. 3, stipulează clar că "Republica Moldova este un stat de drept, democratic" şi nicidecum, adăugăm noi, un stat comunist. Propagarea în instituţiile de învăţămînt a ideilor leniniste contravine şi Legii învăţămîntului care prevede, în art. 4, alin. 2, că "politica educaţională a statului se întemeiază pe principiile umanitarizării... Învăţămîntul este democratic şi umanist". Or, umanismul este incompatibil cu leninismul. Toată lumea cunoaşte deja adevărul zguduitor că Lenin este responsabil în faţa istoriei, a umanităţii de uciderea a milioane de oameni din Rusia sovietică, din URSS. Din răspunsul la această întrebare rezultă că prioritatea priorităţilor este de a se face tot posibilul pentru a înlătura la timp pericolul alunecării sistemului educaţional pe panta concepţiilor şi doctrinelor anacronice.

3. Cu permisiunea Dvs., mă voi referi la valorile culturii naţionale. Valorile de bază sînt: limba română, obiceiurile şi tradiţiile poporului român, trecutul (care trăieşte "în timpul şi conştiinţa prezentului"). Aceste valori reprezintă nucleul culturii naţionale româneşti pe care se sprijină conştiinţa de

sine a poporului nostru. Răspunzînd la prima întrebare, am arătat că valorile menţionate mai sus au constituit pilonii sistemului de învăţămînt ce a luat naştere după proclamarea independenţei Republicii Moldova. În condiţiile cînd la putere se află forţe antinaţionale, datoria noastră, a democraţilor, este de a apăra ceea ce am obţinut prin lupte deloc uşoare, de a apăra, în primul rînd, principiile educaţionale bazate pe valorile culturii naţionale româneşti şi universale. Pierderea luptei noastre pentru limba şi literatura română, pentru istoria românilor ar însemna înfrîngerea românilor din Moldova de Est în bătălia de multe decenii pentru libertate, pentru realizarea idealului unităţii româneşti, pentru viitorul generaţiilor ce se vor naşte pe pămîntul Basarabiei multpătimite. Cei care şi-au pus în gînd să ne fure istoria naţională, urmăresc scopul de a ne lipsi de conştiinţa naţională, de a ne scoate în afara circuitului cultural. În legătură cu cele spuse aici sînt edificatoare aprecierile făcute de Fernand Brodel, vestit istoric francez: "Marea problemă este că istoria constituie ingredientul fără de care nici o conştiinţă naţională nu este valabilă. Şi fără această conştiinţă nu poate exista o cultură originală, o civilizaţie adevărată".

4. Pentru a asigura calitatea politicilor educaţionale, administraţia publică, în viziunea mea, nu are nevoie de mecanisme speciale de promovare a profesionalismului şi competenţei. Ar fi suficient ca în componenţa ei să fie persoane cu viziuni democratice, europene, cu cunoştinţe proaspete şi experienţă în domeniul învăţămîntului. Ar fi de mare folos şi o autonomie largă acordată instituţiilor de învăţămînt de toate nivelurile.

5. Postulatul la care vă referiţi va putea fi asigurat *de facto* numai dacă în Republica Moldova se va micşora semnificativ numărul de alegători ce tînjesc după regimul comunist şi imperiul sovietic. Aceasta ar face să dispară pericolul repetării în viitor a succesului obţinut de comunişti la alegerile parlamentare din 25 februarie 2001 şi ar asigura ireversibilitatea evoluţiei democratice a societăţii noastre. Alternanţa la putere a partidelor democratice şi proeuropene ar avea ca efect benefic stabilizarea regimului politic şi a regimului constituţional. Ca urmare, tentativele partidelor politice aflate la guvernare de a recurge la tot felul de discriminări s-ar reduce mult.

Simion MUSTEAŢĂ,
doctor în pedagogie; consultant principal, Comisia Protecţie Socială, Sănătate şi Familie, Parlamentul Republicii Moldova

1. O dată cu proclamarea independenţei au fost iniţiate transformări politice, economice, sociale radicale. Tranziţia la economia de piaţă a determinat schimbarea politicii educaţionale a tînărului stat. A apărut necesitatea edificării unui sistem educaţional naţional, modern şi democratic, bazat pe valorile naţionale şi general umane. Drept consecinţă, sistemul a intrat în faza reformei globale avînd la bază noi obiective, principii şi strategii. Au fost supuse unei analize situaţia, nivelul, calitatea, blocajele din învăţămînt, în rezultat a fost elaborată Concepţia dezvoltării învăţămîntului în Republica Moldova.

O reuşită o constituie realizările proiectului Reformarea învăţămîntului secundar general (asistat de Banca Mondială) şi a componentelor acestuia (reforma curriculară, elaborarea manualelor, instruirea profesorilor şi sistemul de evaluare).

Au fost elaborate şi editate manuale pentru toate clasele primare şi gimnaziale în limbile română şi rusă, inclusiv pentru elevii ucraineni, găgăuzi şi bulgari. Pentru prima dată, începînd cu anul 2000, se editează şi manuale de alternativă.

Schimbări evidente, deşi cu întîrziere, s-au produs în evaluarea rezultatelor şcolare.

În pofida dificultăţilor de ultimă oră, au avut loc schimbări pozitive şi în învăţămîntul superior. Planurile de studii, programele academice au fost actualizate, corelate la cerinţele economiei de piaţă, a fost introdus un sistem de acreditare şi un nou sistem al gradelor universitare ce corespund standardelor internaţionale acceptate.

2. Spre regret, structurile instituţionale abilitate, create pentru a elabora, implementa şi revizui treptat curricula, la moment, practic (dacă nu oficial), şi-au stopat activitatea. Consiliul Naţional pentru Curriculum şi Evaluare şi grupurile sale de lucru însă nu şi-au finalizat activitatea, deoarece Curriculumul Naţional nu este un *produs,* ci un *proces* continuu. Să recunoaştem că oficialii actuali nu au suficientă experienţă, de aceea ar fi binevenită cooperarea cu experţii locali şi internaţionali instruiţi în cadrul proiectului. Sîntem împotriva încercărilor de a stopa implementarea curriculumului, de a reveni la ziua de ieri – la programele de studii supraîncărcate. Astfel, se impune stabilirea mecanismului şi structurii instituţionale privind dezvoltarea şi revizuirea permanentă a curriculumului şi a manualelor. Numai pe această cale poate fi asigurată continuitatea procesului de reforme, ce ar corespunde standardelor europene.

Un pericol al procesului de implementare şi perfecţionare a curriculumului constă în centralizarea fenomenului, fără implicarea reală a tuturor părţilor interesate (profesori, conducerea şcolii, părinţi, elevi, reprezentanţi ai instituţiilor economice şi a societăţii). Dezbaterile publice, consultările asupra problemelor curriculare urmează a fi valorificate.

La moment, unii editori şi autori de manuale cred că alţi factori decît calitatea şi preţul primează. Ministerul ar trebui să anunţe concursuri separate pentru conţinuturi şi editare. De altfel, este straniu că unele manuale considerate net superioare după conţinut nu sînt editate, iar cele slabe devin cărţi de căpătîi.

O altă problemă ar fi accesul limitat la manuale al copiilor din familiile dezavantajate, deoarece părinţii nu le pot cumpăra, iar autorităţile publice locale nu le vin în ajutor. Din cauza tirajului mic, manualele editate în limbile minorităţilor naţionale sînt foarte costisitoare. De un real folos, în acest sens, ar fi aportul fundaţiilor culturale şi al agenţilor economici.

Spre regret, pînă în prezent nu este elaborată concepţia evaluării şi mecanismele de implementare. Popularitatea redusă a testărilor şi examenelor obligatorii (cl. IX, XI, XII) se explică prin nivelul scăzut al calităţii, subiectivitate, lipsă de transparenţă. Deocamdată, bacalaureatul nu a devenit o calificare socială respectată şi apreciată ca valoare de către elevi şi universităţi, deşi în calitate de examinatori, în mare parte, sînt profesorii universitari. Examenele de admitere în învăţămîntul superior nu sînt standardizate, fiecare instituţie avîndu-le pe ale sale, neasigurînd, astfel, calitatea, accesul, echitatea şi sporind emoţiile studenţilor.

Prin introducerea unei examinări externe imparţiale la nivel naţional, implementarea evaluării competente şi obiective a progresului şcolar ar putea fi depăşite multe dificultăţi din sistemul învăţămîntului: "sindromul examenelor" la absolvire, admitere, promovarea cursului etc.

Se impune racordarea programelor de studii universitare la necesităţile reformei educaţionale, introducerea curriculumului şcolar, tehnologiilor avansate de instruire şi a noilor forme

de evaluare. Se cere a fi elaborate şi implementate de către universităţi "standardele profesiei de profesor".

Este oportună elaborarea unui sistem de evaluare a rezultatelor instruirii academice. Spre deosebire de învăţământul secundar general, în universităţi evaluarea a rămas închisă, subiectivă, utilizîndu-se proceduri depăşite, ceea ce favorizează comercializarea învăţământului. În acest context, urmează a fi revizuite şi criteriile de acreditare a instituţiilor de învăţământ, axîndu-le pe creşterea calităţii instruirii academice.

Ar trebui revăzute politica în învăţământul profesional tehnic. Puţine din prevederile Legii învăţământului, Programului de stat de dezvoltare a învăţământului pe anii 1999-2005 au fost realizate pînă la moment. Se cere o evaluare sistematică a tendinţelor de pe piaţa muncii la nivel naţional, regional şi local şi utilizarea acesteia în vederea formulării necesităţilor de instruire.

Este inevitabilă o politică de reducere a cheltuielilor, căutarea surselor suplimentare de venit, punerea în aplicare a prevederilor Legii învăţământului (art. 21, alin. 7). Fondurile acumulate prin reducerea costurilor şi sursele adiţionale ar putea fi investite pentru îmbunătăţirea bazei materiale a şcolilor, ridicarea salariilor, finanţarea măsurilor inovatoare.

Oazu NANTOI,
preşedintele Partidului Social-Democrat din Modova

1. Învăţământul a devenit deideologizat şi orientat spre educarea cetăţenilor Republicii Moldova.

2.

- În opinia mea, există problema omogenizării calităţii studiilor, nivelul de cunoştinţe obţinut de către copii depinde prea mult de starea materială a părinţilor şi de locul de trai.
- Finanţarea mizerabilă a sferei de învăţământ, exodul masiv al pedagogilor şi scăderea bruscă a prestigiului social al profesiei de pedagog constituie o altă problemă. Respectiv – se cere un set de măsuri care ar spori prestigiul profesiei de pedagog în paralel cu sporirea exigenţelor faţă de reprezentanţii ei.
- Coruperea şi comercializarea exagerată a sferei de învăţământ denaturează valorile fundamentale şi lasă o amprentă negativă asupra sistemului de valori cu care tinerii intră în viaţă.
- Asigurarea unui minim garantat accesibil de manuale şi materiale didactice pentru toţi elevii. Chiar şi în mun. Chişinău părinţii aleargă disperaţi după manuale, care sînt imposibil de găsit în vînzare, dar care sînt indicate cu insistenţă de profesori.

3. Aşa-zisa "criză de identitate" în societatea noastră este determinată de politica promovată de regimul comunist în fosta URSS (bazată pe nişte clişee ideologizate şi pe interzicerea gîndirii libere) şi de faptul că problemele legate de identitatea reprezentanţilor populaţiei majoritare continuă să rămînă la cheremul politicienilor şi nu al savanţilor. De regulă, cei mai categorici şi "competenţi" în problemele culturii naţionale sînt cei, care pentru restul vieţii sînt condamnaţi să rămînă "Homo sovieticus"… Peste toate, în opinia mea, şcoala astăzi este incapabilă să opună ceva acelui val de antivalori şi anticultură ce domină în societate. Dacă ne imaginăm că şcoala va fi lăsată în pace să promoveze valorile culturii naţionale, atunci este mai uşor de spus CE NU TREBUIE făcut: să nu se promoveze exclusivismul naţional, iar provincialismul şi mediocritatea să nu fie camuflate după nişte clişee pretins "naţionale". Avînd rădăcini în cultura naţională, copiii noştri trebuie să urce la nivelul culturii universale.

4. La acest capitol nu ne putem aştepta la minuni – profesionalismul şi competenţa autorităţilor publice vor spori o dată cu creşterea (dacă se va ajunge şi la aceasta) nivelului de cultură generală în societate, atunci cînd realitatea va solicita un grad tot mai sporit de competenţă şi cultură la toate nivelurile.

5. Nu poate fi asigurată respectarea acestui postulat atîta timp cît societatea permite accederea la putere prin exploatarea agresivă a unor clişee primitive ce ţin de denumirea limbii, una-două limbi de stat, identitatea naţională, trecutul istoric etc. Doar atunci cînd societatea nu va admite să fie manipulată într-un asemenea mod, va veni timpul ca aceste articole din Legea învăţământului să fie aplicate.

Gabriel PALADE,
directorul Colegiului Financiar-Bancar,
preşedintele Consiliului Directorilor de Colegii

1. Pentru a menţiona realizările, va trebui să constatăm profunzimea şi anvergura diferită a reformei învăţământului pe diferite segmente ale sectorului educaţional.

Învăţământul preuniversitar a reuşit cele mai multe (de altfel, este firesc să fie aşa, or, bazele educaţiei acolo se pun), argumentele de rigoare fiind reforma curriculară, editarea de noi manuale, descentralizarea (încă nu definitivă) – toate axate pe implementarea învăţământului formativ dezvoltativ.

Învăţământul secundar profesional, se pare, mai mult a regresat, decît a progresat.

Învăţământul superior de scurtă durată este şi el un produs al reformei, iar beneficiile schimbărilor pentru acest segment al educaţiei sînt mai mult imperceptibile, decît vizibile.

Învăţământul universitar a avansat cu prioritate cantitativ şi mai puţin calitativ.

Cu siguranţă, întregul sistem de învăţământ a cîştigat enorm prin revenirea la valorile culturale şi spirituale ale neamului nostru şi deschiderea spre sistemele educaţionale ale democraţiilor consacrate.

2.

- Asigurarea respectării prevederii legislative despre învăţământ ca prioritate naţională, or, o finanţare pe potriva necesităţilor ar fi un remediu extraordinar împotriva multor deficienţe ale sistemului educaţional actual.
- Elaborarea şi aprobarea prin consens naţional a unei concepţii şi a unui program multilateral de dezvoltare a învăţământului, a căror realizare să nu depindă de opţiunile şi preferinţele echipelor guvernamentale şi ministeriale.
- Definitivarea aspectului structural al învăţământului în conformitate cu Clasificatorul internaţional al standardelor educaţionale (ISCED – UNESCO), elaborarea şi aprobarea standardelor educaţionale de stat.
- Intensificarea proceselor reformatoare în învăţământul superior prin derularea reformei curriculare, implementarea dezvoltării strategice, promovarea şi aplicarea managementului calităţii, sporirea rolului cercetării ştiinţifice, încadrarea plenară în procesul universitar european, elaborarea şi adoptarea Legii învăţământului superior.

3. Dacă ţinem cont de tendinţele existente pe continentul european şi în lumea întreagă, dacă acceptăm cultura noastră naţională drept parte componentă a culturii universale, nu cred că am putea face distincţie clară între patrimoniul nostru naţional şi cel universal. Argument – valorile noastre naţionale: Eminescu, Cantemir, Caragiale, Enescu etc. recunoscute pe plan mondial. Numai prin promovarea valorilor culturii naţionale şi universale, în special, a demnităţii naţionale şi a democraţiei, vom reuşi să realizăm obiectivele formulate foarte bine în Legea învăţământului.

4.

a) În funcţii de răspundere vor fi delegate persoane care au studii speciale şi manageriale respective; au demonstrat aptitudini manageriale în funcţia precedentă.
b) Elaborarea cadrului normativ, prin care comunităţile teritoriale (în învăţământul superior şi cele academice) ar obţine pîrghii bine definite de monitorizare şi influenţare a activităţii funcţionale a factorilor diriguitori.
c) Promovarea conexiunii inverse (feedback) în relaţia factori decizionali – structuri subordonate.

5. Dat fiind actuala mentalitate şi cultură politică a societăţii noastre, luînd în consideraţie trecutul nu prea îndepărtat şi lipsa de independenţă a şcolii în detaşarea de influenţa ideologico-partinică şi politică, o parte din aceste postulate rămîn la nivel de declaraţii. Realmente, doar discriminarea rasială nu constituie o problemă. În rest, respectarea acestor prevederi este asigurată în unităţi şcolare separate (în funcţie de poziţia administraţiei), dar nu şi la nivel de sistem. Vom atinge cele dorite doar prin consolidarea societăţii civile, promovarea asiduă a toleranţei etnice, politice, naţionale etc. Acest proces va dura încă ceva timp.

Vlad PÂSLARU,
doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, directorul Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei

1. O menţionez doar pe cea mai importantă: Calitatea elevilor şi absolvenţilor şcolilor şi liceelor, care manifestă o puternică *conştiinţă a identităţii* (ei ştiu cine sînt!) şi *a proprietăţii* (ei îşi conştientizează valoarea fiinţei!), libertate în gîndire şi simţire, creativitate, hotărîrea fermă de a-şi construi destinul propriu în pofida oricăror intemperii politice, economice, sociale.

Valoarea obţinută prin educaţie a copiilor, elevilor şi tinerilor educaţi într-o şcoală renovată reprezintă, cred, cea mai importantă realizare a Republicii Moldova în cei peste zece ani de independenţă şi certifică faptul că reforma învăţământului s-a produs/se produce cu succes, ea fiind esenţial provocată de martirajul *intelectualităţii pedagogice*, care a înfruntat şi înfruntă politicul, acesta fiindu-i mereu opozant, s-a desolidarizat de conceptul educaţional sovietic, s-a raliat la conceptul educaţional modern al unei Europe reînnoite şi reunite, a elaborat un nou concept educaţional naţional, documentele normative aferente (curricula), manuale noi, s-a format şi se formează, mai mult pe cont propriu, pentru a menţine şi a promova aceste realizări.

Avem un învăţământ conceput şi construit pe principiile pozitiv şi al libertăţii în educaţie – principii congenitale fiinţei umane! – de aceea şi este un învăţământ viabil, de aceea şi performanţele n-au întîrziat să se producă, în pofida sărăciei şi a cortinei de pe Prut.

2. *Primo:* Guvernanţii să renunţe la ideea (care este fără perspectivă şi fără sorţi de izbîndă!) de a educa poporul aşa cum cred ei, şi, în conformitate cu principiile democraţiei moderne, să se facă receptivi la recomandările specialiştilor, tineretului studios (cf. rev. *Contrafort*, nr.11, 2002) şi părinţilor, în chestiuni de educaţie şi învăţământ, ultimii fiind şi contribuabilii învăţământului.

Secundo: Să se elaboreze un nou program naţional de dezvoltare a învăţământului (cel din 1995 a fost abandonat, iar termenul său de acţiune expiră peste doi ani), prin care să se realizeze efectiv **principiul priorităţii naţionale a învăţământului**, stipulat de Legea învăţământului (art.3).

Sînt mai degrabă probleme de politică educaţională decît de educaţie propriu-zisă, dar soluţionarea lor ar face posibilă atît stabilirea problemelor prioritare ale învăţământului (apropo, noi – Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei – le cunoaştem, de ce nu sîntem consultaţi nici de comisia parlamentară, nici de Ministerul Educaţiei?), dar şi elaborarea de soluţii pertinente.

3. Acestea sînt indicate în Concepţia dezvoltării învăţământului în Republica Moldova (1994), în Curriculumul de bază (1997), în curricula la disciplinele şcolare (1999-2000), în Curriculumul de dirigenţie (2003). Teoretizări şi tehnologizări valoroase ale educaţiei axiologice realizează un şir de studii recente: Învăţământul din Republica Moldova în perioada de trecere la societatea democratică, în *Destin românesc*, nr. 4, 2001; Reformarea sistemului educaţional, Chişinău, 2001; Anatomia societăţii posttotalitare, Chişinău, 2002; Educating Tolerance in Multien cultural Societes: Roundtable Discussion Materials, Chişinău, 2002; Vl.Pâslaru. *Principiul pozitiv al educaţiei*, 2003 etc., care însă, din cauza sărăciei, nu sînt accesibile decît unui număr mic de destinatari.

Subscriu principiului humboldtian care preconizează o formare axiologică conform formulei **individ–naţiune–umanitate**, ceea ce înseamnă că individul uman nu se poate forma ca personalitate altfel decît în contextul valorilor naţionale şi că valorile universale nu sînt decît valori comune mai multor naţiuni. Or, educaţia multiculturală, educaţia pentru toleranţă, educaţia pentru pace, educaţia pentru un mediu sănătos etc., considerate ca educaţii ce angajează individul în universalitate, reprezintă întîi de toate probleme ale indivizilor şi naţiunilor, pe care procesele de globalizare le-a avansat la rangul de universale. Altfel spus, nu este posibil să se realizeze o educaţie pe valori universale fără să se realizeze o educaţie pe valori naţionale.

Este important de aceea a stabili oportun şi cu claritate valorile naţionale dominante pentru perioada de aflare în proces educaţional instituţionalizat a tinerei generaţii. Pentru populaţia Republicii Moldova acestea decurg din problemele sale fundamentale – *criza de identitate* şi *criza de proprietate* – care, fiind soluţionate, formează tinerei generaţii şi cele mai importante valori: *conştiinţa identităţii* şi *conştiinţa proprietăţii*. Fiind formate aceste valori, este lesne a-ţi apropria şi valorile lumii moderne: ideea europeană, multiculturalitatea şi toleranţa, universalitatea etc., etc., fapt demonstrat cu multă putere de elevii şi tinerii noştri studioşi.

Fiind conceptualizate teoretic şi validate de experienţele educaţionale ale omenirii, ideile de educaţie axiologică urmează a fi valorificate creativ de către autorii de manuale şi ghiduri, profesorii universitari şi şcolari, mai ales, pentru a le dezvolta în valoarea celui educat/format.

4. Nu cred că este cea mai reuşită formulă, şi lipsa unei doctrine politice a educaţiei pînă la ora actuală, după unsprezece ani şi jumătate de independenţă (deşi unii demnitari nu acceptă această afirmaţie, identificînd doctrina politică cu lucrările de conceptualizare a învăţământului), confirmă faptul că autorităţile noastre publice nu sînt capabile

să elaboreze „politica de stat în sfera învățământului” (art. 40, alin. 1, a) al Legii învățământului). Stipularea legii vizează o societate democratică așezată, la noi însă tinerii cu studii făcute în universitățile din România, Europa și America sînt etichetați de guvernanți drept „agenți de influență” ai statelor în care au învățat și care subminează statalitatea Republicii Moldova (cf. rev. *Contrafort,* nr.11, 2002), în consecință nefiind admiși în structurile de stat, învățămînt etc. În Estonia ministrul învățămîntului este o femeie de 27 de ani, peste tot în structurile învățămîntului, chiar și la președinție, am văzut tineri care vorbesc curent limbile engleză sau germană, cunosc la perfecție învățămîntul național și mondial, formulează soluții pentru îmbunătățirea lui, iar demnitarii noștri nu depun efort nici pentru a vorbi corect limba maternă, i-au exclus din structurile consultative ale ministerului pe toți conceptorii și actorii de seamă ai reformei învățămîntului… De aceea nu putem vorbi despre mecanisme de promovare a profesionalismului și competenței la nivelul autorităților publice, pentru a asigura calitatea politicilor educaționale, altfel decît în termeni de luptă politică.

5. Vezi p. **4.**

Îi îndemn totuși pe toți cei angajați în educație, învățămînt și cercetare să-și facă meseria în continuare, căci educația înseamnă schimbarea în pozitiv a ființei umane, și contribuind la formarea unei generații libere ne aducem și partea noastră de contribuție la eliminarea presiunilor politico-ideologice din învățămînt și educație.

În contextul examinat, nu depolitizarea școlii ar trebui să ne preocupe – slogan afișat de toți guvernanții rînd pe rînd – căci, cu excepția biroului politic al cc al pcus, la noi nimeni n-a făcut politică – ci tocmai *formarea conștiinței politice elevilor și studenților, a capacității de a gîndi politic,* astfel ca ei înșiși, cînd va fi cazul, să respingă tentativele discriminatorii de orice fel și să fie capabili a face și opțiune politică. Iar acest obiectiv poate fi atins exclusiv prin cultivarea identității, căci numai conștiința sinelui te face să-l respecți și pe celălalt, care nu este tu.

Iată de ce consider că toate problemele învățămîntului de la noi, din orice unghi de vedere le-am aborda, converg către o educație națională, înțeleasă ca redobîndire a ființei noastre, căci doar așa este posibil să se avanseze și în sisteme similare de valori. Nici ideea europeană, nici procesele de globalizare nu neagă consolidarea identității indivizilor și popoarelor, ci o presupun drept condiție *sine qua non* a europenizării și universalizării ființei umane.

Cornelia REVENCO,
profesoară de psihopedagogie,
Colegiul Pedagogic *Alexei Mateevici*, mun. Chișinău

1. Realizări:

- Schimbarea concepției educaționale: elevul din obiect al educației devine subiect;
- Reformarea conținuturilor și metodelor de instruire;
- Editarea de noi manuale cu sprijinul Băncii Mondiale;
- Acceptarea și extinderea programelor educaționale alternative (de exemplu, Pas cu Pas, școala Waldorf, școala Petrovski);
- Activitatea colaboratorilor Centrului Educațional PRO DIDACTICA și a Programului *Pas cu Pas*, care desfășoară seminarii și training-uri la toate nivelurile sistemului de învățămînt și reprezintă una din modalitățile practice de realizare a educației dezvoltativ-formative;
- Susținerea examenelor de bacalaureat și racordarea învățămîntului la standardele mondiale;
- Extinderea relațiilor de colaborare cu instituțiile de învățămînt din alte țări și cu organismele internaționale (UNESCO, UNICEF);
- Integrarea copiilor în Proiectul *Parlamentul copiilor*;
- Apariția revistei *Didactica Pro...*

2.

- Problemele existente în învățămînt sînt provocate și de plecarea cadrelor didactice competente, determinată de slaba prețuire a muncii pedagogului și, de aici, de firavul lui prestigiu social;
- Nu este asigurată pe deplin calitatea învățămîntului (să nu se confunde cu enciclopedismul, pe care ne-am obișnuit să-l promovăm), ceea ce ar permite edificarea personalității democratice, libere și creative; sporirea nivelului moralității și culturii comportamentale;
- În școală încă nu se pune accentul pe cultura comunicării (a-i învăța pe elevi să asculte, să discute, să prezinte, să respingă și să justifice ceea ce gîndesc), nu se cultivă asumarea propriei responsabilități pentru instruire și abilităților de învățare continuă.

3.

- Educația se va sprijini pe patru direcții de acțiune:
  - A învăța *să știi,* să cunoști realitatea trecută, prezentă sau virtuală; a învăța să înveți permanent, să-ți apropii în mod autonom valorile culturale;
  - A învăța *să faci*, a învăța să acționezi ajungînd la o competență pragmatică într-un anumit domeniu de activitate; a învăța să faci față diverselor și complexelor situații sociale;
  - A învăța *să conviețuiești,* să fii permisiv și atent față de celălalt, să percepi alteritatea și să devii solidar cu ea în funcție de circumstanțe; a realiza proiecte în comun și a gestiona eventualele conflicte din perspectiva valorilor pluralismului, înțelegerii mutuale și păcii;
  - A învăța *să fii*, să-ți pui în valoare personalitatea, să te perfecționezi continuu, să trăiești valorile, să le promovezi și să le amplifici prin propriile acte (vezi *Rapport à l'UNESCO,* 1996);

4.

- Ar fi necesar un studiu care ar prezenta/elucida nivelul pregătirii profesionale al funcționarilor de stat, mai ales nivelul de cultură (cunoașterea limbilor străine, etichetei etc.);
- Ar fi binevenite și sondaje pentru a stabili imaginea pe care o are candidatul la funcție publică;
- Angajarea în bază de concurs, respectîndu-se anumite criterii, dar nu cele ale cumătrismului, apartenenței la partid).

5.

- Fernando Savater în *Curajul de a educa* ne sugerează: “E lesne de înțeles teama față de un învățămînt supraîncărcat de conținuturi ideologice. Formația întru valorile civice se poate transforma cu prea mare ușurință în îndoctrinare pentru o docilitate bine intenționată care duce la dezastru dacă ar ajunge să triumfe; explicarea necesară a principalelor noastre valori politice poate, de asemenea, devia cu ușurință spre propagandă, întărită fiind de maniile necruțătoare cu privire la ceea ce este “corect din punct de vedere politic”.

  O conducere democratică ar asigura realizarea acestui deziderat.

Oleg SEREBRIAN,
preşedintele Mişcării Europene din Moldova,
doctor în ştiinţe politice

1. Cred ca unica schimbare pozitivă ar fi deideologizarea sistemului de învăţămînt şi schimbările intervenite în programele de Istorie naţională şi Limba şi Literatura română. În rest, cred că sistemul de învăţămînt a suferit, mai curînd, o involuţie decît o evoluţie.

2. Motivarea profesorilor şi elaborarea unei strategii naţionale a domeniilor prioritare. Cred că ar trebui să punem mai mult accent pe ştiinţele aplicate: matematica, chimia, fizica, biologia, domenii ce au fost "descalificate" total, dar de care depinde viitorul unei naţiuni în această epocă supratehnologizată.

3. În primul rînd, valorile morale – şcoala trebuie să educe nu doar un om cultivat, ci şi un om moral, or, una dintre cele mai grave probleme ale societăţii noastre actuale este imoralitatea.

4. Practica concursurilor deschise şi asigurarea unui juriu calificat şi echidistant, precum şi apelarea la expertize străine.

5. De fapt, problema constă nu în regulile de joc, ci în jucători. Atîta timp cît clasa politică este predispusă să joace necinstit, să ignore sau să înconjoare legea, avem prea puţine şanse ca aceste postulate să fie respectate.

Petru SOLTAN,
academician, profesor universitar

1.

a) Libertatea profesorului de a promova adevărurile, în special în ceea ce priveşte studierea limbii şi literaturii române, a istoriei românilor şi valorilor general umane, chiar dacă această libertate în perspectivă are şanse de a fi trunchiată.
b) Modificarea structurii instituţiilor de studii, instruire şi educaţie.
c) Influenţa benefică, directă sau indirectă, asupra educaţiei şi instruirii, a celor întorşi de la studii (de peste hotarele republicii), fie preuniversitare, universitare, postuniversitare, mai ales a celor care au atins înaltele standarde ale şcolii româneşti.

2.

- Mai întîi, însăşi educaţia s-ar cere să constituie cea mai importantă prioritate naţională. Astfel, Articolul 3 al Legii învăţămîntului necesită corectarea respectivă. Dovezile stau la suprafaţă: este imposibil a deveni competent şi bun profesionist cu rapiditate constructivă, dacă nu ai făcut carte şi nu ai experienţă în domeniu, fapt valabil atît pentru meşteşugari cît şi pentru politicieni. Economia este derivata educaţiei.
- Educaţia în familie şi în instituţiile preşcolare. Cu cît mai timpuriu un copil se deprinde cu procedeele ce constituie esenţa vieţii decente, cu atît mai mult îi cresc şansele de a se integra mai rapid într-o activitate utilă societăţii.
- Legătura organică dintre şcoală şi instituţiile de producere a bunurilor, învăţămîntul superior, instituţiile de creaţie şi educaţie moral-spirituală.
- Problema extrem de complicată, cu iz de genocid educaţional, a şcolilor rurale din Transnistria separatistă. Nici federalizarea republicii, contra căreia e majoritatea populaţiei, n-ar fi în stare să o rezolve. N-am să uit rugul cu para pînă în ceruri din piaţa centrală a Dubăsarilor, format din operele lui Eminescu, Alecsandri, Coşbuc, Vieru, Dabija etc. (primăvara lui 1992).
- O problemă extrem de acută o reprezintă admiterea la facultate. Conform articolului 6, alin. 1 din Legea învăţămîntului "Dreptul la învăţătură este garantat". Însă, cînd ajunge la porţile Universităţii, nu fiecare absolvent al şcolii preuniversitare îi poate păşi pragul. Este necesar ca fiecare aspirant la studii să aibă posibilitatea să se înscrie la facultatea dorită. Unde şi cînd studiază vreun obiect şi susţine examenul respectiv – e problema aspirantului, el fiind obligat să achite doar o sumă simbolică pentru testare. O astfel de modalitate ar permite, practic, oricui să facă studii superioare, altfel spus, să-şi facă un rost în viaţă. Dînsul ar avea un arac pe care s-ar căţăra spre lumină, chestiune extrem de importantă din punct de vedere psiho-sociologic.
- Cheia tuturor succeselor în procesul de educaţie (la general) este profesorul. Prin urmare, pasiunea acestuia pentru instruirea copilului, elevului, studentului, doctorandului este decisivă. Practica cotidiană indică în acest sens pretutindeni probleme. Fără o pasiune inconştientă este extrem de dificil a-l învăţa pe micuţ ceva fundamental, mai cu seamă, a-i dezvolta facultatea de cugetare independentă, fapt din care îi creşte demnitatea. Copilul trebuie să simtă că profesorul îl tratează de la egal la egal. În caz contrar, morala ţine de antichitate: "Lasă-ţi copilul să fie învăţat de sclavul tău şi tu vei avea doi sclavi".

3. Alineatul 3 din articolul 4 stipulează: "Învăţămîntul de stat este laic, refractar la discriminare ideologico-partinică, politică, rasială, naţională". Şcolile ruse, ucrainene, găgăuze, bulgare, evreieşti etc. folosesc manuale din ţările-mame. Formal, această stare de lucruri pare să nu contravină celor prevăzute de lege. Este uman ca elevii şcolilor enumerate să facă carte bună. E cunoscută însă situaţia paradoxală cu şcolile româneşti în sensul indicat. Indiscutabil, manualele editate în România sunt net superioare celor alcătuite în republică. Oare să nu ne preocupe tergiversarea soluţionării problemelor de educaţie şi instruire a *aborigenilor*? Nu e o chestiune politică, ci de ordin educaţional. Republica va avansa doar prin cetăţeni inteligenţi. Alineatul 4 al articolului menţionat este inclus recent: "Educaţia moral-spirirtuală în învăţămîntul de stat primar este un obiect de studiu obligatoriu, iar în învăţămîntul secundar şi superior este un obiect de studiu facultativ". Care va fi modalitatea de aplicare a alineatului 3 reprezintă, la fel, o problemă. Şcoala noastră, în virtutea istoriei comune, de milenii, a întregului neam românesc şi a relaţiilor cu alte popoare, e obligată să promoveze cultura românească, valoarea oricărui român, oriunde s-a născut, oriunde s-a manifestat prin activitatea şi opera sa (fie aceasta poezie sau matematică), precum şi valorile altor neamuri, ce se includ în tezaurul planetar.

4. În condiţiile noastre e o chestiune extrem de complicată. Într-o societate cu adevărat democrată problemele de promovare la posturi-cheie a persoanelor adecvate, cred eu, se pot rezolva practic destul de simplu: lumea îşi cunoaşte liderii şi îi promovează. Pentru actuala situaţie îmi este imposibil a indica vreo cale constructivă cu privire la problema dată. Oare dl Şova se potriveşte cel mai bine pentru postul de reprezentant al Chişinăului la tratativele cu Tiraspolul separatist în rezolvarea diferendului transnistrean,

care include o mare parte a celei mai importante priorităţi naţionale – educaţia? Categoric nu!

5. Parţial, mi-am expus viziunea mai sus (vezi 3). Acel *de facto* depinde de inteligenţa şi inventivitatea profesorului. La oraş problema se rezolvă fie la ore, fie la activităţi facultative sau extraşcolare. Problema e mult mai complicată în şcolile de la ţară. Acolo nu numai că nu sînt suficienţi profesori, dar, dacă sînt, condiţiile anevoioase de viaţă îi fac, independent de vrerea acestora, să nu reuşească să-şi perfecţioneze aptitudinile intelectuale. Ba mai mult, depinzînd material, social de mai mulţi factori, ei nu pot să-şi menţină întotdeauna verticalitatea. Un bun ajutor în această privinţă poate fi influenţa din exterior – mass-media, de exemplu. În acest context, elocvente sînt materialele din revista *"Didactica Pro..."*: a) Gabriela Cristea, *Spiru Haret – un reprezentant al pedagogiei sociale,* nr. 5, 2002; b) Otilia Dandara, *Jean-Jacques Rousseau despre libera dezvoltare a personalităţii,* nr. 6, 2002; c) Nadia Cristea, *Argument*, nr. 3-4, 5, 6, 2002; d) este semnificativă şi lucrarea: Vlad Pâslaru, Angela Cara, *Învăţământul din Republica Moldova în perioada de tranziţie la societatea democratică*, Destin românesc, Chişinău-Bucureşti, nr. 4/2001.

Constantin TĂNASE,
doctor în filologie, director al săptămînalului *Timpul*

1. Deideologizarea şi, parţial, depolitizarea învăţământului de toate gradele, racordarea lui conceptuală – deşi deseori numai la nivel de declaraţii şi intenţii – la standardele învăţământului european.

2. Există o ruptură periculoasă între teoria şi practica educaţiei. Actualul sistem educaţional nu-şi poate îndeplini una din funcţiile lui fundamentale – funcţia UMANIZATOARE. Acest sistem este uşor "penetrabil" şi nu rezistă "presiunilor" dezumanizatoare care vin din "exterior". Sistemul "nostru" educaţional suferă de un viciu de fond – nu poate elimina o "contradicţie internă" care-l marchează: asigurarea unui echilibru între depolitizare şi cultivarea patriotismului, pentru că şcoala astăzi sacrifică valorile patriotice sub pretextul depolitizării.

3. Şcoala trebuie întîi de toate să-l "imunizeze" pe copil în faţa nonvalorilor, a subculturii, să-i implanteze antidoturi care i-ar permite să supravieţuiască într-o lume obsedată de cultul consumului, al violenţei, sexului comercial etc.

4. Asemenea întrebări întotdeauna vor suna cinic atîta timp cît cadrelor din învăţămînt nu li se va reda demnitatea profesională prin asigurarea unui nivel de viaţă, cel puţin, decent.

5. Mă tem că acest spirit "refractar" e împins prea departe, lăsînd astfel loc pentru alt fel de "discriminări". Învăţământul naţional nu poate fi cosmopolit; depolitizarea lui nu trebuie să elimine din şcoală spiritul naţional. În şcoala germană se cultivă spiritul german, în cea americană – spiritul american. Învăţământul din Republica Moldova trebuie să fie unul românesc, pentru că "moldovenizarea" lui ideologică va avea ca efect inevitabil primitivizarea conţinutului, fapt ce l-ar face cu totul necompetitiv.

Serafim URECHEAN,
Primar General al municipiului Chişinău

1. De vreme ce societatea evoluează, devine tot mai evidentă necesitatea unor noi tendinţe şi abordări în cadrul sistemului de învăţămînt. Schimbările sociale constituie forţa motrice a perfecţionării sistemului educaţional.

Consider că una dintre cele mai importante realizări ale reformei învăţămîntului din ultimii 10 ani în Republica Moldova o constituie faptul că profesorii au conştientizat necesitatea transformărilor.

Astăzi, în rezultatul unor variate activităţi (seminarii, training-uri, cursuri de formare), care au vizat direct modernizarea învăţămîntului, putem conchide cu siguranţă că situaţia s-a schimbat (şi aici, în bună parte, este şi aportul celor de la PRO DIDACTICA).

Întru traducerea în viaţă a obiectivelor trasate, Primăria municipiului Chişinău a adoptat Programul de dezvoltare a învăţămîntului I (pentru anii 1996-2000) şi Programul de dezvoltare a învăţămîntului II (pentru anii 2001-2005) privind strategia reformei învăţămîntului în municipiu.

Din punctul de vedere al intereselor personalităţii, Programul, în conformitate cu prevederile Legii administraţiei publice locale, urmează să asigure: elevilor – dezvoltarea capacităţilor şi aptitudinilor spirituale şi fizice; cadrelor didactice – condiţii de activitate decente, posibilităţi de perfecţionare profesională, de creştere a măiestriei pedagogice şi autorealizării.

Reformele iniţiate în Republica Moldova şi în municipiu au dus la restructurarea esenţială a şcolii naţionale şi reorganizarea calitativă a procesului instructiv-educativ.

Obiectivul fundamental al învăţămîntului formativ şi cel al curriculumului şcolar, o altă realizare importantă a reformei, îl constituie educarea omului în perspectiva integrării lui rapide în societate. S-au pus bazele democratizării şi umanizării învăţămîntului, a început pregătirea şi formarea unei personalităţi de tip nou – liberă, deschisă, dornică să activeze în condiţii cu adevărat democratice.

Vreau să accentuez că cei aproape nouă ani de activitate în calitate de Primar General al municipiului Chişinău au constituit o perioadă rodnică de conlucrare cu Departamentul Educaţie, Ştiinţă, Tineret şi Sport, perioadă de realizări frumoase în învăţămînt.

Cu concursul şi sprijinul Primăriei, au fost date în exploatare şcoli (6), edificii sportive (3), au fost înfiinţate instituţii educative de tip internat (3). La iniţiativa Primăriei s-a organizat şi desfăşurat concursul municipal *Pedagogul anului* (2 ediţii), a fost construită prima casă de locuit pentru 42 de familii de pedagogi prin intermediul Agenţiei municipale de ipotecă "Amic".

Primăria susţine activitatea Centrelor de creaţie. La compartimentul autorealizării copiilor, în municipiu activează clase cu diverse profiluri. Anual, în acest scop sînt alocate circa 259 mii lei.

Este în creştere activitatea educaţională cu copiii talentaţi, inclusiv prin promovarea lor la cea mai înaltă decoraţie – bursa anuală *Businessmanul anului* acordată de Primăria municipală.

2. Reforma învăţămîntului pune în faţa profesorului sarcini de importanţă majoră: îmbunătăţirea calităţii instruirii şi educaţiei, asigurarea unui înalt nivel al predării, perfecţionarea formelor, strategiilor şi mijloacelor de instruire, formarea şi dezvoltarea capacităţilor de muncă intelectuală. Realizarea acestor obiective contribuie la modelarea omului nou. Anume profesorul este cel chemat să-şi aducă contribuţia în modul cel mai activ la formarea personalităţii elevilor, să-i educe în spiritul respectului faţă de producătorul de bunuri materiale,

părinți, tradiții, limba şi cultura poporului, comorile naționale şi universale, de a le forma o atitudine responsabilă față de mediul ambiant şi conştiința ecologică.

3. Şcoala trebuie să cultive la elevi sentimentul dragostei față de țară şi neam, devotamentul, grija şi respectul față de tot ce-i înconjoară, să educe spiritul înaltei răspunderi prin calitatea învățării şi a muncii. Realitatea însă este de altă natură. Deşi în art. 4 din Legea învățămîntului se stipulează că învățămîntul de stat este gratuit, elevul se confruntă cu cruda realitate (salariul mizer al părinților, plata pentru arenda manualelor etc.).

Tot aici se stipulează că educația moral-spirituală este un obiect de studiu obligatoriu, predat de o persoană cu o pregătire corespunzătoare. Însă lipsa cadrelor respective, a programelor şi manualelor adecvate duce la implicarea în predarea disciplinei a reprezentanților diferitelor confesiuni religioase.

Pentru mun. Chişinău este importantă activitatea unicului Centru de educație moral-spirituală *Arta de a deveni Om,* în cadrul căruia a fost elaborată concepția educației moral-spirituale.

Idealul unei personalități se formează prin însuşirea valorilor de *bine-frumos-adevăr-credință-onoare.* La acest compartiment se înscriu activitățile desfăşurate cu aportul Primăriei, manifestări culturale cu adevărat de valoare: festivalurile-concurs folclorice şi de datini autohtone *Să trăiți, să-nfloriți, Florile dalbe, La fîntîna dorului,* festivalul-concurs al colectivelor dramatice *Scena copiilor,* festivalul de dans sportiv *Constelația dansului* etc.

De Hramul oraşului, organizăm, deja de şapte ani, Festivalul internațional de dansuri populare pentru copii, expoziții de creație plastică a copiilor din capitală.

4. Cît priveşte promovarea profesionalismului şi a competenței la nivelul autorităților publice, consider că, în primul rînd, cel care are datoria de a implementa politica de stat în teritoriu ar trebui să fie un specialist, care a trecut prin toate structurile sistemului de învățămînt, cunoaşte toate etapele de dezvoltare ale lui şi, în special, cele ale reformei din ultimii zece ani; capabil să-şi asume riscul şi responsabilitatea pentru realizarea calitativă a schimbării.

5. Partidele politice vin şi pleacă de la guvernare, învățămîntul însă rămîne un sistem unitar, care trebuie să fie refractar la discriminarea ideologico-partinică, politică, rasială, națională, indiferent de forțele politice aflate la guvernare. Fiecare partid politic tinde să-şi realizeze platforma preelectorală, pe cînd obiectivul major al şcolii, aşa cum este specificat în art. 5 al Legii învățămîntului, constă în dezvoltarea liberă, armonioasă a omului şi formarea personalității. Acest postulat poate fi realizat doar respectînd cu strictețe actele normative în baza cărora funcționează unitățile şcolare.

CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA
Licența A MMII nr. 007111
Programul "Dezvoltarea Gîndirii Critice"

Dacă doriți:

- să cunoaşteți cele mai eficiente strategii şi tehnologii educaționale ce promovează o învățare activă şi independentă, precum şi o gîndire critică
- să cultivați la elevi relații bazate pe respect, toleranță şi ajutor reciproc
- performanțe şi eficiență în plan personal şi profesional

participați la următoarele cursuri de perfecționare (valabile pentru atestarea cadrelor didactice conform licenței Ministerului Educației):

1. **Inițiere în metodologia *Lectură şi Scriere pentru Dezvoltarea Gîndirii Critice***
2. **Strategii de Dezvoltare a Gîndirii Critice la disciplinele reale**
3. **Strategii de Dezvoltare a Gîndirii Critice la disciplinele umanistice**
4. **Strategii de învățare prin cooperare**
5. **Proiectarea lecțiilor în cheia Dezvoltării Gîndirii Critice**
6. **Evaluarea în cheia Dezvoltării Gîndirii Critice**
7. **Atelierul de lectură**
8. **Atelierul de scriere**
9. **Gîndirea Critică pentru manageri şcolari**

- Durata unui curs constituie 40 de ore
  – 2 sesiuni de identificare a obiectivelor individuale de învățare cu 1-2 săptămîni înainte de curs
  – 3 zile de curs între orele 9.00-15.30
  – 2 sesiuni de evaluare finală, la 2-4 săptămîni după finisarea cursului
- Numărul de participanți într-o grupă este de 8-16 persoane
- Taxa pentru un curs este de 300 de lei/participant sau 3950 de lei pentru un grup de participanți (cheltuielile de cazare şi transport nu sînt suportate de Centru)
- Taxa de participare se va achita în prima zi de curs
- Pentru a participa la cursuri completați formularul de înscriere
- Perioada desfăşurării cursurilor va fi anunțată suplimentar la telefonul indicat în formularul de înscriere
- Limba de instruire – română, rusă, engleză
- Cursurile vor avea loc în zilele de joi, vineri şi sîmbătă (în cazuri de excepție şi duminică)

La solicitare, se pot elabora cursuri speciale cu conținuturile, durata şi obiectivele definite de către instituția dvs.
Cursurile de perfecționare pot fi organizate în incinta instituției dvs. sau la PRO DIDACTICA.

Formularul de înscriere la cursuri poate fi completat la sediul Centrului Educațional PRO DIDACTICA (str. Armenească, 13, Chişinău), solicitat şi înaintat prin e-mail, fax.

Relații la telefoanele: 54-25-56, 54-19-94
Fax: 54-41-99, e-mail: ncretu@cepd.soros.md

Persoana de contact:
Coordonator Program – **Nicolae CREȚU**

Particularitățile organizării procesului educațional în școala Waldorf

Otilia **DANDARA**

Universitatea de Stat din Moldova

În perioada cînd se acceptă diversitatea ideilor, modul de a gîndi şi acționa în contextul unui cod moral centrat pe valorile general umane, educația în baza variatelor teorii pedagogice devine o necesitate.

Recunoscute într-o măsură mai mare sau mai mică, şcolile de alternativă sînt/au devenit o realitate în Republica Moldova. O instituție de învățămînt, de fapt un sistem educațional, a cărui activitate se deosebeşte substanțial de activitatea şcolii tradiționale, este şcoala Waldorf, axată pe pedagogia lui Rudolf Steiner (1861-1925).

Şcolile Waldorf pledează pentru un spirit nou într-o lume în transformare rapidă; o concepție materialistă asupra lumii şi ființei umane nu mai este suficientă pentru a răspunde exigențelor societății moderne. Viitorul impune o schimbare fundamentală în modul nostru de a gîndi; individualitatea umană ca entitate spirituală independentă ar trebui să fie punctul de pornire pentru toate eforturile de reînnoire a societății noastre. Bazate pe cunoaşterea profundă a naturii umane, principiile pedagogice ale lui R.Steiner (pedagogia Waldorf) pot fi rezumate astfel: aptitudinile intelectuale, artistice, morale sînt dezvoltate în mod egal; programa de studii a fiecărei şcoli este elaborată individual şi presupune un echilibru între teorie şi practică. Materiilor artistice şi ştiințifice li se acordă aceeaşi importanță. La nivel de şcoală secundară sînt prevăzute cursuri practice de agricultură, silvicultură şi de cunoaştere a mediului social. Predarea este considerată şi realizată ca o artă. Cadrele didactice acționează asemeni unor artişti, ale căror deziderate sînt de a ajuta copilul să descopere şi să iubească lumea din jurul lui. Scopul lor nu este suprasaturarea copilului cu cunoştințe, ci cultivarea propriilor facultăți.

În practica de zi cu zi accentul nu se pune pe "Ce este posibil?" sau "Ce se memorizează mai bine?", ci, mai degrabă, pe "Ce este interesant şi poate stimula copilul la stadiul actual de dezvoltare?". De aceea, nu există selecție sau specializare timpurie şi corigență. Diversitatea din fiecare clasă reflectă diversitatea mediului uman, ca bază socială a procesului educațional.

Sarcina cadrelor didactice este să trezească aptitudinile latente ale copilului pentru a permite individualității sale profunde să iasă la iveală şi să evolueze: astfel, el este ajutat să găsească relația justă între individualitatea sa şi ființa fizică, între ambianța sa şi societatea actuală în care urmează să se integreze.

Prima şcoală de acest tip a fost înființată la Stuttgart în 1919 de Rudolf Steiner, la rugămintea lui Emil Molt, conducătorul fabricii de țigări "Waldorf Astoria", ca răspuns la inițiativa angajaților ei. Şcoala liberă Waldorf era o expresie a căutării de înnoire socială prin renovarea sistemului de educație din Germania după dezastrul din primul război mondial.

Curînd, şcoli similare iau naştere şi în alte oraşe din Germania, iar mai apoi în Olanda, Anglia, Elveția etc. În anii regimului fascist din Germania, ele au fost interzise. După cel de-al doilea război mondial însă, şcolile Waldorf capătă o răspîndire tot mai largă în lume. În 1970 numărul lor ajunge la 100, peste zece ani la 200, iar în ultimii douăzeci de ani – la peste 800. Astăzi acest val al inițiativelor Waldorf s-a transformat într-o mişcare internațională, care include, în afară de şcoli, peste 1200 de grădinițe, circa 300 de instituții de pedagogie curativă pentru copii cu deficiențe, 80 de seminarii şi instituții de învățămînt superior pentru pregătirea şi perfecționarea cadrelor didactice. Se editează reviste pedagogice, lucrări metodice, activează ateliere şi fabrici specializate în producerea materialelor şi inventarului necesar şcolilor Waldorf. Se desfăşoară festivaluri artistice, congrese şi simpozioane ştiințifice naționale şi internaționale.

Regimurile totalitare, pînă nu demult, au ignorat respectiva pedagogie. Dar, o dată cu prăbuşirea "cortinei de fier", are loc şi aici o răspîndire largă a şcolilor Waldorf – Polonia (3), Ungaria (13), Cehia (7) etc.

Interesul față de această pedagogie cu adevărat liberă, motiv pentru care a fost neglijată şi criticată mulți ani, creşte şi în spațiul ex-sovietic. În ultimul deceniu, şcoli Waldorf au fost înființate în Rusia (18), Ucraina (12), Estonia (7), Letonia (4),

Asenia **ALBU**

Şcoala Waldorf, mun. Chişinău

Georgia (1), Kîrgîzstan (1) etc. Din 1990 la Moscova şi din 1991 la Sankt-Petersburg funcţionează seminarii pedagogice Waldorf pentru pregătirea cadrelor didactice.

O amploare deosebită a căpătat mişcarea Waldorf în România. Primele instituţii au fost constituite în anul de învăţământ 1990/91, iar în 1999/2000 existau deja 147 de clase şi 39 de grupe în şcolile şi grădiniţele de stat din 27 de localităţi, precum şi grădiniţe şi şcoli ce funcţionau separat în 10 localităţi. Este un exemplu fără precedent de implementare rapidă a şcolilor de alternativă în învăţământul de stat. Din 1996, la Bucureşti funcţionează Colegiul Universitar de institutori Waldorf.

Creată din iniţiativa unui grup de părinţi şi pedagogi, şcoala Waldorf din mun. Chişinău este un complex instructiv-educativ, o şcoală de alternativă în cadrul învăţământului de stat, care are autonomie pedagogică şi include învăţământul preşcolar (grupe de grădiniţă), învăţământul primar (cl.I-IV), gimnazial (cl.V-IX), mediu de cultură generală (cl.X-XI) şi liceal (cl. XII).

Instituţiile Waldorf sînt înfiinţate din dorinţa copiilor de a învăţa la o astfel de şcoală, din dorinţa părinţilor de a-şi instrui copiii altfel decît au învăţat ei, din dorinţa profesorilor de a preda şi a educa în plină libertate de gîndire şi acţiune, pentru a putea folosi pedagogia ca artă, în mod creativ. Datorită acestor instituţii în sistemele educaţionale din lume are loc o spiritualizare a învăţământului.

Baza teoretică a şcolii Waldorf este antropozofia (ştiinţa spirituală despre om) elaborată de Rudolf Steiner, care s-a angajat să orienteze educaţia în funcţie de condiţiile de viaţă şi de dezvoltare a copilului, independent de interesele politice, economice şi religioase. El scria: "Predarea şi instruirea în şcoală trebuie să izvorască numai din cunoaşterea omului în devenire şi înzestrării sale individuale... Nu este semnificativă întrebarea: ce trebuie să ştie şi să poată omul în societatea timpului său?, ci: cu ce este dotat omul şi ce poate fi cultivat în el? Doar atunci va fi posibilă completarea societăţii cu noi forţe, exponente ale generaţiei în formare" [2, p.28]. Rudolf Steiner, ca şi mulţi predecesori, considera că instruirea şi educaţia se bazează pe cunoaşterea adevărată a individului, fundamentată pe ideea tripartiţiei, adică concepţia despre om ca despre o fiinţă unitară alcătuită din trup, suflet şi spirit. Orice altă abordare ar fi incompletă sau unilaterală. Această concepţie este întemeiată pe tradiţii vechi elaborate de omenire în decursul evoluţiei sale istorice.

Principiile pedagogice constituie baza normativă a procesului educaţional orientat spre realizarea obiectivului major al şcolii Waldorf – dezvoltarea firească, liberă a omului, prin armonizarea componentelor sale fizice, sufleteşti şi spirituale, în conformitate cu etapele de vîrstă; învăţarea omului cum să înveţe de la viaţă pentru integrarea lui în societate ca personalitate liberă, sănătoasă, activă, creativă şi responsabilă. Acest scop poate fi atins printr-o profundă cunoaştere a fiinţei umane de către profesori, educatori, părinţi şi prin tendinţa de colaborare a tuturor factorilor în vederea formării/dezvoltării la copii a capacităţilor intelectuale, artistice, practice şi a cultivării înaltelor valori morale.

Un alt principiu fundamental al şcolii Waldorf porneşte de la libertatea deplină a profesorilor (autonomie pedagogică) în activitatea instructiv-educativă, bazată pe simţul înaltei responsabilităţi faţă de copii, părinţi şi Colegiul Profesoral. *Numai un pedagog liber poate fi creativ şi numai un educator liber şi creativ poate educa personalităţi creative şi autonome.* Principiul libertăţii se manifestă şi prin faptul că evaluarea cunoştinţelor şi stimularea elevilor nu se face prin note. Cadrele didactice îşi formează, prin observaţie, în procesul activităţii de predare o imagine despre cunoştinţele, capacităţile şi neajunsurile fiecărui elev. Aceste concluzii sînt comunicate în discuţii individuale şi colective pe parcursul anului, apoi informaţia este adusă la cunoştinţa părinţilor printr-o caracterizare anuală. Autoritatea învăţătorului are o deosebită importanţă pentru copiii de 7-14 ani. Dascălul este cel ce va întruchipa această autoritate blîndă, dar hotărîtă pe care copilul o va respecta. Din aceste considerente, este încurajată predarea tuturor (majorităţii) disciplinelor de către un profesor, dacă el poate garanta eficienţă sporită. Astfel, pentru mai multă siguranţă, unele obiecte, printre care şi cele pentru examenul de capacitate, sînt predate de profesorii de specialitate.

Nici examenele nu se află în centrul interesului pedagogic al şcolii Waldorf (prin provocarea concurenţei acestea traumează dezvoltarea normală a copilului). Ele sînt impuse de circumstanţe: centralizarea sistemului de învăţământ din Republica Moldova şi cerinţele unice de înmatriculare în instituţiile din nivelul superior. Susţinînd examenele, elevii primesc certificatele de absolvire respective.

Procesul didactic în şcoala Waldorf ţine cont şi de următoarele principii:

- Principiul învăţământului multilateral, care corespunde naturii tripartite a fiinţei umane: trup-suflet-spirit sau voinţă-simţire-gîndire;
- Principiul pedocentrismului: orientarea şcolii (educatorilor şi profesorilor) şi a părinţilor spre copilul real, fără a tinde să realizeze concepţii subiective despre predare şi educaţie;
- Ideea dezvoltării pe baza concepţiei goetheene despre metamorfoza organică. Dezvoltarea copilului în trepte septenale, proces în care au loc transformări esenţiale ale unor calităţi în altele;
- Principiul corelaţiei între vîrstă şi predare presupune o coordonare permanentă între alegerea materialului, tehnologia didactică şi caracteristicile psihopedagogice de vîrstă ale copiilor, precum şi perspectivele dezvoltării lor;
- Legătura strînsă între activitatea cognitivă şi cea afectiv-volitivă a copiilor în procesul prelucrării materiei studiate. Accentul nu se pune pe **noţiuni**, ci pe **imagini** vii (în şcoala primară) şi **fenomene** esenţiale (în clasele mari);
- Principiul corelaţiei cu condiţiile spirituale, istorice, culturale ale locului şi timpului său;
- Principiul orientării învăţământului spre practica vieţii. Instruirea teoretică este efectuată în funcţie de realităţile vieţii. Prin intermediul materiilor de studii copiii fac cunoştinţă cu lumea înconjurătoare;
- Principiul abordării general umane în procesul de învăţare.

Şcoala nu este un promotor al intereselor confesionale. Totodată, ea consemnează sărbătorile care sînt parte integrantă

a vieţii culturale a multor ţări şi popoare (Crăciunul, Paştele etc.).

Importantă în activitatea învăţătorului-diriginte este observarea dezvoltării fiecărui copil, a proceselor ce au loc în sufletul lui, a aptitudinilor ce urmează a fi valorificate. Aceasta, precum şi conţinutul disciplinelor, formele de lucru la lecţii, organizarea zilei de studii şi a ritmului anului de învăţământ – toate se bazează pe cunoaşterea profundă a copilului în evoluţie, pe stabilirea unor relaţii sincere, de stimă şi dragoste reciprocă.

Valoarea educativă a procesului conceput conform teoriei lui R.Steiner constă în posibilitatea angajării omului în devenire în variate forme de activitate. Spre deosebire de şcoala tradiţională, în care se obişnuieşte organizarea unor activităţi în afara orelor de curs, modalităţile şcolii Waldorf pot fi apreciate ca elemente ale unui întreg, ce au scopul de a se completa reciproc. Diversitatea lor contribuie la realizarea reuşită a integrităţii personalităţii.

Decadele anului, orele de bază, serbările lunare, jocurile dramatice (spectacolele), iarmaroacele sînt "trăite" de toţi cei implicaţi în proces: elevi, dascăli, părinţi. În contextul vieţii şcolare Waldorf, nu se face o delimitare strictă între variate forme de organizare a educaţiei, spre deosebire de şcoala tradiţională, în care locul şi rolul lecţiei sînt esenţiale.

Există un specific al folosirii mijloacelor didactice. Şcoala Waldorf nu insistă asupra utilizării manualelor, pentru că alegerea lor presupune o anumită doză de subiectivitate (nu întotdeauna Ministerul Educaţiei selectează cele mai reuşite manuale sau nu întotdeauna sînt elaborate manuale bune).

În scopul promovării principiilor educaţionale ale pedagogiei lui Steiner materialul predat este înscris de elevi în caiete de "epocă". Temele de acasă sînt pregătite în baza diverselor surse: crestomaţii, cărţi, reviste, chiar şi manuale, dacă corespund nevoilor. Astfel, elevii devin posesorii unei biblioteci de "cărţi" scrise de ei înşişi (conspecte bogat ilustrate).

Într-un mod specific este eşalonat conţinutul procesului educaţional. Materiile de bază sînt predate în "epoci" de cîte 3-4 săptămîni. Într-un modul (numit epocă), zilnic, primele două ore fără pauză, clasa studiază, de exemplu, matematica. Astfel, pe parcursul unei epoci, poate fi însuşită chiar şi materia prevăzută pentru un an şcolar, ritmul de lucru fiind deosebit de eficient. Urmează alte epoci, elevii reîntîlnindu-se cu matematica doar peste cîteva luni. "Nu uită ei oare totul pînă atunci?" veţi întreba. Desigur, uită. Acest aspect însă constituie un punct forte al şcolii Waldorf, deoarece este singura din lume care foloseşte în procesul de instruire uitarea, considerată duşmanul nr. 1 al învăţării. Un elev ideal este considerat, de regulă, acela care ţine minte tot ce a învăţat, înregistrează ce aude, ca un casetofon, şi este gata să reproducă informaţia la orice oră. În şcoala Waldorf acest proces natural de protecţie a memoriei este perceput drept aliat. În primul rînd, pentru că, uitînd ce a asimilat la matematică, elevul se va putea dedica din plin unui nou domeniu, de exemplu, literaturii. În al doilea rînd, după ce matematica a fost uitată aparent complet, la reîntîlnirea cu această ştiinţă, elevul îşi va reaminti mult mai intens cele învăţate.

Dar nu toate materiile participă la acest carusel al epocilor. Sînt predate în sistem modular limba maternă, matematica, fizica, chimia, istoria, geografia şi ştiinţele naturii. Celelalte materii, numite generic abilităţi, adică limbile străine, educaţia fizică, desenul, dar şi activităţile artistice, orele de exerciţii la matematică şi limba maternă apar în orar după cele două ore de epocă în fiecare zi.

Iată, pentru exemplificare, orarul clasei a V-a.

Orar săptămînal

Planificarea epocilor pentru cursul principal

Semestrul I		Semestrul II	
Biologia	3 săptămîni	Lit. română	3 săptămîni
Geografia	4 săptămîni	Istoria	4 săptămîni
Limba Română	3 săptămîni	Matematica	2 săptămîni
Matematica	4 săptămîni	Limba română	3 săptămîni
Istoria	4 săptămîni	Matematica	2 săptămîni
		Biologia	2 săptămîni

Ponderea ridicată a cursurilor artistice şi a celor practice iese în evidenţă imediat ce vezi orarul. De ce? Şcoala Waldorf nu este o şcoală de profil, dar aici se stăruie asupra echilibrului dintre activităţile artistice, practice şi cele intelectuale. În sistemul clasic de învăţămînt acest raport este total dezechilibrat în detrimentul laturii artistice şi a celei practice. Din acest punct de vedere, şcoala Waldorf propune o educaţie echilibrată, oferindu-i fiecărui copil ceea ce i se potriveşte, precum şi o iniţiere în domeniile pentru care nu are înclinaţii, dar care sînt necesare unei formări complexe.

Spre deosebire de şcoala tradiţională, pedagogia Waldorf are o cu totul altă viziune asupra evaluării. Adulţilor le-ar părea ridicolă notarea zilnică a activităţii desfăşurate. Cu toate acestea, copiii noştri sînt notaţi timp de 12 ani. Ce se va întîmpla dacă elevii nu vor fi notaţi? Majoritatea profesorilor consideră că aceştia nu vor mai învăţa, deoarece nota constituie un instrument de impunere şi pedeapsă, de disciplinare a elevului. În multe cazuri, profesorii nu realizează că elevii nu au nevoie de bici, că ei posedă un impuls natural puternic pentru învăţătură, pentru nou. Acest impuls, mînuit cu dibăcie, face inutilă prezenţa notelor, transformînd şcoala într-o continuă bucurie.

Cum se desfăşoară procesul de învăţămînt din şcoala Waldorf în absenţa notelor? Orele sînt mult mai libere, elevii fiind deosebit de deschişi. Elevii buni sînt oricînd dispuşi să-şi ajute colegii aflaţi în dificultate. În general, ei au o motivaţie

Luni	Marţi	Miercuri	Joi	Vineri
Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal
Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal	Cursul principal
Desenul geometric	Limba română	Matematica	Limba engleză	Muzica
Limba engleză	Limba franceză	Euritmia	Muzica	Limba franceză
Ed.fizică	Abilităţi practice	Lucrul manual	Religia	Euritmia
Ed.tehnologică	Abilităţi practice	Pictura	Educaţia fizică	Lucrul manual

intrinsecă, dorință de cunoaştere, convingeri şi atitudini pozitive față de proces.

Elevii efectuează regulat teme şi lucrări de control, care au drept scop informarea lor despre nivelul cunoştinţelor şi aptitudinilor. Lipsa notelor exclude în mod firesc fenomenul copiatului, demonstrînd că orice viciu este determinat de anumite circumstanţe.

Există o corelaţie directă între evaluare şi tipul de disciplină format, evaluarea din şcoala Waldorf contribuind la formarea unei discipline conştiente. Aprecierea cunoştinţelor şi competenţelor elevilor se face prin verificări curente şi periodice – orale, în scris şi practice. Rezultatele la învăţătură, după cum s-a menţionat anterior, nu se notează, deoarece ele nu pot reflecta nici complexitatea dezvoltării generale a elevilor, nici performanţele obţinute. Notele sînt pentru elevi nişte stimulenţi exteriori, mult mai ineficienţi decît stimulenţii interiori, cultivaţi în şcoala Waldorf.

Cum află însă părinţii despre activitatea copilului? Pe parcursul anului învăţătorii-diriginţi şi profesorii, urmărind dezvoltarea generală a elevului şi apreciind calitativ reuşita lui în baza lucrului la lecţii, probelor scrise şi a controlului caietelor, informează părinţii permanent şi detaliat despre cunoştinţele, capacităţile şi problemele copilului. În plus, părinţii pot vedea caietele de epocă şi agendele în care profesorii fac aprecieri scrise; cele învăţate sînt prezentate şi în cadrul unor activităţi (concerte lunare, de sărbători etc.).

La sfîrşitul anului şcolar elevii primesc certificate de absolvire a clasei respective cu o caracterizare a progreselor lui, la fiecare obiect din planul de învăţămînt, şi cu schimbările în dezvoltarea intelectuală. Caracterizările anuale, discutate şi aprobate de Colegiul Profesoral al şcolii, conţin:

- în clasele I-III – aprecierea dezvoltării generale a copilului (adresată părinţilor); elevilor li se oferă o poezie individuală (“poezia sufletului“) sau o povestire scurtă în care se propune, în mod artistic, un imbold pentru evoluţia lor ulterioară;
- în clasele IV-VIII – o caracterizare scrisă a rezultatelor la învăţătură cu un caracter educativ şi stimulator adresată elevului. Munca este apreciată doar în raport cu capacităţile lui individuale;
- în clasele IX-XII – se propune o caracterizare obiectivă adresată elevului pentru a-i dezvolta simţul autoevaluării.

Punînd accentul pe persoană, şi nu pe proces (aşa cum se obişnuieşte în şcoala tradiţională), şcoala Waldor reuşeşte să-i formeze personalităţii calităţi necesare inserţiei sociale: încrederea în forţele proprii, deschiderea spre comunicare, empatia. Experienţa pedagogică a acestor instituţii a anticipat multe probleme esenţiale ale reformei actuale din învăţămînt. În şcolile Waldorf a fost realizat, încă din prima jumătate a sec.XX, dreptul tuturor cetăţenilor la învăţătură, egalitatea posibilităţilor şi egalitatea persoanelor în cadrul învăţămîntului general. Conţinutul instruirii se schimbă permanent, ţinîndu-se cont de progresul ştiinţei şi civilizaţiei, de dezvoltarea capacităţilor individuale ale omului şi a necesităţilor sociale. Pentru pedagogia Waldorf este caracteristică unitatea teoriei şi practicii, precum şi realizarea principiului reformei mobile în învăţămînt, în condiţiile căreia nu se creează un nou sistem, ci are loc o reînnoire şi o transformare a celui existent.

Pedagogia Steiner dispune de un potenţial enorm care abia a început să se manifeste. Principiile şi metodele ei merită şi trebuie să aibă o influenţă esenţială asupra procesului instructiv-educativ din şcolile tradiţionale, pentru care şcoala Waldorf poate deveni un izvor de idei şi de inovaţii.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Calgren, F., *Educaţie pentru libertate. Pedagogia lui Rudolf Steiner,* Cluj Napoca, 1996.
2. Steiner, R., *Înnoirea artei pedagogico-didactice prin ştiinţa spirituală,* Bucureşti, 1992.
3. Краних, Э., *Свободные Вальдорфские школы,* Москва, 1992.

CENTRUL EDUCAŢIONAL PRO DIDACTICA
Programul “Dezvoltarea Gîndirii Critice”

a iniţiat un proces de colectare de fonduri în vederea acoperirii parţiale a cheltuielilor pentru cursurile de perfecţionare oferite de Centru.

Instituţiile de învăţămînt care doresc să beneficieze de reduceri pentru cursurile oferite de Programul *Dezvoltarea Gîndirii Critice* vor adresa Centrului Educaţional PRO DIDACTICA o scrisoare de garanţie prin care se va asigura:

- participarea la curs a cel puţin 12 cadre didactice;
- sprijinirea efortului profesorilor de implementare a strategiilor de învăţare ce dezvoltă gîndirea critică;
- acoperirea cheltuielilor de alimentare a participanţilor pe parcursul instruirii;
- achitarea contravalorii în lei a sumei de 90 de dolari SUA.

În scrisoare va rugăm să indicaţi modulul solicitat, adresa, persoana de contact şi telefonul instituţiei dvs.

Pentru fiecare modul solicitat este nevoie de o scrisoare de garanţie.

Scrisorile de garanţie vor sprijini activitatea de căutare a fondurilor suplimentare de acoperire parţială a cheltuielilor de instruire. În baza scrisorilor va fi elaborat şi înaintat organizaţiilor donatoare un proiect. În cazul obţinerii finanţării cursurile vor fi organizate nu mai devreme de octombrie 2003, iar instituţiile de învăţămînt vor beneficia de cursuri în ordinea prezentării scrisorilor de garanţie.

Relaţii la telefoanele: 54-25-56, 54-19-94
Fax: 54-41-99, e-mail: ncretu@cepd.soros.md

Persoana de contact:
Coordonator Program – **Nicolae CREŢU**

- Sistemul de credite transferabile
- Învățarea prin cooperare

- Cubul – tehnică de integrare a cunoştinţelor

Didactica Pro..., Nr. 1 (17), 2003

Sistemul de credite academice transferabile

(strategie de reformare a învăţământului universitar)

Elena **PETROV**

Direcţia Învăţământ Superior, Ministerul Educaţiei

"Dacă procesul de unificare al Europei ar putea demara din nou, eu l-aş realiza prin intermediul învăţământului şi culturii (dar nu al economiei)."

/Jan Mone/

Constituirea societăţii civile şi reformele economice generează probleme ce ţin de dezvoltarea învăţământului, în special, a învăţământului universitar. Apariţia acestor probleme se datorează mai ales epocii cunoştinţelor globale, care impune necesitatea formării omului cu o nouă viziune, în baza unor noi modele de pregătire pentru viaţă.

Strategia de internaţionalizare a învăţământului universitar include cîteva momente:

1. *compatibilizarea sistemelor de învăţământ din diferite ţări;*
2. *recunoaşterea şi echivalarea instituţională a perioadelor de studii şi a diplomelor;*
3. *eficientizarea mobilităţii academice a studenţilor.*

Un mijloc de realizare a strategiei preconizate îl constituie utilizarea *creditelor academice transferabile* la nivel naţional. La întrunirea miniştrilor învăţământului din ţările europene (Praga, 18-19 mai 2001), implementarea sistemelor de credite a fost determinată drept prioritate a învăţământului universitar european pentru următorii ani.

I. Creditele transferabile, ca instrumente de măsurare şi exprimare a volumului de muncă pretins studentului sub diferite forme în procesul de învăţământ, au fost promovate pentru prima dată în universităţile americane. Operarea cu credite transferabile a simplificat considerabil procedurile de echivalare a perioadelor de studii între diferite universităţi şi a accelerat fluxurile interuniversitare de studenţi. Performanţele sistemului i-au condiţionat universalizarea treptată, acesta fiind preluat mai întîi de universităţile canadiene, apoi de mediile universitare din Marea Britanie şi din Olanda. Procesul de integrare europeană a influenţat pozitiv fenomenul vizat, lărgindu-i considerabil arealul de aplicare în anii '80.

La nivel european Sistemul de credite a evoluat în două etape:

- au fost *reorganizate* planurile de învăţământ universitare prin alocarea de credite pentru fiecare disciplină;
- au fost stabilite *condiţiile şi principiile transferului* de credite de studii de la o universitate la alta.

Pe parcursul anilor '90 Uniunea Europeană, prin intermediul programului SOCRATES, subdiviziunea ERASMUS pentru învăţământul universitar a elaborat, printr-un program pilot la care au participat 145 de instituţii, un *Sistem European de Transfer a Creditelor – European Credit Transfer System (ECTS)*[1], care este în curs de generalizare în ţările membre ale Uniunii Europene.

II. Sistemul European de Credite Transferabile

[1] Pentru a nu crea confuzie cu termenul din limba engleză, se propune utilizarea abrevierii ECTS şi în limba română.

– ***ECTS***[2] este fondat în baza a trei elemente fundamentale:

1. *informarea* despre programele de studii şi rezultatele studentului;
2. *acordul mutual* (între instituţiile partenere şi student);
3. *utilizarea creditelor ECTS.*

Aceste elemente s-au materializat în următoarele documente-cheie*:*

a) dosarul de informaţii,
b) formularul de candidatură a studentului/ contractul de studii,
c) extrasul din foaia matricolă.

Acest sistem este utilizat de către studenţi, profesori, instituţii în măsura în care părţile interesate doresc ca studiile făcute în străinătate să fie recunoscute drept parte integrantă a programelor de studii.

ECTS se întemeiază pe *recunoaşterea academică totală,* care presupune echivalarea unei perioade de studii în străinătate cu o perioadă de studii comparabilă în cadrul instituţiei de origine indiferent de eventualele diferenţe în conţinutul programelor stabilite, precum şi pe principiul *libertăţii depline* a universităţilor *de a-şi alege partenerii.*

Funcţionarea eficientă a ECTS necesită respectarea unor condiţii generale:

1. Angajamentul instituţiilor partenere de a respecta regulile sistemului.
2. Alocarea de unităţi credit pentru toate disciplinele din planul de învăţământ.
3. Crearea unor structuri de consultanţă şi îndrumare în cadrul universităţii.
4. Pregătirea şi editarea materialelor informative necesare:
   a) crearea unui *Dosar informaţional instituţional* care să cuprindă o informaţie completă asupra instituţiei şi publicarea acestuia în limba naţională a statului şi într-o limbă de circulaţie internaţională;
   b) publicarea informaţiei privind organizarea şi desfăşurarea procesului didactic în baza ECTS;
   c) elaborarea şi punerea la dispoziţia studenţilor a unei *Fişe de prezentare a disciplinei.*
5. Stabilirea relaţiilor şi încheierea acordurilor de colaborare cu instituţii-partenere participante la ECTS.
6. Elaborarea şi utilizarea noilor documente oficiale: formularul de candidatură al studentului, contractul de studii tip ECTS şi extrasul din foaia matricolă.

[2] Vezi: Erasmus Bureau, European Credit Transfer System (ECTS) User's Guide, Bruxelles, 1995.

ECTS nu determină conţinutul, structura sau echivalarea programelor de studii, calitatea acestora urmînd a fi evaluată de instituţiile de învăţământ.

Conform ECTS studentul obţine creditele respective pentru o disciplină din planul de învăţământ dacă realizează toate obiectivele aferente acesteia. Este necesară evidenţierea celor doi indicatori ai evaluării academice în ECTS: *creditele şi notele*. Dacă creditele măsoară volumul de muncă depus de student, notele apreciază calitatea cunoştinţelor şi deprinderilor obţinute. Una dintre caracteristicile importante ale ECTS o constituie existenţa unui mecanism de transfer al sistemelor de note.

ECTS presupune *avantaje* pentru toţi subiecţii învăţământului superior.

1. Implementarea ECTS în *instituţiile de învăţămînt superior*:
   – stimulează dezvoltarea autonomiei şi responsabilităţii;
   – deschide noi posibilităţi de colaborare;
   – contribuie la dezvoltarea relaţiilor de comunicare;
   – catalizează procesul de perfecţionare a calităţii procesului de instruire şi a activităţii manageriale;
   – facilitează şi impulsionează mobilitatea studenţească.
2. Implementarea ECTS în mediul *profesoral*:
   – stimulează procesul de perfecţionare a programelor de studii, a calităţii procesului educaţional;
   – impulsionează comunicarea şi diversificarea;
   – facilitează luarea deciziilor în problema recunoaşterii academice.
3. Implementarea ECTS pentru *studenţi*:
   – asigură o ofertă mai largă pentru studii peste hotarele ţării;
   – permite constituirea independentă a traseului educaţional;
   – asigură certificarea şi recunoaşterea perioadei compacte de studii într-o instituţie străină.

III. O analiză a practicii internaţionale demonstrează că sistemele de credite pot realiza două funcţii: *de acumulare* şi *de transfer*.

ECTS realizează şi reglementează, în special, funcţia de transfer. Metodologia propusă de ECTS oferă părţilor interesate instrumentele potrivite pentru a asigura transparenţa, a facilita recunoaşterea academică şi deci a intensifica mobilitatea academică a studenţilor.

În acelaşi timp, majoritatea sistemelor de credite ce funcţionează astăzi în învăţământ sînt *sisteme de acumulare a creditelor*, care sînt elaborate, de

(continuare în pag.38)

DIMITRIE CANTEMIR

1673 – 1723

Anul 2003 st sub semnul emblematic al personalit ii lui Dimitrie Cantemir, de la c rui na tere se vor împlini în luna octombrie 330 de ani.

Înscris în calendarul UNESCO în 1973, la tricentenarul na terii sale, i în 1999, la alt tricentenar, acela al primei sale opere, *Divanul*, Dimitrie Cantemir, prin marea sa crea ie literar i tiin i c, ne prilejuie te noi, mereu mai bogate evoc ri, ne mijloce te, prin ani, dialogul spiritual cu popoarele lumii. Promovînd *umanismul*, ca dominant a paradigmei culturale, i *enciclopedismul*, ca etalon al cunoa terii, Principele c rturar i-a impresionat contemporanii, fascinîndu-i prin erudi ia ie it din comun, prin capacitatea de a se raporta la marile curente apusene. De formă ie renascentist, scriitor-cronicar al literaturii române moderne, ' lacol, istoric, matematician, arhitect, arheolog i etnograf, Dimitrie Cantemir întruchipeaz în mod exemplar virtu ile spirituale ale neamului, impunînd prin lucr rile sale de excep ie universul nostru de gînduri i sim iri în circuitul valorilor netrec toare.

Urma de domn, el însu i domnitor al ' rii Moldovei în dou rînduri (martie-aprilie 1693; 1710-1711), Dimitrie Cantemir, prin destinul s u uman, rezum un ansamblu de situa ii dintre cele mai dramatice ale istoriei noastre. Din cei cincizeci de ani împlini i, treizeci i-a petrecut în str in tate, mai întîi, ca ostatic la Poart, unde a tr it, cu întreruperi e, mai bine de dou zeci de ani, cunoscînd lumea musulman, vechea în elepciune arab, credin ele i limbile orientale, devenind, astfel, primul nostru orientalist i, dup e ecul de la 1711 – în exilul nordic, pîn în vara anului 1723, anul trecerii sale în eternitate.

Bogata oper a lui Dimitrie Cantemir, elaborat în generosul secol al luminilor, face dovada unui intelectual plurivalent, de factur enciclopedic, un adev rat deschiz tor de drumuri. Este precursor în etic, prin *Divanul* (1698), oper de moral cre tin tradi ional ; în logic , în ' lozo' e, în muzic , prin binecunoscutul *Tratat de muzic turceasc* (1703); în geogra' e, prin *Descriptio Moldaviae* (1716), în orientalistic , prin *Istoria Imperatului Otoman* (1716); în istoria religiilor, prin *Sistemul religiei muhomedane* (1722); în literatur , prin opera cheie *Istoria sirogli c* (1705). A ale tuit cea dintîi hart modern a Moldovei. A îndreptat istoriogra' a românească spre temeiuri tiin i' ce i documentare moderne. *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (1717-1722) este o dovad , mai mult decît gr itoare, în acest sens.

S-a subliniat, pe bun dreptate, c opera sa literar , ' lozo' c , muzicogra' c echivaleaz cu aceea a unei întregi societ i literare i tiin i' ce.

Dimitrie Cantemir a stabilit cel dintîi locul crea iei noastre intelectuale în cultura mondial i a primit cele dintîi omagii înalte adresate în Occident i în Orient culturii române ti. La 17 ianuie 1714 este ales membru al Academiei din Berlin, consacrare ce îl plaseaz printre savan ii de renume european ai secolului. În perioada imediat postum , Voltaire i-a remarcat cultura universal i mul imea talentelor, crezîndu-l, pentru aceasta, coborîtor din vechii greci. Un secol mai târziu, c rturarul rus Banti -Kamenski sublinia: „Cine tin ele lui vaste,

veselia des vîr it în conduit i convorbiri i-au atras iubirea tuturor societ ilor u c ror podoab a fost. Cantemir a fost cel mai înv at b rbat din Rusia pe timpul lui Petru cel Mare. În momentul cînd a fost primit în Petersburg ştirea despre moartea lui, împ ratul Carol VI îi d ruie te titlul i cinstea de a ' Prin al Sfîntului Imperiu Roman".

Cariera postum i se rami c în tot atîtea domenii pe care prin ul c rturar le-a acoperit prin realiz rile sale. C r ile lui, scrise în latin i traduse, consecutiv, în numeroase limbi europene, au cunoscut o larg audien în mediile savante, f cînd s r sune nota deosebitoare a românilor în contextul popoarelor vremii.

Opera lui Dimitrie Cantemir, dup subtila observa ie a lui P.P. Panaitescu, se integreaz în cultura român cu r d cini în trecut, cu prelungiri în viitor. Este de datoria noastr s preluăm i s fructi' c m aceste mirabile r d cini, care se dovedesc a ' i ast zi, la trei secole dep rtare, atît de viabile i pline de rod.

Întîiaşi dată dară, la cuprinderea bunătăţilor trebuie înţelepciune, adecă avêrea minţii, pentru lucrurile carile sînt adevărat de cunoscut şi drept a să giudeca, adecă sama a li să lua sînt vrêdnice. Şi dintîi, căci omul şie mare vecin şi de aprospe îşi iaste, singur pre sine a cunoaşte i să cade. Precum odinăoară unul din cei şépte ai grecilor înţeleptu dzicea, Thalis filosoful: „Cunoaşte-ie pre tine".

A doa şi a treia vîrstă, sau legătura florii a vieţii omeneşti, copilăria şi cătărigia" iaste, la care vîrstă omul agiungînd, precum floarea de va în vrême bună lega, bună poamă face, iară de în vrême rea, rea poamă va face. Aşé tu, din vîrstele acéstea, dumădzăieştilor porunci te învaţă, precum dzice: "Să să dea copiilor isteciune şi tinerelor ştiinţă şi înţelégere". Căci în copilărie sau bune, sau rêle deprinderi sau obicéie vei putea lega, şi carile în cătărigie vei agonesi în bătrîneţe le vei moşteni. De care lucru, împotrivă să dzâce: "Carile în tinereţe nu le-ai adunat, cum în bătrîneţe le cerci?" În copilărie, légea vei învăţa, în cătărigie isteciunea vei deprinde. În copilărie pedîapsa a suferi vei învăţa; în cătărigie învăţătura şi mintea vei agonisi. Şi macar că deplin şi cum să cade a pricépe nu vei putea, însă frumoasă vrême poama legînd, iarăşi cu vrême dulcea roadă vei mînca. Sau adîncă şi groasă temelie lepădînd, mare şi înaltă şi frumoasă deasupra vei zidi casă.

"adolescenţă

Divanul sau Gîlceava înţeleptului cu lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul

Text, selecţie de Svetlana KOROLEVSKI

EX LIBRIS

Activitatea explicit educativă. Ghidul educatorului din şcoala-internat, coord.: Eugenia Gondiu, Didina Rogojină – Chişinău, Editura Cartier, 2003 – 288p.

Colecţia metodică *Biblioteca Pro Didactica* s-a completat cu o nouă lucrare, elaborată în cadrul Programului *Informare şi schimb de experienţă* al Centrului Educaţional PRO DIDACTICA (coord. dr. Viorica Goraş-Postică).

Ghidul constituie o abordare pluridimensională a activităţii explicit educative din şcoala-internat, urmărind sporirea calificării cadrelor didactice ce profesează în aceste instituţii de învăţământ. Pentru a înţelege mai bine practicile acestei activităţi, autorii şi-au propus să precizeze sistemul de acţiuni, procese, fenomenele specifice şi efectele lor; să stabilească complexitatea condiţiilor, finalităţilor, normelor, metodelor, relaţiilor şi funcţiilor manageriale; să elaboreze conţinuturi şi criterii de evaluare, care ar contribui la dezvoltarea integrală, autonomă şi creativă a personalităţii.

De asemenea, sînt explicate esenţa particularităţilor de vîrstă ale copiilor şi valoarea unor procedee de intervenţie educativă, fiind reliefată importanţa modului de acţiune educativă a cadrului didactic.

Lucrarea propune un material educaţional util şi funcţional, prin pagini metodice, recomandări practice, anexe ce includ modele de chestionare, schiţe de proiecte/scenarii, exemple de materiale-suport (fişe, teste), facilitînd activitatea educatorilor şi contribuind la încurajarea acestora în vederea unei activităţi de parteneriat şcolar de succes.

Vlad Pâslaru, **Principiul pozitiv al educaţiei, Studii şi eseuri pedagogice,** Editura Civitas, Chişinău, 2003 –320 p.

Volumul include cele mai reprezentative lucrări ale autorului din perioada edificării unui învăţământ naţional şi democratic în Moldova, care au contribuit efectiv la re-conceptualizarea învăţământului şi educaţiei în general şi, în mod special, a predării-învăţării limbii şi literaturii române, a stabilirii conceptului de educaţie lingvistică şi literară – importante repere pentru actorii reformei educaţionale: cadre didactice şcolare şi universitare, autori de manuale, cercetători, studenţi.

Conceperea volumului în două compartimente structurate cronologic: *Politici educaţionale* şi *Educaţie literar-artistică* sugerează nu numai domeniile de referinţă pentru activitatea autorului, dar şi evoluţia ideilor educaţionale în sferele mai importante în care s-au produs schimbări semnificative pentru învăţământ.

Valoarea cărţii este dată şi de caracterul de pionierat al studiilor atît ca texte interpretative ale documentelor reformei învăţământului, cît şi ca texte ce explorează domenii noi şi de stringentă actualitate pentru educaţia şi învăţământul din Moldova, cum ar fi integrarea acestora în conceptul şi sistemul european de învăţământ, politica educaţională a statului, identitatea naţională, toleranţa şi interculturalitatea, educaţia morală şi religioasă etc.

Mihai Eminescu. **Bibliografie (1945-2000)** – Editura Augusta, Timişoara, 2002 –320 p.

Volumul alcătuit de Elena Conţescu este rezultatul unor cercetări riguroase ale documentelor ce ţin *de* Eminescu şi *despre* Eminescu, apărute la Chişinău între anii 1945-2000.

Cartea beneficiază de un remarcabil studiu introductiv semnat de acad. Mihai Cimpoi.

Lucrarea cuprinde 3178 de titluri, inserînd „consemnări şi recenzii la opera poetului, articole omagiale şi metodice, interviuri cu traducătorii şi promotorii operei eminesciene pe alte meridiane, versuri închinate poetului, studii de sinteză şi analiză despre creaţia sa, investigaţii referitoare la importanţa creaţiei eminesciene şi locul ei în contextul culturii europene şi universale".

Opera eminesciană a fost clasificată conform criteriului cronologic, prezentîndu-se separat poezia, proza, dramaturgia, publicistica.

Apariţia acestui îndrumar de importanţă majoră va înlesni efortul tuturor celor ce vor să pătrundă în imensul univers eminescian. Or, nu ne putem opri de a-i studia opera, de a-l asculta, căci nu avem o altă călăuză decît lumina geniului său.

Această ediţie, a doua la număr (prima a apărut la Chişinău în 1999, Editura *Litera*) este substanţial revăzută şi completată.

Indicele de nume şi un altul de titluri ale scrierilor eminesciene întregesc valoarea lucrării.

Rubrică realizată de Maria BALAN

(continuare din pag.35)

regulă, la nivel naţional sau instituţional. În acest caz, volumul de lucru necesar pentru a obţine o diplomă de studii superioare se segmentează şi fiecărui segment i se acordă un anumit număr de credite. Eliberarea diplomei cu acordarea titlului sau calificării respective este condiţionată de acumularea unui anumit număr de credite. Un exemplu clasic de sistem de credite de acumulare îl reprezintă universităţile din SUA.

Sistemul de acumulare a creditelor oferă, de asemenea, un şir de *avantaje,* influenţînd, în special, *flexibilitatea şi eficacitatea* organizării procesului educaţional.

Flexibilitatea se manifestă prin faptul că fiecare student are posibilitatea de a-şi alege şi a-şi constitui propriul traseu de acumulare a numărului necesar de credite pentru licenţă. Prin urmare, acest sistem contribuie la realizarea efectivă a concepţiei de individualizare a procesului de instruire, concepţie prevăzută de Planul-cadru pentru învăţământul universitar din ţară.

Eficacitatea organizării procesului instructiv se realizează prin optimizarea efortului depus de către persoanele implicate (pe de o parte, studentul optimizează procesul de învăţare; pe de altă parte, profesorul optimizează procesul de predare).

În Europa, majoritatea statelor (ţările Uniunii Europene şi ţările membre ale Asociaţiei Europene a Comerţului Liber) implementează sisteme de credite la nivel naţional sau instituţional. În raport de funcţiile pe care le realizează sistemele de credite *(transfer sau acumulare)*, în majoritatea ţărilor europene se utilizează şi se introduc sisteme de credite de acumulare la nivel naţional (Spania, Suedia, Olanda etc.) sau instituţional; într-un şir de ţări – sisteme de credite transferabile mai mult sau mai puţin compatibile cu ECTS la nivel de instituţii, iar în Belgia, Finlanda, Suedia, Marea Britanie se experimentează şi se implementează sisteme de credite mixte.

Actualmente, în lipsa unei metodologii unice de alocare a creditelor, universităţile care implementează sisteme de credite operează cu diferite unităţi de credit. În majoritatea ţărilor ce experimentează sisteme de credite de acumulare şi/sau transferabile, creditele exprimă volumul global de lucru pe care studentul urmează să-l furnizeze pentru a realiza programul de studii selectat. În Spania şi Portugalia, creditele exprimă doar orele de contact direct al studentului cu profesorul. Variază şi *cuantificarea semestrelor şi anilor de studii* în diferite ţări şi centre universitare. Spre exemplu, în Anglia, începînd cu anul 1998, funcţionează un sistem intern cu 320 de credite pentru o diplomă de studii superioare universitare, în Spania – un sistem cu minimum 300 şi maximum 450 de credite pentru o diplomă de licenţă. În Belgia, un an valorează în mediu 60 de credite, în Norvegia – 20 "vektal", în Suedia – 40 "poäng". La efectuarea transferului, pentru a concorda cifrele interne la ECTS care recomandă cuantificarea unui an de studii cu 60 de credite, se utilizează anumiţi coeficienţi (spre exemplu, un credit suedez este egal cu 1,5 credite ECTS).

Este evident că ECTS, în calitate de instrument al procesului de integrare a sistemelor de învăţămînt şi de creare a unei Regiuni comune a învăţămîntului universitar european, se dezvoltă stabil. În acelaşi timp, în condiţiile existenţei unei varietăţi de sisteme de credite, ECTS nu îşi realizează efectiv funcţia preconizată de *"punte de legătură"* sau de *"o a doua valută"* în spaţiul european al învăţămîntului superior. Devine stringentă necesitatea elaborării unui sistem mixt, care ar îmbina trăsăturile şi, prin urmare, avantajele ambelor variante. Iată de ce în mediile academice şi manageriale ale universităţilor europene se discută tot mai frecvent şi activ chestiunea creării unui nou sistem *EUROCATS – Sistem European de Acumulare şi de Transfer de Credite.*

Sistemul de învăţămînt superior naţional este deja în întîrziere la capitolul implementarea Sistemului de Credite Academice Transferabile. Dar acest moment negativ ne oferă posibilitatea să anticipăm evenimentele şi, în proiectele pe care le realizăm, să ţinem cont de experienţa internaţională, să analizăm atît avantajele cît şi dezavantajele posibile ale ECTS şi ale sistemelor de credite de acumulare existente, să elaborăm un sistem naţional mixt de credite.

Un astfel de *Sistem de Credite de Acumulare* viabil şi cu funcţii de *transfer,* atît la nivel naţional cît şi internaţional, ne-ar permite:

- să continuăm diversificarea traseelor individuale de instruire în baza opţiunilor, moment stipulat de *Planul-cadru pentru învăţămîntul superior universitar*;
- să stimulăm interesul studentului pentru procesul de instruire;
- să motivăm profesorul pentru o perfecţionare permanentă a instruirii şi a cursurilor predate;
- să facilităm mobilitatea academică a studenţilor la nivel naţional pe orizontală (în cadrul instituţiilor, precum şi de la o instituţie de învăţămînt la alta) şi pe verticală (de la un tip de învăţămînt la altul: învăţămînt superior de scurtă durată, învăţămînt superior universitar, învăţămînt postuniversitar specializat), dar şi la nivel internaţional, deşi este evident că pentru majoritatea instituţiilor din Republica Moldova mobilitatea internaţională ţine de domeniul viitorului sau se realizează episodic.

În concluzie: O*biectivul major al reformei învăţămîntului universitar este elaborarea şi implementarea Sistemului Naţional de Acumulare şi de Transfer de Credite cu instrumente unice de operare,*

care ar oferi creditelor rolul de "punte de legătură" sau "o a doua valută" în spaţiul învăţământului universitar atît la nivel naţional cît şi la cel internaţional.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Erasmus Bureau, European Credit Transfer System (ECTS)*, User's Guide, Bruxelles, 1995.
2. *Academic Credit Systems and Modularization in EC and EFTA Countries: Compatibility with ECTS. Draft Synthesis report Brussels: Commission et the European Communities,* 1998.
3. *Sistemul european de credite transferabile în Facultăţile de Biologie, Geologie şi Geofizică, Geografie,* Universitatea Bucureşti, 1997.
4. *Study in Sweden, Courses in English at Swedish Universities & University Colleges,* Sweden, 1999.
5. *Sistemul european de transfer al creditelor de studii ECTS*, Ghidul utilizatorului, Bucureşti, 1997.
6. *Spre crearea unei Regiuni comune în învăţământ superior european. Comunicat de la întîlnirea miniştrilor învăţământului superior din ţările europene, Praga, 18-19 mai 2001.*

Formarea profesională continuă. Modele funcţionale

Liliana
NICOLAESCU-ONOFREI
Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

Printre multele variante de răspuns la întrebarea „Care este factorul determinant pentru asigurarea unei înalte calităţi a educaţiei?", cea mai mare frecvenţă o are, probabil, aceasta: „Profesorul foarte bine pregătit".

Ce înseamnă a fi un profesor foarte bine pregătit? În ce măsură sînt pregătiţi pentru activitatea profesională absolvenţii instituţiilor pedagogice? Care ar trebui să fie standardele de performanţă profesională pentru cadrele didactice? Aceste întrebări – şi altele – ar putea servi la conturarea unor domenii-cheie pentru un alt studiu, care ar examina relaţia dintre pregătirea profesională a cadrelor didactice şi performanţele şcolare demonstrate de educabili – de elevi.

Dar, în articolul de faţă, noi ne propunem să abordăm doar cîteva probleme cu pondere semnificativă în asigurarea eficienţei demersurilor de formare continuă. La baza consideraţiilor de mai jos se află experienţa acumulată în cadrul programelor de formare oferite de Centrul Educaţional PRO DIDACTICA pe parcursul mai multor ani de activitate. Intenţia (şi speranţa) noastră este de a deschide o discuţie mai largă, la care să participe toţi cei implicaţi în elaborarea de politici educaţionale, toţi cei interesaţi de calitatea programelor de formare profesională continuă, de profesionalizarea învăţământului, de experienţele de succes în acest domeniu.

MOTIVAŢII ŞI POSIBILITĂŢI

Rezultatele unei analize succinte relevă diverse motive care îi mobilizează pe profesori să participe la activităţi de formare profesională continuă:

- Prevederile cadrului legal (Legea învăţământului, Regulamentul de atestare a cadrelor didactice), conform cărora profesorul este obligat să treacă periodic prin programe de perfecţionare.
- Posibilitatea de a beneficia de o majorare de salariu, în cazul trecerii cu succes prin filiera atestării.
- Eventualitatea unor schimbări în cariera personală prin obţinerea unui post managerial sau trecerea într-o altă sferă profesională, diferită de cea educaţională.
- Interesul pentru dezvoltarea profesională şi personală continuă.
- Dorinţa de a se simţi pregătiţi să răspundă la solicitările elevilor.
- Dorinţa de a nu "rămîne în urmă" faţă de alţi colegi, care şi-au format noi abilităţi ce permit implementarea unor metode noi la clasă.
- Dorinţa/nevoia de a acumula noi cunoştinţe şi de a-şi forma noi competenţe pentru a asigura o ameliorare a rezultatelor elevilor.
- Conştientizarea unor nevoi profesionale rămase neacoperite de programul parcurs la facultatea pedagogică absolvită.

La nivel de politici educaţionale, obiectivele formării continue includ, în primul rînd, îmbunătăţirea competenţelor profesionale ale cadrelor didactice şi pregătirea lor pentru îndeplinirea unor sarcini noi în contexte educaţionale noi. Recentele intervenţii

(continuare în pag.41)

În baza Acordului cu Ministerul Educației și Științei,

Centrul Educațional PRO DIDACTICA anunță Concursul de Burse pentru anul 2003 **întru sprijinirea profesorilor de la sate:**

Bursele "Educație pentru o societate deschisă"

cu sprijinul financiar al Fundației Soros – Moldova

Bursele vor include un sprijin financiar pentru:

- participarea la cursurile de perfecționare, organizate de Centrul Educațional PRO DIDACTICA
- acoperirea altor cheltuieli adiacente (cazare, hrană, transport)

Destinatari:

- Profesorii ***de la disciplinele școlare de bază***
  Limba de predare - româna (se pot înscrie și profesorii din școlile alolingve, care posedă un nivel suficient de înțelegere a limbii române)

Calități solicitate:

- Deschidere spre promovarea schimbării și a inovației în educație
- Centrare pe asigurarea calității în procesul de predare-învățare-evaluare
- Motivație pentru dezvoltare continuă și autoactualizare

Criterii de eligibilitate:

Bursele vor fi acordate ***profesorilor care nu au mai beneficiat de acestea în anii precedenți***.

- Vechimea de muncă – nu mai puțin de 1 an
- Angajarea ca titular la o instituție școlară din localitățile rurale
- Realizarea unui eseu (volum nu mai mic de 350 de cuvinte)
- Elaborarea împreună cu elevii a unui pliant de desene, colaje, imagini, reprezentări grafice (6 foi – format A4), care ar promova toleranța între indivizi, în familie sau în societate

Subiecte pentru eseuri (la alegere):

- Școala – agent important în dezvoltarea comunității
- Educația pentru toleranță – esență a existenței societății contemporane
- Respectarea individualității elevului – dimensiune a măiestriei pedagogice
- Profesorul și elevul, parteneri responsabili în realizarea procesului educațional
- Curriculumul în viziunea profesorului: succese și probleme
- Funcționalitatea achizițiilor școlare în contextul învățământului formativ
- Evaluarea randamentului procesului de învățământ
- Succesul școlar. Factori și modalități de asigurare
- Manualul școlar – *unicul* reper în procesul educațional?!

Criterii de evaluare a eseului:

- Logică și coerență în expunerea problemelor
- Exemple de soluționare a problemelor (din experiența proprie)
- Originalitate a sugestiilor, vizînd subiectul-țintă
- Utilizare a limbajului de specialitate
- Ținută lingvistică
- Respectare a volumului solicitat

Subiecte pentru elaborarea pliantelor (la alegere):

- DA Diversității! Subsemnez.
- De la acceptarea de sine la acceptarea celor din jur
- ... împreună știi ce sînt? Un pămînt!
- Exişti pe jumătate dacă trăieşti doar pentru tine
- Tot ce mă înconjură face parte din viața mea
- Armonia diferențelor
- Să nu uităm de cei mai triști ...
- Lucrurile frumoase și bune sînt ale tuturor
- Sîntem minunați pentru că sîntem Viața
- Cel care are nevoie de susținere se află alături de tine
- Terra aparține fiecăruia. Terra aparține tuturor.

Cursurile de perfecționare se vor realiza în cadrul a 2 module:

- modulul I (5 zile) – în lunile iunie sau iulie
- modulul II (3 zile) – în luna noiembrie

care vor include următoarele teme:

- Axiologia educației
- Noile educații. Educația pentru toleranță
- Avantajele curriculumului
- Componentele procesului de învățămînt. Delimitări conceptuale:
  - *Obiectivele educaționale*
  - *Operaționalizarea obiectivelor*
  - *Metodele, formele și mijloacele de organizare a procesului didactic*
  - *Lecția – formă fundamentală de organizare a procesului de învățămînt*
  - *Evaluarea didactică. Evaluarea formativă și cea sumativă*
  - *Proiectarea didactică*
- Inițiere în metodologia Dezvoltării Gîndirii Critice
- Inițiere în arta utilizării calculatorului
- Activități de consiliere și evaluare

Doritorii vor completa un **Formular de participare** special *(Burse)*, disponibil la:

- oficiul Fundației Soros, Chișinău, str. Bulgară, nr.32, tel. 27.44.80;
- filiala Fundației Soros, Bălți , str. Puşkin, nr.38, tel. 231.2-45-22;
- sediul Centrului Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, str. Armenească, nr.13.

Formularele vor fi prezentate la sediul Centrului Educațional PRO DIDACTICA pînă la data de **10 mai 2003**.

Se acceptă expedierea formularelor prin poștă (cu data limită **5 mai 2003**).

Relații la telefoanele:

54.19.94; **54.25.56**

Persoane de contact:
Coordonator Program – **Violeta DUMITRAŞCU**, coordonator Relații cu Publicul – **Lilia STÎRCEA**

(continuare din pag.39)

în domeniul dezvoltării curriculare au accentuat necesitatea formării continue a pedagogilor. Teoretic, nimeni nu ar putea contesta legătura directă dintre nivelul de pregătire profesională a acestora şi calitatea procesului de predare-învăţare-evaluare. Dar care sînt posibilităţile de formare ce merită să fie valorificate de profesori? În acest moment nu putem vorbi de existenţa ori de stimularea unui mecanism de piaţă în domeniul serviciilor de formare continuă. Instituţiile bugetare sînt favorizate sau deţin monopolul în această sferă, nefiind obligate să treacă prin filtrul evaluării potenţialului de oferire a unor servicii adecvate. Nu există un mecanism eficient de control al calităţii serviciilor, adică al valorii reale a programelor de formare. (Exemple demne de urmat în ceea ce priveşte asigurarea calităţii şi evaluarea complexă a demersurilor formative există în număr enorm în multe ţări, inclusiv în România, unde Centrul Naţional de Formare a Personalului din Învăţămîntul Preuniversitar are ca principale atribuţii elaborarea standardelor de formare continuă a personalului şi acreditarea programelor de formare continuă.) Cadrele didactice şi manageriale nu aleg din mai multe posibilităţi de formare, ci merg acolo unde le dictează sistemul, cu rare excepţii. Absenţa controlului calităţii este o consecinţă a condiţiilor create într-un sistem ce nu are stabiliţi o serie de parametri esenţiali (standardele de performanţă pentru profesori, obiectivele formării continue, standardele pentru programele de formare etc.), dar şi a situaţiei în care nu se doreşte o competiţie reală în sectorul vizat.

În cazul existenţei efective a unei pieţe de consum, a unei competiţii sănătoase, calitatea serviciilor oferite ar fi impusă de cererea consumatorului şi de posibilitatea acestuia de a alege între mai multe opţiuni. Serviciile de proastă calitate ori neadecvate necesităţilor consumatorului (în cazul nostru – cadrele didactice şi manageriale) nu ar mai fi solicitate şi, prin urmare, ar dispărea, deoarece, fiind lipsite de utilitate, nu ar mai prezenta interes.

În condiţiile noastre reale însă, din moment ce primele trei motive de participare a profesorilor la programele de perfecţionare sînt şi cele sprijinite de sistem, utilitatea intrinsecă a cursurilor nu mai este relevantă. Actualul sistem de recompensare şi promovare a profesorilor nu ţine cont de gradul de utilitate a conţinuturilor oferite, nici de ponderea formării de abilităţi în raport cu simpla transmitere a informaţiilor. O dată la cinci ani / în decurs de cinci ani trebuie să acumulezi un anumit număr de ore de formare (care nici măcar nu este determinat, deocamdată) şi poţi pretinde la atestare. În consecinţă, utilitatea cursurilor de instruire constă, de fapt, nu în achiziţionarea unei noi experienţe, ci în obţinerea unei dovezi documentare că această achiziţionare a avut loc – certificatul respectiv.

Această situaţie bizară este stimulată în continuare de sistem prin ignorarea problemei calităţii ori prin sprijinirea serviciilor mai puţin calitative. Profesorul ghidat de oricare dintre primele trei motive asistă la un curs de formare la o instituţie care îi este indicată, îşi ia certificatul şi se pregăteşte de atestare. Profesorul pentru care celelalte motive sînt suficient de importante se poneneşte în faţa alegerii: Să opteze pentru un curs de formare care îi oferă un bloc de noi abilităţi? Ori să meargă la un curs de formare important pentru certificatul pe care îl oferă? Sau, poate, să găsească timp, resurse şi forţe pentru ambele? În contextul sistemului de învăţămînt din Republica Moldova, urmarea logică este că motivaţia cu adevărat profesională poate fi sacrificată cu uşurinţă, ceea ce se şi întîmplă, probabil, în multe cazuri. Prin urmare, nu mai este vorba de alegerea unui program de formare necesar profesorului, aici şi acum, pentru a face faţă îndatoririlor sale. Orice certificat, de la orice instituţie autorizată este suficient, iar conţinutul şi rezultatele participării la programe, rezultatele aplicării practice nu mai contează.

PROGRAMELE DE FORMARE. CALITATE ŞI CANTITATE

Întîrzierea elaborării standardelor profesionale pentru conţinutul, modalităţile şi calitatea programelor de formare exclude pentru moment posibilitatea unei evaluări eficiente a acestora din urmă, din punctul de vedere al **calităţii**. Chestionarele de evaluare a cursurilor conţin, de obicei, întrebări menite să verifice rezultatele la nivelul percepţiei cursanţilor: care dintre subiecte au fost cele mai utile/necesare/importante pentru ei? Le-a plăcut ori nu modul de lucru?

O altă problemă serioasă ţine de **cantitate**. Nu există cercetări în domeniu care să ofere suficiente probe pentru a putea determina numărul de ore de formare necesar pentru obţinerea rezultatului urmărit sau pentru realizarea anumitor obiective. Astfel, durata programelor de formare oferite de diferite instituţii este stabilită în diverse moduri: rezervarea unui număr anumit de ore pentru un subiect anume poate să depindă de faptul dacă instituţia respectivă are ori nu are un specialist în domeniul respectiv (iar uneori de faptul dacă acest specialist este angajat de bază ori numai prin cumul), de pretenţiile (!) unui angajat cu mai multă vechime în instituţie, de numărul de ore considerat de factorii de decizie ai instituţiei ca fiind necesar pentru abordarea unui subiect sau a altuia, adică de programele analitice folosite. Programele, de regulă, măsoară (cu aproximaţie) timpul necesar pentru transmiterea şi verificarea înţelegerii unei informaţii, mai puţin timpul necesar pentru formarea de abilităţi, ca să nu mai vorbim de timpul necesar pentru aplicarea în practică a acestora şi pentru reflecţia asupra rezultatelor

obținute. Mai rar, se întîmplă ca durata unui modul de instruire să fie configurată şi stabilită pe baza unei experienţe mai extinse în timp, cu diferite grupuri de cursanţi, lucru ce permite identificarea acelor aspecte problematice ale subiectului dat care cer mai mult timp pentru elucidare. Şi mai rar se întîmplă ca durata unui asemenea modul să difere de la caz la caz, în funcţie de specificul şi necesităţile concrete ale grupului cu care se lucrează.

CONŢINUTURI ŞI MODALITĂŢI

O analiză a programelor de formare oferite de diferite instituţii locale poate scoate în evidenţă următorul tablou al conţinuturilor: acestea includ aspecte de pedagogie şi didactică generală, probleme specifice, metode şi tehnici de predare-învăţare-evaluare a unei anumite discipline, aspecte de psihopedagogie şi, mai nou, abilităţi de utilizare a computerului. Unele programe acordă mai multă atenţie managementului clasei de elevi, instruirii diferenţiate, adaptării proiectelor didactice la diverse contexte şi grupuri de elevi şi altor aspecte esenţiale care vizează predarea-învăţarea de fiecare zi. Este cazul să menţionăm că acestea reprezintă, în marea lor majoritate, elemente de conţinut ale cursurilor universităţilor pedagogice. Motivele pentru care absolvenţii nu demonstrează întotdeauna, după angajarea la şcoală, cunoştinţele şi abilităţile vizate de aceste cursuri merită o discuţie aparte, pe care nu o vom deschide acum.

Alte elemente, care, credem, ar trebui să fie, alături de cele de mai sus, prezente în programele de formare continuă, n-au fost de găsit decît cu rare ocazii: abilităţi de comunicare interpersonală, abilităţi de lucru cu adulţii, abilităţi de luare în grup a deciziilor, abilităţi de evaluare a propriilor probleme profesionale şi a problemelor comunităţii educaţionale, abilităţi de planificare strategică, abilităţi de interacţiune şi de lucru cu părinţii şi comunitatea. Or, şcoala ca instituţie solicită tot mai mult şi mai mult competenţe de interacţiune interpersonală şi organizaţională.

De cele mai multe ori, modalităţile de lucru în programele de formare sînt orientate spre profesori luaţi separat, **individual**. Profesorii vin la instituţia de formare din diverse localităţi, avînd diferite trebuinţe de formare. De cele mai multe ori, profesorii se înscriu la programele de formare pentru simplul motiv că numai participarea la acestea le oferă posibilitatea de a se încadra în procesul de atestare.

Mult mai rar sînt propuse programe de formare pentru **grupuri de profesori şi manageri** din aceeaşi şcoală. Asemenea demersuri vizează nu numai dezvoltarea profesională individuală, ci şi optimizarea capacităţilor instituţiei în întregime. Demersul se axează pe problemele şcolii, fie că e vorba de aspecte manageriale, administrative, fie că e vorba de profesionalizarea cadrelor didactice, fie că e vorba de implicarea comunităţii în rezolvarea problemelor educaţionale. Toate acestea însă sînt abordate dintr-o perspectivă holistică, antrenînd în soluţionarea problemelor comunitatea şcolară în totalitatea ei.

MODELE FUNCŢIONALE:
CONŢINUTURI / MODALITĂŢI DE LUCRU

Robert T. Stout (1996) oferă un cadru clar de definire a patru modele funcţionale pentru formarea continuă, rezultate din utilizarea variabilelor *conţinuturi* şi *modalităţi* (vezi tabelul de mai jos).

După cum precizează Stout, axarea pe **optimizarea procesului de instruire** reprezintă modelul tradiţional utilizat de instituţiile de formare care urmăresc dezvoltarea cunoştinţelor şi abilităţilor de predare ale profesorilor pe plan individual. De regulă, programele acestor instituţii conţin subiecte ce ţin de noile metode şi tehnici de predare, managementul clasei, diagnoza problemelor individuale ale elevilor în procesul de învăţare, tehnici de motivare, proiectare didactică, aspecte curriculare, utilizarea materialelor didactice existente etc. Dacă cei care concep politicile educaţionale consideră că aceasta este modalitatea cea mai adecvată pentru obţinerea unei schimbări calitative (aşa cum pare să fie cazul în republica noastră), eforturi serioase ar trebui orientate spre elaborarea unor standarde de performanţă pentru profesori şi spre stabilirea unei conexiuni directe între performanţa profesorului şi rezultatele elevilor.

Modelul **leadership profesional** descrie programele de formare care pun accent atît pe îmbunătăţirea abilităţilor de predare cît şi pe abilităţile de comunicare şi interacţiune în organizaţie, cei vizaţi fiind, şi în acest caz, persoane aparte din diferite instituţii. Evident, acestea sînt programele la care participă directorii de şcoli, directorii-adjuncţi, inspectorii sau metodiştii, şefii de catedre.

		Modalităţi de lucru	
		Individual	În grup
Conţinuturi	Pedagogie/Didactică/ Tehnologii educaţionale	Optimizarea procesului de instruire	Dezvoltare de program
	Dezvoltare organizaţională/ Leadership	Leadership profesional	Optimizarea şcolii în ansamblu

Dezvoltare de program este un model de formare mai puțin întîlnit în contextul învățămîntului nostru. Acesta vizează funcționarea mai bună a unor grupuri de profesori, care pot avea responsabilități comune pentru dezvoltarea diferitelor aspecte de importanță generală pentru instituție. Elaborarea de programe pentru unele discipline opționale şi demersuri transdisciplinare, depistarea problemelor ce țin de implementarea curriculumului la o anumită disciplină, evaluarea calității manualelor utilizate sînt sarcini care ar putea sta în fața unor catedre aparte ori în fața colectivului pedagogic al întregii şcoli. Programele de formare de acest tip sînt concepute anume în vederea profesionalizării cadrelor didactice, fapt ce implică ori chiar dictează punerea pe umerii lor a unei mai mari responsabilități pentru designul, implementarea şi evaluarea programului de studii oferit de instituția respectivă.

Ultimul model vizează **optimizarea şcolii în ansamblu**. În scopul transformării şcolii într-o comunitate de învățare, profesorii trebuie să combine ameliorarea unor abilități profesionale personale cu participarea eficientă la procesele organizaționale, ceea ce se poate obține numai în cadrul unor grupuri de lucru în care este facilitată interacțiunea orientată spre schimbul de experiență, luarea în comun a deciziilor privind selectarea metodelor de lucru, asigurarea coordonării eforturilor şi a cooperării în unitatea şcolară. În opinia specialiştilor, acesta este modelul care oferă condiții adecvate pentru realizarea unei schimbări la nivel de şcoală ca instituție. În cadrul unui asemenea model, necesitățile şcolii, identificate de întreaga comunitate – profesori, elevi, manageri, părinți, administrația publică locală – sînt cele care dictează obiectivele formării continue. În contextul dat, formarea continuă devine un mod de existență al şcolii, ales de aceasta pentru a servi comunitatea, şi nu un bloc de activități sau de programe de perfecționare obligatorii. Şi acest model este unul mai rar aplicat, cel puțin deocamdată, în pofida valorii lui funcționale certe. (Un amplu studiu al rezultatelor aplicării în contextul Republicii Moldova a unui model bazat pe optimizarea instituției şcolare în ansamblu va apărea în curînd la Centrul Educațional PRO DIDACTICA (coord.: dr. O. Bursuc, V. Popa.)

ÎNTREBĂRI ŞI SUGESTII PENTRU CEI CE CONCEP POLITICILE EDUCAȚIONALE

Din punctul nostru de vedere, orice eforturi în direcția elaborării unor politici educaționale care să vizeze formarea continuă a cadrelor didactice trebuie să pornească de la analiza modelelor funcționale, pentru a determina care dintre acestea are mai multe şanse de a produce o schimbare calitativă în sistem şi în fiecare instituție şcolară în particular, ținînd cont de contextul şcolii basarabene actuale. O politică eficientă în domeniu trebuie să traseze strategii pentru:

- atragerea şi menținerea în şcoală a profesorilor foarte buni, talentați;
- elaborarea standardelor profesionale de performanță pentru profesori (pentru profesorii începători, pentru cei cu experiență);
- elaborarea unor mecanisme de transformare a şcolilor în medii de viață şi de lucru care să sprijine şi să stimuleze motivația pentru învățare permanentă (Clarke);
- asigurarea realizării în practică a raportului: creşterea calității profesionale a cadrului didactic – creşterea performanței elevului;
- promovarea unor mecanisme de competiție între instituțiile ce oferă servicii în domeniul formării continue a cadrelor didactice, pentru a asigura o diversificare a opțiunilor de calitate.

Nu punem la îndoială faptul că pentru elaborarea unor asemenea strategii ar fi nevoie şi de o amplă serie de investigații, care, la rîndul lor, ar putea include:

- analiza calitativă a programelor de formare curente, oferite de diverse instituții, şi a impactului real al acestora asupra procesului de predare-învățare-evaluare;
- cercetarea documentelor de politică educațională în domeniul formării continue a cadrelor didactice şi a rezultatelor obținute în alte țări;
- studii comparative asupra eficienței diferitelor modele funcționale de formare continuă şi recomandări concrete privind aplicarea lor etc.

Necesitatea unor acțiuni ferme şi a unei politici de sprijin sporit din partea guvernului pentru continuarea proceselor de reformă în învățămînt, inclusiv pentru schimbarea calitativă a sistemului de formare continuă, este încă o dată confirmată de diagrama propusă, folosită de Michael Barber (consilier pentru educație al primului ministru britanic), pentru a ilustra politica actuală a guvernului în domeniul educației: dacă provocările ce stau în fața sistemului educațional sînt sporite, guvernul se angajează să asigure un sprijin sporit pentru învățămînt, pentru că numai astfel pot fi asigurate performanțele şi progresul social.

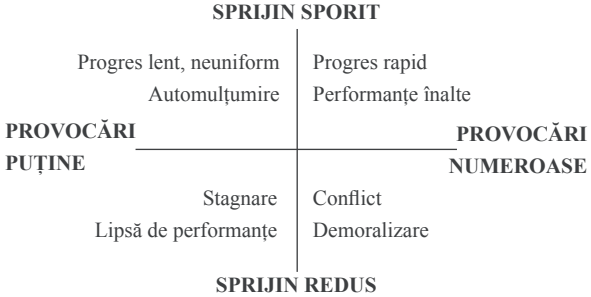

Or, un lucru e cert: sistemul educațional din republică are în față numeroase provocări. (Ar fi oare o exagerare să spunem: mai numeroase decît cel din

Marea Britanie?) Iar dacă sprijinul necesar prin politici, strategii şi acţiuni este redus, rezultatele vor fi cele din cadranul corespunzător.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Barber, M., *The Next Stage for Large Scale Reform in England: From Good to Great*, raport la conferinţa *"Education in the 21st Century: Meeting the Challenges of a Changing World",* Boston, 19-21 iunie, 2002.
2. Chervase, C., *Standardele naţionale pentru funcţiile de conducere, de îndrumare şi control din învăţământul preuniversitar*, în *Tribuna învăţământului*, nr. 672, 9-15 decembrie, 2002.
3. Clarke, P., *Comunităţi de învăţare: Şcoli şi sisteme*, Chişinău, Editura ARC, 2002.
4. Gheorghe, E., *Evaluarea programelor de formare continuă,* în *Tribuna învăţământului*, nr. 673, 16-22 decembrie, 2002.
5. Mungiu-Pippidi, A.; Ioniţă, S., (coord.), *Politici publice. Teorie şi practică,* Iaşi, Editura Polirom, 2002.
6. Niculescu, Maria. *Construirea competenţelor şi reuşita profesionalizării*, în *Tribuna învăţământului*, nr. 674-675, 25 decembrie 2002-5 ianuarie, 2003.
7. Stout, Robert T. *Staff Development Policy: Fuzzy Choices in an Imperfect Market*, în *Educational Policy Analysis Archives*, vol.4, nr.2, 1996.

REŢEAUA ŞCOLILOR INOVATOARE

Centrul Educaţional PRO DIDACTICA vă invită să participaţi la Reţeaua Şcolilor Inovatoare

Participînd în această reţea, veţi beneficia de un amplu pachet de servicii educaţionale şi manageriale, oferite de experţi naţionali şi internaţionali, ce va include:

- **Abonament la buletinul electronic *Proiecte pentru Şcoli***
- **Training *Elaborarea şi scrierea propunerilor de obţinere a finanţării***
- **Materiale şi alte resurse educaţionale pe Internet grupate pe categoriile:**
  - management educaţional
  - dezvoltarea unităţii şcolare
  - evaluarea unităţii şcolare
  - evaluarea cadrelor didactice
  - metode şi tehnici de instruire
  - organizarea lucrului extraşcolar
- **Abonament la revista de teorie şi practică educaţională** *Didactica Pro…*
- **Cartea lui Paul Clarke *Comunităţi de Învăţare: Şcoli şi Sisteme***
- **Ghidul pentru manageri şcolari *Crearea condiţiilor pentru dezvoltarea şcolii***

Acest ghid practic este elaborat ca rezultat al valorificării celor mai reuşite experienţe de dezvoltare a şcolilor, realizate în urma implementării de către Centrul Educaţional PRO DIDACTICA a unui şir de proiecte educaţionale. Conceput pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare ale şcolilor, ghidul prezintă pas cu pas o metodologie complexă, adaptată la condiţiile existente în sistemul educaţional din Republica Moldova.

De asemenea, instituţiile de învăţământ participante la *Reţeaua Şcolilor Inovatoare* vor beneficia de reduceri de 10-15% pentru următoarele servicii ale Centrului Educaţional PRO DIDACTICA:

- atelierele *Dezvoltarea Gîndirii Critice*
- consultanţă psihopedagogică (profesori, elevi, părinţi)
- consultanţă în elaborarea planului de dezvoltare a şcolii
- consultanţă managerială
- training-uri *Didactici ale disciplinelor*
- suporturi didactice editate de Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

Satisfacerea nevoilor individuale ale fiecărei şcoli implicate vă fi o prioritate în activităţile Reţelei.

Oferind oportunităţi de realizare a unui dialog continuu între membrii săi, *Reţeaua Şcolilor Inovatoare* va promova expertiza şi competenţele ce există în fiecare instituţie, transformîndu-le astfel în adevărate centre de resurse educaţionale. De asemenea, Reţeaua vă reprezenta interesele şcolilor prin activităţi de sensibilizare a factorilor de decizie.

Toate acestea le puteţi avea în baza unui abonament în valoare de 180 lei/lună.

Pentru a afla condiţiile de participare, Vă rugăm să ne contactaţi la:

Centrul Educaţional PRO DIDACTICA,
Str. Armenească 13,
Chişinău, MD-2012,
Tel: 54-19-94, 54-25-56,
Fax: 54-41-99
e-mail: vitpopa@cepd.soros.md

Persoana de contact:
Coordonator Program – **Vitalie POPA**

Influența atitudinilor parentale asupra dezvoltării copilului din perspectiva teoriei învățării sociale

Roza **Ben Țvi Litai**
doctorandă, UPS "Ion Creangă"

În prezent creşte semnificativ rolul familiei în viaţa personalităţii. Aceasta se explică prin faptul că în perioadele de crize sociale şi economice, în condiţiile unui mediu în schimbare, subiectul uman are nevoie de o anumită stabilitate pentru a-şi menţine integritatea. Atunci cînd predomină relaţiile de afaceri, cînd viaţa abundă în contacte situaţionale, sentimentul de stabilitate poate fi asigurat doar prin intermediul conştientizării de sine ca fiind membru al unui grup relativ constant, cum ar fi familia.

Reprezentanţii teoriei învăţării sociale au studiat influenţa părinţilor asupra dezvoltării diferitelor aspecte ale relaţiilor dintre copii şi cei care îi înconjoară. Astfel, comportamentul altruist al părinţilor influenţează comportamentul altruist al copiilor; comportamentul agresiv al părinţilor şi al altor membri ai familiei favorizează dezvoltarea agresivităţii la copii. Lipsa de consecvenţă în aplicarea recompenselor şi pedepselor, cît şi cerinţele exagerate ale părinţilor, condiţionează dificultăţi comportamentale, absenţa reacţiilor la formele verbale de interzicere sau dezaprobare (Massen, Conger, 1987).

Studiile despre influenţa părinţilor în educaţia sexuală a copiilor au scos în evidenţă faptul că mama şi tata au funcţii diferite. În comunicarea cu fiica mama se orientează spre trăsăturile ei psihologice, iar tata înaintează cerinţe care corespund sexului feminin. Astfel, formarea atitudinii faţă de sex la băieţei depinde de montajul mamei, iar la fetiţe – de cel al tatălui. În cazul băieţilor, absenţa tatălui încetineşte apariţia trăsăturilor specifice rolului masculin. Alţi autori au stabilit însă că influenţa tatălui depinde de relaţia mamă-tată.

În cercetările efectuate de V. Hart şi G. Brian influenţa adulţilor şi semenilor asupra conduitei copilului este analizată ca fiind reciproc completivă sau adiţională (M. Lisina, 1989, p. 13). Concomitent, adultul – o sursă de consolidare socială pozitivă mai puternică decît semenii – poate modifica comunicarea copiilor şi atitudinile acestora.

Activitatea mamei care îngrijeşte copilul a fost definită în psihologie drept „mothering" (maternitate), termen ce accentuează rolul deosebit al mamei în dezvoltarea copilului. R. Schaffer evidenţiază patru direcţii în cercetarea „mothering"-ului (apud M. Lisina, 2001):

a) îngrijirea fizică;
b) sistemul de poziţii parentale;
c) stimularea;
d) dialogul.

Importanţa îngrijirii fizice a fost studiată în cadrul teoriei psihanalitice a dezvoltării psihicului. La mijlocul sec. XX, în prim-plan apare o altă orientare în cercetări – „mothering" ca un sistem de poziţii – iniţiată de reprezentanţii psihologiei behavioriste (Lisina, 2001). Noţiunea „poziţie" (montaje, stiluri de relaţii – Stolin, 1989) presupune, pe lîngă hrănire şi îngrijire igienică, particularităţi interiorizate, care determină comportamentul adulţilor faţă de copil: acceptare – neacceptare, severitate, căldură, control etc. Studiile asupra poziţiilor parentale vizează, de asemenea, rolul tatălui şi al altor membri ai familiei – fraţi, surori etc. Conform opiniilor adepţilor acestei orientări, un rol important în formarea personalităţii şi a relaţiilor copilului cu cei din jur îl are afecţiunea părinţilor. E. Maccoby (1980)

a generalizat datele referitoare la subiectul vizat şi a conchis că, deşi este dificil să se determine tandreţea parentală („warmth" – căldură, cordialitate), aceasta este o condiţie psihologică importantă pentru procesul de educaţie. Un părinte cordial (1) este responsabil de bunăstarea copilului, (2) atent la necesităţile acestuia, (3) disponibil să-şi petreacă timpul (în anumite limite) în activităţi comune, la alegerea copilului, (4) gata să-şi manifeste entuziasmul faţă de realizările copilului şi acţiunile lui altruiste, (5) sensibil la stările emoţionale ale copilului. Dragostea necondiţionată şi bunăvoinţa sînt caracteristice pentru toate aspectele cordialităţii. Astfel, nici capriciile copilului, nici mînia părintelui nu poate influenţa responsabilitatea de bază a părintelui şi dragostea lui pentru copil.

Studiile de specialitate au relevat faptul că efectele educaţiei în familie depind de "variaţiile cantităţii de căldură" pe care o primeşte copilul. Chiar dacă, în mod obişnuit, părinţii sînt cordiali şi afectuoşi cu propriii copii, uneori ei vădesc mai puţină dragoste faţă de aceştia. În limitele scalei cu familii obişnuite, nivelul ataşamentului părinţilor poate varia semnificativ. După Maccoby, în majoritatea cazurilor, un număr nesemnificativ de respondenţi demonstrează neacceptarea directă – ostilitate şi ură faţă de copil, indicînd că acesta a fost nedorit sau că grija pentru el este o povară. S-a stabilit că dezvoltarea copilului depinde de ataşamentul şi dragostea părinţilor. Dacă ei denotă bunăvoinţă şi afecţiune sporită, copiii demostrează următoarele caracteristici:

1. Către vîrsta de 12 luni sînt deja ataşaţi de mamă. E. Maccoby face referinţă la concluzia lui Clarke-Stuart, conform căreia manifestarea deschisă a satisfacţiei şi căldurii materne este un factor important în consolidarea unui ataşament stabil. Copiii ale căror mame nu dau dovadă de ataşament şi afecţiune sînt predispuşi să evite relaţiile cu ele. Studiile au demonstrat că dacă se formează un ataşament stabil, mai tîrziu copiii acordă o mai mare atenţie instrucţiunilor părinţilor şi învaţă de la ei cu mai multă dorinţă.
2. Copiii din categoria dată nu trebuie constrînşi. Ei sînt relativ flexibili. E. Maccoby menţionează că atunci cînd părinţilor li se poate sugera să manifeste afecţiune şi acceptare faţă de copii (dacă acestea sînt justificate), un prim pas spre modelele corecte de relaţionare în familie a fost făcut.
3. Ei sînt disciplinaţi, au o înaltă autoapreciere şi consideră, în general, acţiunile părinţilor drept întemeiate şi corecte.
4. Aceşti copii se bucură de o înaltă popularitate printre colegi. În cazul cînd apare problema conformării la anumite reguli, aceştia sînt predispuşi să se bazeze pe standarde morale interne, decît să se lase dominaţi de frica de pedeapsă sau să aştepte vreo recompensă.
5. În comparaţie cu alţi copii, ei sînt altruişti deja la vîrste fragede.

Avînd drept scop determinarea influenţelor distinctive ale educaţiei permisive şi restrictive ale părinţilor, V. Becker (apud E. Maccoby) a făcut bilanţul cercetărilor asupra educaţiei copiilor într-un rezumat publicat la mijlocul anilor 1960. Autorul a remarcat multiple contradicţii în diferite familii – restricţiile acţionau diferit – şi a reuşit să soluţioneze o parte din ele, ţinînd cont de căldura părinţilor. În contextul general al căldurii familiale, s-a stabilit la copii o legătură între restricţie şi amabilitate, corectitudine, supunere şi nonagresivitate. Restricţiile impuse de părinţii neprietenoşi corelau semnificativ cu diverse simptome nevrotice, inclusiv cu ruinarea relaţiilor sociale cu colegii. În mod similar, comportamentul permisiv depindea de afecţiunea părinţilor. Astfel, copiii ai căror părinţi erau în egală măsură permisivi şi afectuoşi, aveau înclinaţie pentru învăţare socială, independenţă, activism, creativitate, leadership. În cazul unor părinţi reci şi permisivi (o combinaţie mai rar întîlnită), copiii erau predispuşi la agresivitate, neascultare şi nesupunere faţă de cerinţele adulţilor.

După E. Maccoby, studiile recente confirmă valoarea paradigmei ce are drept caracteristică de bază căldura părintească, relevînd următoarele: atunci cînd părinţii permisivi sînt relativ cordiali, dar nu realizează un control riguros, copiii vor fi predispuşi la impulsivitate şi o maturitate insuficientă. În cazul părinţilor autoritari, dar care îmbină căldura cu controlul şi comunicarea deschisă, copiii au bine dezvoltat autocontrolul şi manifestă competenţe neobişnuite pentru vîrsta lor.

Cercetările asupra altruismului evidenţiază şi faptul că, urmînd un model (experimentatorul), copiii învaţă să perceapă suferinţa altor oameni şi să determine acţiunile ce i-ar putea ajuta. Subiecţii utilizează aceste cunoştinţe în situaţii cotidiene reale doar în cazul în care modelul (experimentatorul) a stabilit în prealabil o relaţie amiabilă şi manifestă o atitudine grijulie faţă de ei.

Ideea comună a tuturor studiilor este următoarea: căldura parentală favorizează stabilirea unei legături pozitive strînse între copii şi părinţi, îi face mai sensibili şi mai deschişi. Dacă relaţia părinte-copil este afectuoasă, adultul poate realiza controlul fără a recurge la presiuni disciplinare severe. De asemenea, sensibilitatea, afecţiunea şi responsabilitatea părinţilor pentru bunăstarea copilului le oferă dreptul de a înainta cerinţe şi a controla realizarea acestora.

Importanţa atitudinii materne a fost studiată o dată cu experienţele lui K. Grossman, descrise de R. Massen şi col. (1987). Femeilor din grupul de experiment li se permitea, imediat după naştere, să ţină copilul în braţe timp de 30 min. O jumătate dintre ele au contactat mai îndelungat cu bebeluşul (pe lîngă momentele de alăptare, încă vreo cinci ore), iar cealaltă jumătate – (de cinci ori

pe zi, cîte 30 de min.). La prima etapă a experimentului, mamele care aveau un contact mai îndelungat cu copiii manifestau o atitudine mai afectuoasă şi mai gingaşă. După cinci zile însă aceste diferenţe au dispărut, contactul dovedindu-se a fi impresionant doar pentru mamele pentru care graviditatea a fost dorită. Prin urmare, eficacitatea contactului cu bebeluşul depinde de atitudinea mamei pentru graviditatea sa, care i se transmite şi pruncului.

O altă orientare care a studiat fenomenul „mothering", din punctul de vedere al stimulării, se bazează pe condiţionarea clasică şi operantă a comportamentului. Conform cercetătoarei M. Lisina (2001), se evidenţiază două păreri contradictorii. Adepţii primei susţin că condiţiile obişnuite din cadrul unei familii tipice sînt suficiente pentru dezvoltarea copilului sub toate aspectele. Această opinie este dezvoltată în cartea profesorului Berton L. White de la Universitatea Harward (1982). Autorul avertizează părinţii că n-ar trebui să se lase influenţaţi de publicitate şi să cumpere jucării scumpe, deoarece nu există o asemenea jucărie fără de care copilul să nu se dezvolte. De asemenea, nu trebuie suprasolicitat copilul cu exerciţii intelectuale. O atare poziţie, numită de M. Lisina „Lăsaţi-l în pace", îşi are începutul în lucrările lui A. Hezell, care considera că evoluţia timpurie este determinată de maturizare.

A doua opinie, absolut contradictorie, poate fi exprimată prin lozinca: „Cu cît mai mult, cu atît mai bine" (M. Lisina, 2001). Conform acesteia, pentru a stabili cît mai multe legături condiţionate şi a-i favoriza dezvoltarea, copilului trebuie să i se ofere stimuli, sub formă de mîngîieri, lecturi, prezenţa mai multor persoane care îngrijesc de el.

În acest context, U. Bronefenbrenner consideră că există suficiente date ce confirmă influenţa majoră a mamei asupra dezvoltării copilului. Menţinerea unor relaţii strînse permite chiar şi unei mame cu un nivel intelectual mai scăzut să favorizeze dezvoltarea copilului său. În calitate de argument, autorul aduce rezultatele unui experiment realizat cu 13 copii de trei anişori (grupul de experiment) din orfelinate, care au fost daţi în îngrijirea unor femei aflate în instituţii de stat pentru retardaţi mintal. Copiii au fost distribuiţi în saloane diferite. Grupul de control a rămas în orfelinat. Pe parcursul unui an şi jumătate, coeficientul de dezvoltare intelectuală a copiilor din grupul de experiment a crescut cu aproximativ 28 de puncte, pe cînd al celor din grupul de control s-a micşorat cu 26 de puncte. La sfîrşitul cercetării a apărut posibilitatea plasării copiilor îngrijiţi de femeile retardate mintal în familii normale. O investigare repetată, realizată după 30 de ani, a scos în evidenţă faptul că toţi subiecţii (13) au absolvit şcoala, iar unii chiar şi colegiul. Mulţi subiecţi din grupul de control însă au decedat, restul fiind instituţionalizaţi în aziluri pentru retardaţi mintal.

În cadrul teoriei condiţionării operante, problema influenţei mamei asupra dezvoltării sociale a copilului a fost studiată de D. L. Hevirtz (apud Langmeier, Mateicic, 1985). Autorul îşi fundamentează teza pe ideile comune, conform cărora dezvoltarea socială depinde de stimulii de întărire a reacţiilor dezirabile din punct de vedere social. D. L. Hevirtz explică lipsa zîmbetelor la copiii din orfelinate prin faptul că zîmbetele lor spontane nu sînt întărite. Dacă stimulii de întărire lipsesc de la naştere pe o perioadă de timp mai mare, nu se formează deprinderile de bază caracteristice pentru fiecare fază concretă de evoluţie. De asemenea, autorul consideră că menţinerea îndelungată a reacţiilor emoţionale poate împiedica procesul de învăţare.

În cadrul instituţiilor pentru copii orfani lipsesc stimulii sociali. Copilul învaţă, în cele din urmă, să reacţioneze adecvat la stimulii obişnuiţi din mediul în care trăieşte. Însă stimulii care provin de la oameni şi au o importanţă pozitivă deosebită pentru copiii din mediul obişnuit, rămîn fără reacţii adecvate din partea copiilor instituţionalizaţi. În asemenea caz, copilul nu este pregătit să relaţioneze cu mediul social, existînd riscul de apariţie a autismului.

Lipsa unei categorii de stimuli în viaţa copilului încă de la naştere este numită de Hevirtz privare. Situaţia cînd aceştia există la început, iar apoi, dintr-un motiv anume, dispar, este numită deprivare. Dezvoltarea copilului în condiţii de deprivare se deosebeşte de cea în condiţii de privare. La început vor deveni mai frecvente comportamentele care pînă acum s-au dovedit a fi eficiente şi adecvate, iar apoi pot apărea reacţii emoţionale necorespunzătoare.

D. Hevirtz consideră că sînt predispuşi la privaţiuni copiii deprivaţi (din instituţiile specializate), pentru că aceştia nu au suficiente posibilităţi de condiţionare operantă, chiar dacă au oportunitatea formării condiţionării clasice prin plecarea din instituţia respectivă.

J. Bruner, dimpotrivă, opinează că se perturbează un nivel mult mai înalt al învăţării cognitive. Copiii deprivaţi duc lipsă de condiţiile necesare dezvoltării gîndirii în scopul rezolvării de probleme şi relaţionării cu cei din anturajul lor. Astfel, nu sînt elaborate „modelele mediului" – scheme cognitive, prin intermediul cărora individul uman păstrează situaţiile repetitive, diferenţiază fenomenele primare de cele secundare etc. (Langmeier, Mateicic, 1984, p. 247). Strategia acţiunilor, după J. Bruner, este „setul de reguli necesare pentru luarea deciziilor eficiente şi pentru orientarea comportamentului". Din cauza unei deprivări timpurii asemenea reguli nu pot fi definitivate la timp şi nu pot deveni o bază solidă pentru abordarea selectivă şi diferenţierea domeniilor distincte de activitate. Cînd un copil deprivat se confruntă cu o nouă situaţie, îi lipsesc mijloacele adecvate pentru a utiliza experienţa anterioară.

Abordarea fenomenului „mothering" ca stimulare, menţionează M. Lisina, anulează acele elemente mistice

atribuite mamei de psihanalişti. În acest caz însă ea este lipsită de toate particularităţile ei şi atunci, aşa cum susţin unii autori, mamă poate deveni oricine, indiferent de sex.

În ultimii ani, cercetările asupra maternităţii relevă o a treia direcţie, care concepe „mothering" ca un dialog interconexiune în diadă („mamă - copil"), ce presupune nu doar activismul adultului, ci şi al copilului. În cadrul psihologiei behavioriste, activismul se reduce la suma însuşirilor ereditare ale individului: capacitatea de funcţionare motoră (haotică), periodicitatea ritmului vital (somn - veghe), selectivitatea faţă de stimulii din exterior, preferinţa pentru stimulii sociali. De asemenea, au fost înregistrate o serie de particularităţi ale atenţiei, sensibilităţii, vitezei de reacţie, care împreună cu activismul copilului influenţează comportamentul adultului.

M. Einswort apreciază ataşamentul bebeluşului în funcţie de deosebirile individuale. Cercetătoarea a studiat reacţiile copilului la despărţirea de mamă, gradul de influenţă a atmosferei asupra copilului şi timpul necesar pentru calmarea acestuia. În rezultat, au fost evidenţiate trei grupuri de copii:

- „ataşaţi stabil" – copiii nu se prea întristau cînd mama pleca, iar cînd aceasta revenea, îşi întindeau braţele spre ea şi se calmau repede;
- „indiferenţi" şi „ataşaţi instabil" – copiii nu se împotriveau plecării mamei şi nu-i acordau nici o atenţie la întoarcere;
- „afectivi" şi „ataşaţi instabil" – copiii se indispuneau cînd mama pleca, iar cînd aceasta revenea, se agăţau de ea, dar în aceeaşi clipă o respingeau (apud Massen şi al., 1987).

Copiii supuşi experimentului au fost ţinuţi sub observaţie pînă la vîrsta de cinci ani. Cercetătorii au remarcat faptul că subiecţii „ataşaţi stabil" manifestau degajare în comportament, erau mai sociabili şi mai îngăduitori cu mama lor şi cu alţi adulţi.

Într-o altă cercetare au fost stabilite diferenţele din atitudinea mamei, explicate prin anumite particularităţi individuale, cum ar fi: nivelul anxietăţii, irascibilităţii, timidităţii etc. (Massen şi al., 1987).

Particularităţile temperamentale au un rol important în cadrul dialogului adult-copil, deoarece comportamentul copilului provoacă un anumit comportament la părinţi care, la rîndul lor, condiţionează un anumit tip de reacţii la copil.

Cercetătorii maternităţii ca dialog au înregistrat şi au descris fenomenul sincronizării (Lisina, 2001). Astfel, s-a stabilit participarea bebeluşilor de patru luni la jocurile cu adulţii cu ajutorul privirii, iar apoi şi prin gesturi; s-a constatat capacitatea micuţului de a se mişca în ritmul vorbirii adultului şi s-au observat mişcări sincrone ale capului copilului şi adultului care se privesc reciproc, precum şi mişcări sincrone ale copilaşilor la auzul sunetelor vorbirii conştiente.

Toate studiile realizate demonstrează că adultul are de-a face cu o fiinţă organizată intern, care denotă o serie de particularităţi individuale. Astfel, socializarea este conceptualizată ca un proces bilateral, ca sincronizare a structurilor complexe ale adultului (de regulă, ale mamei – subl. Lisina) şi ale copilului. Este important să subliniem neconştientizarea acestei conexiuni fine, atît de către copil cît şi de către adult (mamă).

Orientarea „maternitatea ca dialog" include şi îngrijirea fizică, sistemul de poziţii şi stimularea. În fragedă copilărie dialogul se produce în timpul alăptării şi procedurilor igienice (şi nu numai), iar conţinutul şi modalitatea desfăşurării acestuia depind de poziţiile părinţilor. La fel de important este faptul că în familie stimularea se personifică, ea fiind adresată personal copilului.

Comentînd datele experimentale acumulate, R.Schaffer arată în ce mod copilul acumulează experienţă de relaţionare cu alţii în cadrul interacţiunii cu mama. În timpul „discuţiilor" copilul se familiarizează cu procesul de dialogare, învaţă ce este reciprocitatea şi intenţionarea; concomitent el însuşeşte mijloacele cu ajutorul cărora semnalează altora despre sine; în tot acest răstimp, mama îl susţine, îl stimulează şi îl corectează.

Analiza detaliată a rezultatelor cercetărilor anunţate arată că toate direcţiile propuse se caracterizează prin atitudinea adultului, în special a mamei, faţă de copil ca personalitate. Dragostea necondiţionată şi conştientizarea valorii copilului orientează comportamentul mamei în procesul de îngrijire, în timpul jocurilor şi comunicării, transformînd interacţiunile într-un dialog veritabil, într-o sursă de creştere psihologică.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Коломинский, Я.Л., Мелтас, М.Х., *Пологолевое развитие ребенка в дошкольном возрасте. Генетические проблемы социальной психологии*/под ред, Я.Л.Коломинского, М.И.Лисиной, Минск, 1985, стр. 176-191.
2. Лангдмейер, Й.; Матейчек, З., *Психическая депривация в детском возрасте,* Прага, Изд-во Авиценум, 1984, с. 335.
3. Лисина, М.И., *Общение, личность и психика ребенка*, Москва-Воронеж, 2001, с. 383.
4. Масен, Р.; Конджер, Ж.; Коган, Ж.; Хьюстон, А., *Развитие личности ребенка,* Москва, Изд-во Прогресс, 1987, с. 265.
5. Соколова, Е.Г.; Столин, В.В., *Родительские установки и стили воспитания. Семья в психологической консультации*, Москва, Изд-во Педагогика, 1989, с. 19-29.
6. Maccoby, E., *Social Development. Psychological Growth and the Parent-Child Relationship.* Harcourt Brace Iovanovich College Publishers, USA, 1980, p. 436.

Traducere: Dana **Terzi**

International
Reading Association
Rubrică realizată cu sprijinul Asociației Internaționale pentru Lectură

Învățarea prin cooperare: ipoteze de lucru

Loretta **Handrabura**
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

La început de mileniu III, *principiul cooperării* a devenit pentru fiecare stat democratic, atît în plan intern cît şi extern, mai mult decît o opțiune. Este o cerință a timpului pe care îl parcurgem, în dorința de a ne raporta – nu doar demagogic – la valorile democrației europene. Or, acestea își revendică succesul și din strategia aplicată eficient la toate nivelurile vieții publice, dar și private, care presupune implicarea activă, cooperantă a tuturor părților și o susținere reciprocă între membrii interesați de realizarea obiectivului propus.

În ultimii ani, termenul *cooperare* este vehiculat tot mai frecvent şi la noi alături de cel de *colaborare,* în contextul problemelor de natură politică, economică și de instruire.

Se pare că lucrurile sînt explicite în ceea ce privește mesajul de ansamblu pe care îl comportă pînă cînd îți propui să disociezi între cei doi termeni și constați că lucrurile nu sînt explicite nici pentru subiecții procesului didactic ce intenționează să lucreze în cheia *învățării prin cooperare*.

Propunem acest demers în ideea de a ne edifica în respectiva problemă, fără pretenția de a lansa judecăți de valoare categorice. Împărtășindu-vă aceste gînduri, vă invităm, de fapt, la o discuție pe marginea subiectului vizat.

Ținem să precizăm că interesul pentru problema dată creștea pe măsură ce ne documentam pentru un training în cadrul proiectului LSDGC. Răspunsurile întîrziau să vină, iar pe parcurs apăreau și alte semne de întrebare. În plus, sursele bibliografice în uz, pe care le-am consultat, abordează subiectul cooperării sporadic. Cele străine, în care problema formează obiectivul cărții, recomandate și în ***Ghidul III, Învățarea prin colaborare, Supliment al revistei "Didactica Pro..."*,** nr. 7, 2002, p. 43, rămîn în continuare o raritate bibliografică. Prin urmare, elucidarea acestei teme se impune cu atît mai mult cu cît învățămîntul formativ se axează, în esență, pe activitățile de învățare-predare centrate pe elevi.

Înainte de a opera nişte delimitări între *cooperare* şi *colaborare,* să pornim metodic de la consultarea ***DEX***-ului şi a ***Dicționarului de sinonime.***

- **A coopera** – *a lucra împreună cu cineva; a colabora; a-şi da concursul; a conlucra.*
- **A colabora** – *a participa activ la realizarea unei acțiuni sau a unei opere care se efectuează în comun; a coopera; a conlucra.*

O primă teză de lucru poate fi formulată astfel: ***din punctul de vedere al relației semantice, între aceşti doi termeni există o sinonimie totală***. Dar cooperarea și colaborarea, ca forme de organizare a procesului de învățare, sînt sau nu identice? Un răspuns concret la această întrebare sursele de specialitate nu dau. Ba mai mult, ambii termeni se utilizează ca sinonime, așa încît lectorul deduce că este vorba de acelaşi stil de organizare a învățării.

Nici ***Ghidul III,*** de care aminteam mai sus, nu elucidează suficient acest aspect: "Învățarea prin cooperare este o învățare prin colaborare specifică: elevii lucrează în grupuri mici; activitatea este structurată; elevii sînt evaluați pentru munca individuală; lucrul

realizat de întregul grup este, de asemenea, apreciat; elevii comunică direct între ei – față în față; *elevii învață să lucreze ca o echipă* (subl. n.)"[1].

"Specificitatea" indicată nu este convingătoare, fiindcă este caracteristică și învățării prin colaborare, cu excepția ultimei sintagme care vizează, într-adevăr, o componentă definitorie a activității cooperative[2]. Prin urmare, explicația rămîne vagă și irelevantă.

Înainte de a expune punctul nostru de vedere, ne-am propus să-l confruntăm cu cel al unor "actori" implicați, mai mult sau mai puțin, în activitatea didactică, pentru a nu emite niște concluzii eronate. Și cursanții, și studenții an. I, Filologie, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă* pe care i-am chestionat, au definit mai ușor și mai complex colaborarea: "activitate în comun"; "schimb de propuneri, de idei"; "proces de activare în comun, la care indivizii participă benevol"; "ajutor reciproc"; "sprijin și completare reciprocă"; "act ce presupune cel puțin doi participanți"; "a lucra împreună pe segmente diferite"; "relația dintre mai multe persoane, care au un anumit scop și care contribuie la realizarea acestuia"; "procesul care apare în cadrul activității, contribuind la asimilarea informației".

Precum au recunoscut, respondenții au întîlnit dificultăți la definirea *cooperării*: "relații de prietenie și cooperare, de reciprocitate"; "a lucra pe același segment"; "acumularea unei informații noi între indivizi, pentru a o analiza și a ajunge la un numitor comun"; "eficiență". Situația dată am prevăzut-o și se explică prin faptul că ***o delimitare* categorică *între aceste două forme de studiu, într-adevăr, nu există.*** Definițiile pe care le propunem în continuare, credem, sînt un argument elocvent în acest sens și se înscriu în cea de-a doua teză formulată mai sus.

Colaborarea este o *formă de relații* între elevi/studenți, ce constă în soluționarea unor probleme de interes comun, în care fiecare contribuie activ și efectiv.

Cooperarea este o *formă de învățare, studiu, interacțiune* (acțiune reciprocă, interpersonală sau intergrupală, situațională, de durată variabilă și rezultă din influențările reciproce ale agenților implicați), care presupune acțiuni conjugate (identice sau complementare) ale mai multor persoane (elevi sau studenți) sau grupuri în cadrul aceleiași activități sau în activități diferite, dar legate între ele, pentru atingerea unui scop comun, a unor rezultate (gratificații) de care să beneficieze toți participanții.

Deosebirea ce se impune între ele constă, în opinia noastră, în următoarele: dacă activitatea de colaborare se axează pe *sarcini*, atunci cea de cooperare – pe *procesul de realizare a sarcinii.* Reieșind din această specificitate, prin care se conturează cea de-a treia teză, emitem următoarea concluzie: *învățarea prin cooperare este congruentă învățării prin colaborare, iar învățarea prin colaborare – aferentă celei prin cooperare.*

Respectiva particularitate a fost sesizată și de persoanele chestionate care au remarcat că "acțiunea de colaborare este inclusă în cooperare" sau "cooperarea include termenul colaborare".

Altfel spus, cooperarea în anumite condiții este pasul ulterior colaborării, o *finalitate* a acesteia și, respectiv, o *formă de interacțiune superioară* în cadrul învățării. În baza acestui raționament, vom insista în continuare asupra cooperării, pentru a-i demonstra eficiența în raport cu *competiția* – stil de organizare a procesului de învățare prioritar în școala tradițională.

Activitatea competițională este *o formă relativ redusă de interacțiune psihosocială* – coordonată definitorie în procesul cooperant – și constă în rivalitatea sau concurența dintre persoane, grupuri pentru a atinge un scop.

Spre deosebire de aceasta, activitatea de cooperare, care reclamă un efort conjugat pentru rezolvarea unei probleme de interes comun, reușește să reducă antagonismele și să stabilească în mod durabil un climat convivial și calm între grupuri.

În mod obișnuit, competiția este o *formă motivațională a afirmării de sine,* incluzînd activități de avansare proprie, în timp ce cooperarea presupune un *destin comun*. "Scopul sau soarta comună, afirmă în acest sens W. Doise, instituie apartenența comună la o categorie socială (...). Producînd efecte de categorizare la nivelul acțiunii, ca și la nivelul evaluării și percepției, scopurile și soarta comună măresc sau reduc clivajele și convergența între grupuri"[3].

În cadrul competiției, participanții implicați sînt preocupați de *obținerea rezultatului dorit (produs și calitate)* și nu de *procesul de realizare a sarcinii* ca în cazul cooperării. Din acest considerent, activitățile competitive duc, uneori, la apariția foarte rapidă a rolurilor ierarhice în interiorul grupurilor[4], a unor comportamente de ostilitate, adesea foarte violente, de aceea ele pot fi orientate prin educație spre cooperare, pentru a nu se transforma în conflict.

Notarea prin raportarea la grup/clasă, și nu la propriul progres/regres sau la rezultatele echipei, ca în

[1] ***Ghidul III, Învățarea prin colaborare, Supliment al revistei "Didactica Pro...",*** nr. 7, 2002, p. 5.

[2] În cadrul colaborării vorbim de **grup,** ca ansamblu de persoane reunite (în mod stabil sau temporar) pe baza unei comunități de interese, de concepții, care îndeplinesc niște sarcini. Cooperarea se centrează pe grupul constituit deja într-o *formație* și care ajunge să fie o **echipă** datorită legăturii spirituale care se stabilește între membri. Acest tip de legătură formează **spiritul de echipă**, care stă la baza conlucrării lor și despre care nu putem vorbi în cazul altor forme de învățare.

[3] W. Doise, *L'Articulation psychosociologique et les relations entre groupes,* Bruxelles, 1976, p. 265.

[4] Tehnica *Mozaicul*, spre exemplu, anihilează tendința de instituire a unor ierarhii în grupuri, întrucît elevii cu statut înalt și cu abilități deosebite învață de la ceilalți în aceeași măsură în care ei își ajută colegii să înțeleagă și să însușească o subtemă.

cooperare, contribuie decisiv la crearea unor norme ce consacră competiția. Acestea ar fi cîteva particularități ale activității competitive.

Nu pledăm pentru anularea formei competitive de învățare. Atunci cînd aceasta *nu este doar un scop în sine*, este chiar indicată, fiindcă generează şi întreține în cadrul colectivului tendința de funcționare a unui climat stimulativ. Dacă însă ea devine un scop în sine, precum se întîmplă frecvent, atunci grupurile se resping reciproc şi afectează coeziunea colectivului.

Şi cooperarea poate fi stimulativă doar în măsura în care facilitează coordonarea eforturilor pentru atingerea unor obiective imposibil de realizat în mod individual.

Prin urmare, între cooperare şi competiție trebuie să existe un echilibru optim. Acesta poate fi asigurat de profesor, care va crea oportunități de învățare axate pe activitățile în grup ce favorizează cooperarea şi întreține competiția constructivă – coordonate definitorii în dezvoltarea unei *persoane socializate*.

Experiența altor țări demonstrează că situațiile de învățare structurate cooperativ sînt mai eficace decît cele structurate competitiv. Ele au un efect pozitiv în privința mai multor dimensiuni ale comportamentului: motivație, strategii de raționament, percepția celuilalt etc. Cooperarea dintre copii "este cea mai aptă să favorizeze schimbul de idei şi discuția, adică toate condițiile care contribuie la educarea spiritului critic, a obiectivismului şi a reflexiunii discursive"[5].

Tehnicile care se bazează pe cooperare – ***mozaicul, cercul, "masa rotundă", colțurile, turul galeriei, proiectul, interviul în trepte*** etc. – confirmă tezele de mai sus. În plus, cooperarea nu reprezintă *uniformizarea conduitelor, ci crearea unui spațiu social* finalizat de o sarcină care le cere participanților să stabilească o interdependență funcțională implicînd conflictualizări cognitive minimale.

Important este şi faptul că în această situație de învățare subiecții comunică pe orizontală (după Gilles Ferry), adică elev-elev. Contribuția profesorului, care în această formă de învățare joacă rolul de facilitator, consultant, moderator, se impune mai cu seamă la etapa de pregătire. Ne referim la organizarea grupurilor cooperative de învățare după o anumită tehnologie educațională aşa încît să anticipeze problemele ce pot apărea din cauza diferențelor individuale (în mod obişnuit, nu toți copiii profită în aceeaşi măsură de o interacțiune cooperativă), a stilurilor de învățare şi a provenienței sociale diferite a elevilor/studenților.

Reuşita relațiilor intergrupale depinde, bineînțeles, şi de alți factori, precum:

a) ***rolurile*** fiecăruia din grupurile aflate în interacțiune cooperativă, care nu trebuie să fie definite şi specificate apriori;

b) ***diviziunea muncii*** care trebuie să fie o inițiativă a indivizilor şi a grupurilor ce efectuează sarcina;

c) ***acțiunea colectivă*** ce rezultă din agregarea coordonată a unui număr nedeterminat de acțiuni individuale (cu un interes comun pe care caută să-l promoveze printr-o acțiune coordonată);

d) ***comportamentul colectiv*** care trebuie să fie unul emergent (spontan şi ghidat de norme create de participanți).

Rezumînd, vom scoate în evidență *avantajele*, dar şi *dezavantajele* ***învățării prin cooperare.***

Avantaje	Dezavantaje
• orientează spre conştientizarea interesului comun şi convergența de interese; • dezvoltă *comportamentul colectiv*; • presupune *consensul* ca bază a activității comune, a cooperării eficace; • se stabileşte un algoritm de lucru, are loc diviziunea muncii; • dezvoltă un climat afectiv pozitiv; • generează sentimente de acceptare, simpatie şi instaurează buna înțelegere, armonia; • formează abilități de *convingere, comunicare, negociere, compromis, cooperare* în activități de grup; • contribuie la creşterea gradului de *compatibilitate;* • sporeşte gradul de cuplare a acțiunilor individuale; • determină creşterea *respectului de sine*, a încrederii în forțele proprii; • consolidează relațiile dintre elevii cu diferite niveluri de asimilare a cunoştințelor, • presupune un efort concentrat prin schimbul reciproc de mesaje, idei, favorizînd discuția – condiții care contribuie la educarea *spiritului critic, a obiectivismului şi a reflexiunii discursive*;	• presupune şi o discordanță dintre "beneficiul" obținut de fiecare elev/ student prin participarea lui la această activitate şi "costul" participării; • implică şi *disensul* ca sursă a tensiunilor, opoziției, conflictelor şi blocării activităților colective; • se impun frecvent punctele de vedere doar ale unor participanți; • poate favoriza *pasivitatea, conformismul, invidia, tendința de dominare, superficialitatea în asimilarea cunoştințelor;* • apare *pericolul scăderii densității transmiterii cunoştințelor*; • din cauza aptitudinilor diferite, un anumit număr de elevi nu participă suficient de activ la procesul de învățare colectiv;

[5] J. Piaget, ***Psihologia copilului,*** Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970.

• solicită *spiritul activ şi independent al elevilor;* • stimulează *spiritul de iniţiativă, de concurenţă;* • stimulează controlul reciproc dintre elevi şi comportamentele de facilitare a succeselor celorlalţi; • oferă posibilităţi de *autoevaluare şi evaluare a colegilor;* • asigură feedback-ul continuu; • reduce stresul provocat de autoritatea profesorului; • contribuie la intensificarea atitudinii pozitive faţă de profesori; • diminuează anxietatea la nivelul contactului cu instituţia educativă; • din punct de vedere sociologic, cooperarea îl ajută pe individ nu numai să-şi descopere propriul *eu*, dar să-şi dea seama că acest *eu* există *în* şi *prin noi*; • declanşează necesitatea de a ne afirma unicitatea, aliată dorinţei de a vedea această unicitate acceptată social; • educă echitatea.	• în unele cazuri, cooperarea poate duce la pierderea motivaţiei şi a reducerii efortului individual; • scade ritmul de învăţare al elevilor/ studenţilor dotaţi; • prin dialog se consumă mult timp şi uneori ineficient; • se constată imposibilitatea profesorului de a evalua cîştigul elevului cu un potenţial mai mic de asimilare a cunoştinţelor în comparaţie cu pierderea elevului mai ager; • implică *coerciţia*.

Analizînd critic avantajele şi dezavantajele învăţării prin cooperare, care, bineînţeles, pot fi continuate, constatăm, o dată în plus, eficienţa acestei forme de organizare nu numai în procesul instructiv-educativ, dar mai cu seamă, în pregătirea unei persoane socializate care va putea să interacţioneze activ în viaţa de zi cu zi "jucînd diverse roluri" (spre exemplu, de fiică, soţie, noră, mamă, vecină, profesoară, colegă etc.), reuşind, totodată, să-şi păstreze Eu-l propriu.

REPERE BIBLIOGRAFICE :

1. Ausubel, David P.; Robinson, Floyd G., *Învăţarea în şcoală. O introducere în psihologia pedagogică*, cap. XIV, *Factorii de grup şi sociali ai învăţării*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p. 485-501.
2. Buzaş, L., *Activitatea didactică pe grupe*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976.
3. Cerghit, I., *Metode de învăţămînt*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1982.
4. Gillse, F., *Practica muncii în grupuri*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.
5. Mackenzie Norman, Eraut Michael, Hywel C. Jones, *Arta de a preda şi arta de a învăţa. Introducere la metodele şi materialele noi, folosite în învăţămîntul superior,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975, p. 144-150.
6. Monteil, J.-M., *Educaţie şi formare. Perspective psihosociale*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 63-103.
7. Neacşu, I., *Metode şi tehnici de învăţare eficientă*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1990.
8. *Psihologie şcolară,* Editura Polirom, Iaşi, 1998, p. 229-255.
9. Tîrnoviceanu, V., *Învăţămînt frontal, învăţămînt individual, învăţămînt pe grupe,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.

Centrul Educaţional PRO DIDACTICA
în cadrul programului TOLERANŢĂ ŞI INTEGRARE SOCIALĂ. INFORMARE ŞI FORMARE
anunţă concursul "Schimb de experienţă pentru performanţă educaţională"

Obiectivul acestui concurs este iniţierea unui dialog continuu dintre şcolile din localităţi cu o componenţă etnică diferită, prin împărtăşirea experienţei de dezvoltare instituţională a şcolilor implicate.

Şcolile interesate de a participa în activităţile acestui proiect sînt solicitate să prezinte la sediul Centrului Educaţional PRO DIDACTICA un dosar ce va cuprinde:

- formularul de participare (care poate fi ridicat la sediul Centrului, la sediul Fundaţiei Soros-Moldova sau pe site-ul www.proeducation.md);
- scrisori de intenţii de la parteneri de proiect;
- CV-urile persoanelor responsabile din şcolile partener;
- alte documente relevante.

Criteriile de apreciere a dosarelor:

1. existenţa unei experienţe vizînd ariile specificate mai sus;
2. existenţa relaţiilor de colaborare dintre două sau mai multe şcoli din localităţi cu o componenţă etnică diferită;
3. coparticiparea reprezentanţilor comunităţii cu resurse financiare sau de altă natură (de ex., voluntariat, masă, cazare etc).

Data limită de prezentare a dosarelor este 1 aprilie 2003.

Relaţii la telefoanele: 54-25-56, 54-19-94
Adresa: str. Armenească, 13, Chişinău, MD-20 12
Persoana de contact:
Coordonator Program – **Vitalie POPA**

Evaluarea dezvoltării gîndirii critice la istorie

Serghei **LÎSENCO**
Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

O diferenţă fundamentală dintre Curriculumul Naţional şi programele de învăţămînt anterioare constă în axarea acestuia pe dezvoltarea abilităţilor, pe formarea aptitudinilor pentru munca intelectuală de divers grad de complexitate, aplicabile la un context concret (în cazul nostru – studierea trecutului istoric). Conţinuturile recomandate de curriculumul pentru atingerea obiectivelor stabilite pot fi utilizate la latitudinea profesorului, din perspectiva optimizării procesului de instruire. În realitate însă, prevederile enunţate rămîn a fi doar nişte declaraţii, deoarece accentul se pune, ca şi înainte, pe asimilarea *întregului* conţinut. Drept consecinţă, în loc de dezvoltarea gîndirii se produce o suprasolicitare a memoriei, situaţie ce are la bază, în opinia noastră, cel puţin trei motive:

- Primul motiv îl constituie inerţia în gîndirea noastră. Formaţi în manieră academică, în care se acordă o atenţie deosebită memorării unui volum cît mai mare de informaţii, oferit fie de profesor, fie de manual, transpunem, involuntar, experienţa noastră de elev în cea de profesor. Am fost totuşi nişte elevi buni, am citit şi am reţinut multe. Dorim ca elevii noştri să cunoască atît cît cunoşteam noi sau chiar mai mult, să fie mai buni decît noi.
- Al doilea motiv constă în obişnuinţa de a auzi la examen cît mai multe din materialul predat. Sîntem mulţumiţi că i-am povestit elevului multe şi că multe din ceea ce i-am povestit am regăsit în răspunsurile lui: deci nu am muncit în zadar!
- La cel de-al treilea motiv fac referinţă o mare parte din profesorii care tind să activeze pe nou. Este vorba despre lipsa de concordanţă dintre prevederile curriculumului referitoare la conţinutul recomandat şi cerinţele evaluării prin teste. În opinia acestor cadre didactice, majoritatea testelor solicită în continuare nu atît abilitatea de a gîndi independent cît demonstrarea unei memorii dezvoltate.

Primele două cauze sînt ascunse, în mare, în fiecare dintre noi: numai de noi înşine, de eforturile noastre depinde cît de repede ne vom schimba pentru a face faţă cerinţelor contemporaneităţii. Depăşirea celui de al treilea motiv este imposibilă fără un dialog constructiv dintre toţi actanţii procesului educaţional. **Scopul prezentului articolul constă în iniţierea unui dialog privind aspecte importante ale studierii istoriei: obiectivele prioritare, standardele de cunoştinţe şi abilităţi, determinarea conţinutului minim obligatoriu.**

Testele propuse pentru examenul de istorie în anul 2002 (Ministerul Învăţămîntului al Republicii Moldova. Bacalaureat 2002. Teste la istoria românilor. Liceum, 2002) "au fost elaborate conform obiectivelor prevăzute în *programa* de bacalaureat (am evidenţiat cuvîntul programă, fiindcă ne tot întrebăm: de ce avem nevoie de programă, dacă există curriculum?). Sarcinile testelor au fost formulate astfel încît răspunsurile la majoritatea dintre ele, după părerea noastră, necesită, în primul rînd, o memorie foarte bună. Drept argument, vom prezenta o analiză succintă a cuvintelor-cheie din sarcinile propuse. Vom reaminti că primului nivel de gîndire, după taxonomia lui B. Bloom (care solicită memorie şi cunoştinţe concrete), îi corespund sintagmele: *în ce an…, numiţi…, enumeraţi…, scrieţi formula… etc*.

Primul grup de sarcini – spaţiul istoric, perioada, personalitatea – reclamă *indicarea datei, numelui sau ţării; efectuarea unor conexiuni între personalităţi şi evenimente.*

Al doilea grup de sarcini – noţiuni – reclamă *indicarea şi definirea termenului, enumerarea particularităţilor.*

Al treilea grup de sarcini – raportul cauză-efect – reclamă *determinarea interdependenţei* (cuvinte ce caracterizează nivelul de înţelegere). Luînd în consideraţie faptul că aceste conexiuni au fost stabilite deja (în manual, la ore), ne putem aştepta doar la reproducerea cunoştinţelor deja acumulate.

Al patrulea şi al cincilea grupuri de sarcini implică utilizarea şi examinarea surselor, elaborarea eseurilor pe o temă concretă. Se creează impresia că acestea invită elevul să demonstreze capacitatea de a analiza, de a evidenţia cauzele şi consecinţele, de a-şi expune propria opinie. Dar variantele de teste pentru bacalaureat, publicate anul trecut, îi orientau involuntar pe absolvenţi nu spre dezvoltarea abilităţilor sus-numite, ci a memoriei. Procedura de

pregătire pentru examene s-a transformat într-un proces de căutare şi învăţare pe de rost a răspunsurilor. Astfel, la examen, similar perioadelor anterioare, elevul a fost nevoit să dea dovadă de o memorie bună şi, mai puţin, de o gîndire logică şi independentă.

Propunem atenţiei dumneavoastră un test de alternativă orientat, prioritar, spre evaluarea abilităţilor de gîndire (elaborat de subsemnatul). Testul a fost aplicat la examenul de istorie universală pentru verificarea achiziţiilor elevilor din cl. XI, Liceul *Svetoci* (profil real).

La elaborarea sarcinilor am luat în consideraţie următoarele aspecte:

1. Sarcinile trebuie să creeze condiţii adecvate pentru demonstrarea diverselor competenţe conform obiectivelor generale şi obiectivelor-cadru.
2. Fiecare sarcină (în ordine consecutivă) trebuie să corespundă unui nivel mai înalt al gîndirii (conform taxonomiei lui B. Bloom: *cunoştinţe – înţelegere – aplicare – analiză – sinteză – evaluare)*.
3. Sarcinile trebuie să fie legate logic între ele, după principiul "bulgărului de zăpadă" – realizarea calitativă a fiecărei sarcini este facilitată de realizarea celei precedente.
4. Pentru a asigura gîndirea independentă şi a reduce simpla reproducere a datelor, informaţia cu care se va opera trebuie să fie necunoscută/ puţin cunoscută elevului.
5. Condiţiile de realizare a testului urmează să fie flexibile pentru ca elevul să poată alege sarcini de un anumit grad de dificultate, în corespundere cu interesele şi cerinţele individuale.
6. Toate tipurile de activitate, solicitate de sarcină, trebuie să fie familiare elevului, fiind aplicate anterior la un alt conţinut.

Condiţiile testului au fost stabilite luîndu-se în consideraţie activitatea desfăşurată la lecţii. Tendinţa de a crea situaţii ce ar implica gîndirea activă a elevilor a dus la faptul că reuşeam să examinăm doar cîteva evenimente istorice propuse în conţinuturile din curriculum, celelalte, din lipsă de timp, fiind neglijate. O parte dintre elevi se întrebau: "Discutăm şi analizăm mult, dar cînd vom învăţa materialul de care avem nevoie la examene?" (în accepţia lor, probabil, "a învăţa istoria" înseamnă a memora fapte, nume şi date prezentate în manual sau în prelegeri).

La elaborarea testului am respectat condiţia nr.4 prin selectarea unor fragmente din literatura artistică şi documente istorice, care nu au fost utilizate la ore.

Pentru a asigura condiţia nr. 5 le-am propus elevilor o grilă de evaluare a activităţii în ansamblu şi a fiecărei întrebări în parte. Elevii ştiau că vor realiza patru sarcini, primele două fiind obligatorii, iar celelalte – opţionale. Testul cuprinde următoarea grilă de evaluare:

Pentru nota

"10"	54-60 puncte	"5"	20-24 puncte
"9"	46-53 puncte	"4"	15-19 puncte
"8"	40-45 puncte	"3"	10-14 puncte
"7"	32-39 puncte	"2"	6-10 puncte
"6"	25-31 puncte	"1"	0-6 puncte

Prima sarcina prevede completarea unui tabel, în care cea dintîi rubrică include nume ale unor personalităţi istorice (în continuare textul sarcinilor propuse elevilor este prezentat cu caractere cursive, iar comentariile noastre – cu caractere drepte).

1. Determinaţi în ce perioadă, în ce ţară şi la ce eveniment istoric au participat aceste personalităţi. Completaţi tabelul.

Numele	Evenimentul	Rolul	Data/perioada	Ţara
Cromwell				
Talleyrand				
Watt				

Indicarea corectă a evenimentului – 1 punct.

Indicarea corectă a ţării – 1 punct.

Indicarea corectă a datei/perioadei –- 2 puncte; indicarea datei cu o eroare de nu mai mult de 10 ani – 1 punct.

Rolul exercitat în cadrul evenimentului – (prezentare generală – 1 punct, prezentare detaliată – 2 puncte).

Punctaj maxim – 18.

Realizarea acestei sarcini implică, în primul rînd, **memoria** (rubricile "eveniment, perioadă, ţară"), precum şi posibilitatea de a **interpreta faptele** (rolul exercitat în cadrul evenimentului). Astfel, sarcinile sînt formulate conform nivelurilor întîi (cunoştinţe concrete reproduse din memorie) şi doi (înţelegere) ale taxonomiei lui Bloom.

Cea de a doua sarcină pune accentul pe **aplicarea** cunoştinţelor (ceea ce, bineînţeles, nu exclude **reproducerea** şi **înţelegerea**). Concomitent, aceasta solicită demonstrarea înţelegerii noţiunii de spaţiu istoric, abilitatea de a aplica diverse simboluri pentru a deduce şi a transmite informaţia.

2. Elaboraţi o schiţă istorică (pînă la o pagină) la tema "Unirea Italiei", utilizînd harta ca principală sursă de informare.

Eseul trebuie să cuprindă răspunsuri la următoarele întrebări (nu neapărat în ordinea indicată):

- *Care era teritoriul Italiei înainte de Unire?*
- *Unde a început procesul de unificare?*
- *Care a fost consecutivitatea acţiunilor de unificare?*
- *Cum s-a produs Unirea?*
- *Care au fost rezultatele Unirii?*
- *În ce perioadă au avut loc evenimentele descrise?*

Un răspuns complet şi detaliat la fiecare întrebare – 2 puncte.

Logica şi consecutivitatea expunerii – 2 puncte.
Punctaj maxim – 14.

Primele două sarcini obligatorii permiteau acumularea a 32 de puncte, ceea ce, conform grilei de evaluare, corespunde notei "7". Aşadar, realizarea acestor sarcini de nivelul I-III, după taxonomia lui B.Bloom, bazate pe dezvoltarea memoriei şi gîndirii concrete, permite elevului să ia cel mult nota "7". Obţinerea unei note mai mari poate fi posibilă, după părerea noastră, numai prin demonstrarea abilităţilor de gîndire abstractă.

Cea de a treia sarcină presupune utilizarea de către elevi a unui nivel de gîndire mai înalt, aceştia fiind solicitaţi să **analizeze** un fragment dintr-o operă literară, care descrie unul din evenimentele perioadei studiate.

3. Citiţi fragmentul propus şi determinaţi la ce eveniment istoric se referă.

3a. Descrierea se referă la ……..(1 punct).

3b. Extrageţi din text două enunţuri pe care v-aţi bazat la identificarea evenimentului. Argumentaţi alegerea făcută.

Enunţul	Explicarea/punctaj
1 punct (pentru enunţ)	*Explicare logică, bine conturată – 2 puncte* *Explicare neclară, cu greşeli de logică – 1 punct*
1 punct (pentru enunţ)	*Explicare logică, bine conturată – 2 puncte* *Explicare neclară, cu greşeli de logică – 1 punct*

3c. Scrieţi trei enunţuri care ar caracteriza evenimentul (caracteristicile nu vor fi parafrazate. Pentru un răspuns complet şi detaliat se acordă 2 puncte):

A)…….
B)……...…….
C)…….
Punctaj maxim – 13.

Prin realizarea respectivei sarcini elevul trebuie să demonstreze că "**recunoaşte**" evenimentele istorice, poate "**transpune**" textul literar în "limbaj istoric" şi este capabil să **interpreteze** interconexiunile stabilite între textul literar şi evenimentele istorice studiate. Formularea celor trei enunţuri, căutarea unor posibile explicaţii oferă posibilitatea de a efectua **analiza** şi, parţial, **sinteza**.

A patra sarcină este cea mai voluminoasă şi, în opinia noastră, reflectă într-o măsură mai mare abilitatea elevului de "a gîndi ca un istoric". Aceasta presupune răspunsuri la şapte întrebări, fiecare dintre ele reclamînd operaţii de gîndire mult mai complexe decît întrebarea precedentă.

4. Citiţi documentul.

Din discursul lui Danton în Convenţia Naţională (26 noiembrie 1793)

...Poporul cere, şi el are dreptate, ca teroarea să fie pusă la ordinea zilei, însă el doreşte ca teroarea să fie aplicată împotriva adevăraţilor duşmani ai Revoluţiei, adică faţă de aristocraţi, regalişti, complotişti, trădători, prieteni ai guvernelor străine. Poporul nu doreşte să tremure de frică acel care s-a născut fără înflăcărarea revoluţionară, însă care slujeşte patriei sale cu toate metodele accesibile, oricât de modeste ar fi ele... Eu n-am spus că poporul trebuie să recurgă la indulgenţă, dimpotrivă, eu am zis că timpul fermităţii şi al răzbunării naţionale încă n-a trecut. Eu doresc ca teroarea să fie pusă la ordinea zilei, eu sînt pentru pedepsele cele mai aspre şi îngrozitoare împotriva duşmanilor libertăţii, însă eu doresc ca aceste pedepse să cadă numai pe capetele lor şi duşmanilor revoluţiei.

(Дантон Ж., Избранные речи, Харьков, *1924,* p. *84-86, în Istoria universală modernă (1640-1850), Crestomaţie (coord. Eugeniu Certan), Editura Prut Internaţional, Chişinău, 2000, p. 125.*)

4a. Care sînt ideile principale ale documentului? (maximum 2 puncte). Adică, "**transpuneţi**" documentul în propriul limbaj, demonstrînd **înţelegerea** acestuia.

4b. Interesele căror grupuri sociale sînt prezentate în document? (Argumentaţi opinia în baza unor enunţuri extrase din text) (maximum 2 puncte). Se solicită determinarea legăturilor dintre caracteristicile generale ale grupurilor sociale şi fraze concrete din text. Elevul interpretează, demonstrînd un nivel de înţelegere mai ridicat decît la realizarea sarcinii 4a.

4c. Ce comentarii la acest document ar putea face reprezentanţii altui grup social? (Indicaţi grupul social şi ilustraţi poziţia acestuia prin enunţuri legate direct de textul documentului.) (maximum 2 puncte). Sarcina implică un transfer de cunoştinţe, efectuarea căruia necesită **aplicare** de cunoştinţe.

4d. Enumeraţi cel puţin două motive care au condiţionat apariţia respectivului document. Argumentaţi concluziile (maximum 2 puncte pentru fiecare motiv argumentat). Determinarea cauzelor presupune o **analiză** detaliată a documentului, dar şi a contextului istoric în care a apărut.

4e. Indicaţi cel puţin două posibile consecinţe ale evenimentului descris în document. (Alegeţi-le pe cele mai reale). Argumentaţi concluziile (maximum 2 puncte pentru fiecare consecinţă prezentată argumentat). Posibilele consecinţe reprezintă nişte efecte ce nu s-au produs, dar sînt edificate de elev în baza datelor de care dispune. La realizarea acestei sarcini accentul este pus pe **sinteză**.

Următoarele două întrebări implică gîndirea evaluativă. Pentru realizarea sarcinilor propuse elevul trebuie să determine criteriile de estimare. Dacă la aprecierea ideilor expuse în document (4f) elevul se bazează pe criterii deja stabilite de cineva, atunci pentru argumentarea importanţei fenomenului dat (4g) el este pus în situaţia de a elabora criterii de sine stătător.

4f. Evidenţiaţi două caracteristici negative şi două pozitive ale ideilor expuse în document (cîte 1 punct pentru fiecare caracteristică).

Caracteristici pozitive	Caracteristici negative
1……...……	1.....
2……	2.....

4g. Determinaţi legătura dintre ideile documentului şi evenimente ale contemporaneităţii. Care ar fi învăţămintele fenomenului studiat pentru societatea contemporană. Aduceţi cel puţin trei argumente în susţinerea propriei opinii (maximum 10 puncte).

Punctaj maxim – 28.

Realizarea testului de către elevi a demonstrat că obiectivele pe care le-am proiectat au fost atinse. Dezvoltarea gîndirii critice la orele de istorie, precum şi evaluarea acesteia, este posibilă, fără a supraîncărca memoria elevului cu toate conţinuturile recomandate. Nu putem trage nişte concluzii relevante, deoarece testul a fost aplicat doar la o singură clasă (16 elevi). Această experienţă însă ne-a permis să conştientizăm faptul că nu avem elaborate criterii de evaluare a abilităţilor de gîndire (oare nu din cauza că în probele de examinare predomină întrebările ce implică reproducerea informaţiei?).

Dorim să supunem dezbaterii cîteva din întrebările la care căutăm răspuns.

- În ce mod pot fi apreciate astfel de operaţii ale gîndirii cum sînt analiza şi sinteza?
- Care ar fi standardele de evaluare a gîndirii logice şi abstracte pentru elevii de diferite vîrste şi clase?
- Harta istorică este utilizată începînd cu clasa a IV-a. Ce indicatori ar putea demonstra dezvoltarea abilităţilor elevilor în acest domeniu şi care ar trebui să fie standardele pentru abilităţile date?

Lista poate fi continuată. Propunem tuturor celor interesaţi de perfecţionarea sistemului nostru de învăţămînt să-şi consolideze eforturile, să-şi expună ideile şi sugestiile în problema vizată.

Traducere: Mariana **VATAMANU-CIOCANU**

Rita **GODOROJA**

Şcoala de Limbi Moderne şi Management, mun. Chişinău

Instruirea problematizată – cadru propice de formare a comportamentului creativ

Nivelul de vîrf al piramidei modelelor psihologice de învăţare îl constituie formarea comportamentului creativ. Esenţa acestui model constă în rezolvarea de către elev a situaţiei-problemă, care solicită flexibilitatea gîndirii pentru aplicarea cunoştinţelor dobîndite într-o manieră nouă, originală (S. Cristea).

Conceptul de situaţie-problemă desemnează pentru elev:

- o dificultate intelectuală, care apare atunci cînd persoana nu ştie cum să explice fenomenul, procesul real sau nu poate realiza un scop prin metodele pe care le cunoaşte (M. Mahmutov);
- o stare conflictuală, ce rezultă din trăirea simultană a două realităţi (de ordin cognitiv şi motivaţional) incompatibile – pe de o parte, experienţa trecută, iar pe de altă parte, elementul de noutate şi de surpriză, necunoscutul, cu care este confruntat subiectul (I. Cerghit);
- o situaţie contradictorie dintre cunoştinţele anterioare despre realitate şi noile cunoştinţe pe care le dobîndeşte elevul (E. Dulamă);
- un „gol” între cunoştinţele actuale ale elevului şi cele necesare pentru găsirea soluţiei prin aplicarea noţiunilor învăţate, într-o formă de organizare nouă, aflată chiar în contradicţie cu forma de organizare dobîndită anterior (S. Cristea).

Analizînd aceste definiţii, constatăm că situaţia de învăţare devine o situaţie-problemă, dacă elevul percepe

contradicția și necesitatea depășirii obstacolului dintre cunoscut și necunoscut.

Spectrul situațiilor-problemă variază în funcție de diferiți factori:

- tipul contradicției;
- obiective;
- nivelul de dezvoltare al elevului etc.

În opinia psihologului T. Kudreavțev, contradicțiile care generează situația-problemă sînt de mai multe tipuri:

1. Contradicția dintre sistemul de cunoștințe al elevului și insuficiența cunoștințelor pentru rezolvarea problemei noi.
2. Contradicția dintre calea teoretică de rezolvare a problemei și lipsa posibilităților practice de rezolvare.
3. Contradicția dintre metodele cunoscute de aplicare a cunoștințelor și necesitatea utilizării acestei metode în condiții practice noi.
4. Contradicția dintre rezultatul practic obținut și lipsa capacităților de argumentare teoretică.

În funcție de obiectivul concret profesorul poate alege o situație-problemă, intercalînd-o în scenariul activității sau poate crea un cadru problematizat constituit dintr-un șir de situații-problemă.

După modul de încadrare în etapele lecției, există situații-problemă:

- care trezesc interesul elevilor pentru dobîndirea de noi cunoștințe (evocare);
- pentru consolidarea cunoștințelor (realizarea sensului);
- care solicită recapitularea selectivă a cunoștințelor (reflecție).

Nu orice întrebare constituie pentru elev o situație-problemă. Conținutul problemei trebuie să prezinte un anumit grad de dificultate, dar și să fie accesibil pentru găsirea soluției în mod independent sau asistat de profesor. Este necesar să existe o succesiune logică între cunoștințele vechi și cele ce urmează a fi descoperite. Pentru ca situația-problemă să nu blocheze psihologic elevul, se vor indica următoarele condiții:

- gradul de dificultate al problemei să nu depășească considerabil nivelul de dezvoltare al elevului;
- conținutul problemei să fie legat de practică, de viața elevului, să-l motiveze intrinsec;
- problema să poarte un caracter divergent, adică să existe alternative de rezolvare și mai multe soluții posibile;
- formularea problemei să fie atrăgătoare, să trezească emoții pozitive și dorința de a explora necunoscutul.

Analiza interacțiunii profesor-elev în elaborarea și soluționarea situațiilor-problemă identifică patru niveluri ale problematizării:

Cine creează situația-problemă?	Situația-problemă	Cine rezolvă situația-problemă?
Profesorul	Nivelul I	Profesorul
Profesorul	Nivelul II	Profesorul și elevii
Profesorul	Nivelul III	Elevii
Elevii	Nivelul IV	Elevii

La primul nivel profesorul enunță problema, de exemplu, în cadrul unei prelegeri problematizate, și le demonstrează elevilor cum poate fi rezolvată. Elevul sesizează și analizează explicațiile profesorului, modul acestuia de acțiune, adresează întrebări de clarificare, dar activitatea sa poartă un caracter preponderent reproductiv.

La al doilea nivel profesorul pune problema și, printr-un sistem de întrebări, îi conduce pe elevi la emiterea ipotezei și la verificarea ei. Elevii aplică cunoștințele de reper într-o situație nouă, caută noi metode de rezolvare. De exemplu, la studierea temei *Izotopii*, cl.X, profesorul poate propune următoarea problemă: „Masa atomică relativă a elementului chimic are o valoare fracționară, iar suma maselor protonilor și neutronilor unui element este un număr întreg. De ce?"

La al treilea nivel profesorul creează situația-problemă, iar elevii o rezolvă independent: individual, în perechi sau în grup. Pentru a găsi informațiile necesare, ei se documentează din manual sau din alte surse, generează soluții și le analizează, selectează și prezintă răspunsurile.

Pentru dinamizarea schimbului de mesaje cognitive și afective dintre profesor și elevi la lecția de chimie în gimnaziu și liceu, poate fi propusă următoarea situație-problemă: "Fiecare substanță chimică, asemeni omului, posedă individualitate, adică are anumite proprietăți caracteristice. În ce mod vom **învăța a fi** de la substanțe?"

Această situație-problemă (nivelul III de problematizare) a fost adresată elevilor din cl. VII-IX la lecțiile care au avut drept obiectiv de referință cercetarea proprietăților substanțelor. Propunem cîteva soluții-mesaje elaborate de elevi ai cl. a VII-a, Liceul *M.Eminescu,* or. Căușeni și elevi ai cl. a IX-a, Școala de Limbi Moderne și Management (ȘLMM), mun. Chișinău:

Să-nvățăm de la **apa** din rîuri și din mare
Cum să ne transformăm ușor în altă stare,
Să fim ca ea mereu: curați și străvezii
La chip, la vorbă și în adîncul inimii.
Să învățăm de la **aerul** cu care respirăm
Să fim indispensabili, oricînd să ajutăm.
Să învățăm de la **fosforul** ce noaptea strălucește,
Lumina adevărului ce din adîncuri crește.
Să învățăm de la **cupru** flexibili ca să fim,

Să ne alegem drumul pe care îl dorim.
Să învățăm de la **creta** cea albă și curată
Să dezvoltăm idei și-o minte mai bogată.
(Maricica Guțu)

Să-nvățăm de la **mercur** să nu fim dispersați,
Să ne unim într-un popor, să fim toți neamuri, frați.
De la **crom** să învățăm o poziție fermă să avem.
(Elena Lungu)

Ne învață **fierul** – să ne călim caracterul...
(Natalia Lungu)

Învață de la **sticlă** să n-ai impurități,
Să mergi pe-o cale nouă fără dificultăți.
Învață de la **cupru** puterea de-a conduce,
De la **argint** învață microbii a distruge.
Învață de la **aur** să nu fii de doi bani,
Să faci lucruri frumoase, stabile peste ani.
Învață de la **apă** să fii în multe stări,
Călătorind prin ceruri să te întorci în mări.
(Alexandru Godoroja)

Învață de la **apă** să fii imaculat,
Iar de la **diamant** – să fii mai ordonat.
Învață de la **sticlă** să fii mai transparent,
Și de la **fluor** învață să fii mai exigent.
Învață de la **hidrogen** să fii cel mai ușor,
Să tinzi spre înălțimi în al tău zbor.
(Lucia Veste)

Învață de la **apă** să știi ce-i liniștea,
Prin viață cum să treci ducînd povara ta.
(Igor Șestacovschi)

Învață de la **aur** să ai în viață preț,
De la **argint** învață să fii un om isteț.
De la **wolfram** și **crom** – să ai tărie mare,
Și cristalin ca **apa** să-ți fie gîndul-soare.
Învață ca **oxigenul** să fii de necesar,
O pasăre să-nvii și-o frunză de arțar.
De la **cesiu** împrumută mărinimie,
Dăruiește lumii putere, energie.
(Cătălina Herța)

Învață de la **heliu** să nu te arzi pe soare,
Să-nduri și să lucrezi și cînd e greu ori doare.
Învață de la **taliu** să fii mereu de veghe,
Să simți din jur căldură, să fii un ochi ce vede...
(Maxim Berzan)

Analizînd creațiile elevilor, profesorul poate evalua nu numai cunoștințele și abilitățile formate, dar și anumite atitudini, care pot fi considerate **indicatori ai modului de a fi.** Cîmpul asociativ creat între proprietățile caracteristice ale substanțelor și comportamentul omului vădesc poziția elevilor față de valorile umane, față de lume și față de sine. Ce substanțe au fost alese pentru a învăța noi comportamente și cum au fost îndemnați colegii să fie? Din mesajele copiilor izvorăște dorința de a învăța:

- de la **apă** – a fi în multe stări, a ne transforma ușor starea, a fi imaculat la chip, la vorbă și în adîncul inimii, a fi curat și sfînt, a fi iubit de lume, a fi în veci dorit, a fi mîngîietor, a șopti ca apa sunete de vioară, a avea gînduri senine;
- de la **oxigen** – a fi necesar, a da viață, a fi indispensabil, a ajuta pe oricine;
- de la **hidrogen** – a zbura ușor, a avea idealuri, a tinde spre înălțimi, spre succese;
- de la **fluor**, nemetalul cel mai activ – a fi exigent;
- de la **heliu** – a fi rezistent la greutăți și dureri;
- de la **taliu** – a fi mereu de veghe, a simți căldura oamenilor din jur;
- de la **fosfor** – a vedea lumina adevărului și în întuneric;
- de la **cupru** – a fi flexibil, a alege o cale dorită, a avea puterea de a conduce;
- de la **cretă** – a dezvolta cît mai multe idei și a îmbogăți mintea, a exprima ideile clar, a manifesta individualitate;
- de la **mercur** – a fi uniți ca popor, ca neam;
- de la **crom,** metalul cel mai dur – a avea o poziție fermă;
- de la **fier** – a ne căli caracterul;
- de la **argint**, care are proprietăți bactericide – a învinge boala, a fi rapid, isteț;
- de la **aur** – a fi valoros, a face lucruri frumoase, durabile;
- de la **cesiu**, care cedează foarte ușor electronii săi – a fi mărinimos, a dărui lumii putere și energie;
- de la **sticlă** – a fi fără impurități, a vedea clar și a merge fără dificultăți pe o cale nouă, a fi mai transparent.

La al patrulea nivel elevii formulează problema și o rezolvă singuri. Acesta este nivelul activității creatoare, care implică lucrul independent, imaginația, analiza logică și descoperirea soluției, argumentarea ei, formularea concluziilor. Propunem cîteva situații-problemă elaborate la capitolul *Structura atomului* de către elevii claselor a VII-a, ȘLMM, mun. Chișinău:

- "Atomul este format din protoni, neutroni și electroni. Cu toate acestea, este considerat drept cea mai mică particulă de substanță chimică indivizibilă. De ce?" (Tărîță Dumitru)
- "Se știe că nucleul atomului este de 100000 de ori mai mic decît atomul, masa nucleului și cea a atomului însă sînt aceleași. De ce?" (Alexa Victor)
- "Oxigenul și sulful sînt elemente din subgrupa VI a Sistemului Periodic. Valența maximală a sulfului este egală cu numărul grupei - VI, iar valența maximală a oxigenului este egală cu II. De ce?" (Bîrlădeanu Mihaela)
- "Alchimiștii au muncit mult pentru a obține aur

din alte metale, dar nu au reuşit. De ce?" (Rusnac Ecaterina)

Aplicarea respectivelor situaţii-problemă la etapa de reflecţie a lecţiei este efectivă atît sub aspectul consolidării cunoştinţelor cît şi pentru dezvoltarea sensibilităţii la probleme şi a comportamentului creativ.

Observăm că, la nivelurile II-IV de problematizare, se distinge o succesiune de operaţii efectuate de elev în procesul rezolvării situaţiei-problemă:

1. Pregătirea elevului:
   - delimitarea şi definirea situaţiei-problemă;
   - analiza structurii situaţiei-problemă;
   - selectarea informaţiei necesare;
   - restructurarea informaţiei;
   - emiterea unor ipoteze, soluţii.
2. Producţia elevului:
   - evaluarea diferitelor soluţii posibile;
   - asocierea ideilor principale în termenii soluţiei probabile;
   - asigurarea saltului de la gîndirea convergentă la gîndirea divergentă.
3. Decizia elevului:
   - alegerea soluţiei optime pe criteriul originalităţii şi al eficienţei;
   - aplicarea soluţiei optime în cadrul specific definit de problema existentă;
   - prezentarea soluţiei şi argumentarea ei.

În procesul de rezolvare a unor situaţii-problemă elevii trebuie să beneficieze de un climat de libertate şi securitate psihică, fără teama de a primi o notă nesatisfăcătoare pentru un eventual eşec al explorărilor. Atitudinile şi comportamentele constructive, creative ale elevilor în procesul învăţării pot fi dezvoltate de profesor într-o atmosferă de muncă destinsă şi deschisă.

Rezolvarea situaţiilor-problemă este deosebit de importantă pentru descoperirea unicităţii fiecărui elev şi cultivării acesteia în mediul şcolar. Instruirea problematizată formează un cadru propice dezvoltării atitudinilor, capacităţilor creative, motivaţiei pentru învăţare la orice disciplină şcolară, contribuind la formarea unui comportament creativ al elevului.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cerghit, I., *Metode de învăţămînt*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1997.
2. Cristea, S., *Dicţionar de termeni pedagogici*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998.
3. Dulamă, E., *Strategii didactice,* Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000.

Cubul - tehnică de integrare a cunoştinţelor

Ludmila **URSU**

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

A organiza o lecţie de predare-învăţare captivantă şi eficace în acelaşi timp, a activiza elevii, a-i atrage în munca de investigare a noului nu este un lucru uşor. Aceste scopuri permanente pot fi atinse prin intermediul mai multor sugestii metodologice descrise în literatura de specialitate. Cum putem însă realiza aceleaşi obiective în cadrul unei lecţii de recapitulare sau a unei lecţii introductive, cînd este necesar să reactualizăm partea teoretică? Deseori, se recurge la o simplă reproducere a definiţiilor, regulilor etc., ceea ce nu favorizează libera exprimare a elevilor, nu le trezeşte interesul, ci, dimpotrivă, îi stresează, iar eficienţa scontată nu este atinsă.

Tehnica *Cubul* este o soluţie metodologică originală, care pune cunoştinţele însuşite într-o lumină nouă.

Aducem în faţa auditoriului un cub, pe feţele căruia sînt prezentate sarcini, exprimate, tradiţional, prin verbe ale activităţii intelectuale, de exemplu: ***descrie (defineşte), analizează, asociază, compară, ia atitudine***. Într-o asemenea variantă, arealul de utilizare a tehnicii este destul de extins, acoperind diverse discipline şi tipuri de lecţii.

Această tehnică le solicită elevilor, întîi de toate, să abordeze materia sub diverse aspecte, precizate de învăţător, pentru ca mai apoi să le integreze armonios într-o structură nouă. Astfel, se obţine nu doar actualizarea cunoştinţelor, dar şi un nivel superior al înţelegerii acestora.

Manipularea cu feţele cubului conferă tehnicii o eficienţă sporită, impulsionînd intuiţia şi stimulînd gîndirea.

Cînd am pornit la scrierea acestui articol, mi-am amintit de ultima şedinţă a training-ului *Lectură şi Scriere pentru Dezvoltarea Gîndirii Critice* la care am

participat. Urma să prezentăm un model de utilizare a unei tehnici în cadrul disciplinei pe care o predă fiecare cursant. Am constatat cu mirare că majoritatea au preferat *cubul,* o tehnică atractivă, eficientă, simplă în aplicare şi cu un înalt grad de generalitate. Ascultînd cu atenţie prezentările colegilor, am observat că, practic, nici unul dintre modele nu s-a repetat întocmai. Erau diferite atît obiectivele, etapele lecţiei la care poate fi utilizată cît şi sarcinile propuse.

Într-adevăr, există cazuri cînd formularea tradiţională a sarcinilor nu este potrivită. De exemplu, este destul de greu a explica sub aspectele obişnuite noţiuni ca: logaritmul, derivata etc. În asemenea situaţii se cere o altă abordare a aspectelor prezentate pe feţele figurii.

Cele şase feţe ale cubului pot prezenta şase aspecte ale unei noţiuni, şase obiective de evaluare vizînd conceptul respectiv.

Pentru aplicarea adecvată a tehnicii date este necesar să ţinem cont de vîrsta elevilor, sarcinile scrise pe feţele cubului urmînd să fie clare şi accesibile pentru aceştia.

Tehnica *cubul* admite variate îmbinări cu alte tehnici interactive. Ea poate fi aplicată şi în cadrul realizării materialelor didactice. De exemplu, în clasa a III-a, la prima lecţie de matematică din anul şcolar – *Numerele naturale de la 0 la 1000,* pentru a reactualiza *formarea, citirea, scrierea, descompunerea şi utilizarea terminologiei specifice,* le putem propune elevilor să analizeze Figura 1.

Furnicuţa, care se află pe faţa de sus a cubului, *formează* numărul 235 cu ajutorul cubuşoarelor. Fluturaşul *scrie* acest număr *cu litere şi cu cifre* pe faţa din dreapta. Albinuţa îl *descompune* în termeni de ordin (sute, zeci şi unităţi) şi prezintă descompunerea canonică a numărului respectiv. Iar Omida, întrebînd dacă numărul este *par* sau *impar*, îi îndeamnă pe elevi să-şi amintească aceste noţiuni.

Figura 1.

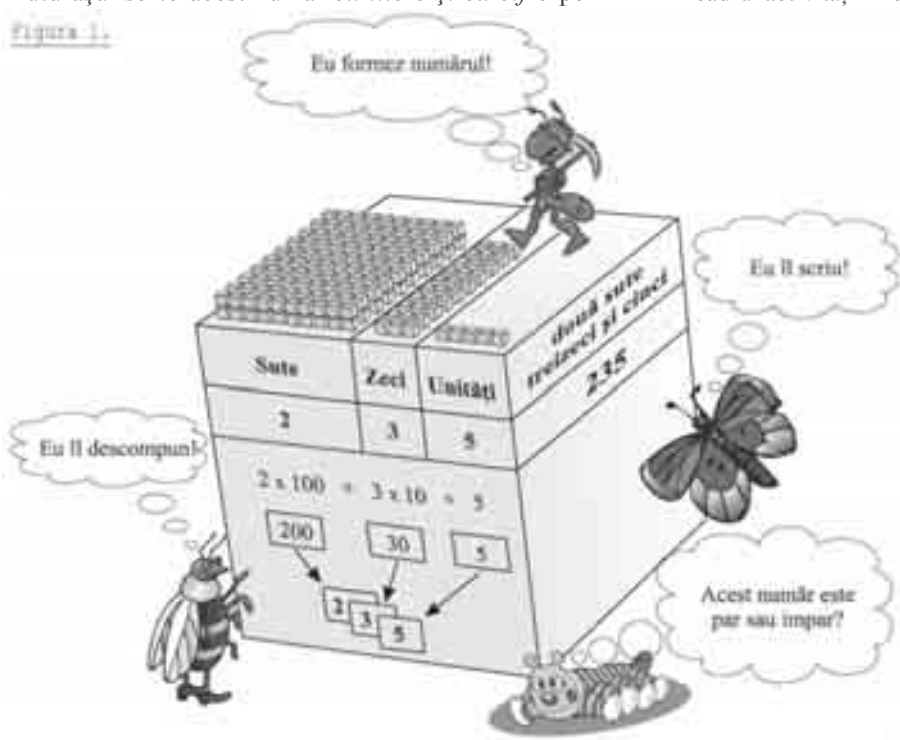

Cubul însă mai are trei feţe care nu se văd pe desen. Ce ar putea să ne arate insectele studioase pe ele? Încercînd să răspundem la această întrebare, vom iniţia o discuţie ce ne va permite să activizăm elevii pentru elucidarea unor noi aspecte ale noţiunii de *număr natural.*

În baza observării şi analizei acestui desen vom atinge obiectivele lecţiei. Cubul ilustrează tema într-un mod neobişnuit, iar tot ce este neobişnuit stimulează atenţia şi interesul.

Tehnica *Cubul* poate fi utilizată într-o variantă mai apropiată de cea tradiţională. Se demonstrează elevilor un cub, pe feţele căruia sînt scrise sarcinile:

- ***formează*** (cu ajutorul cubuşoarelor sau al numărătoarei de poziţionare etc.);
- ***scrie*** (cu litere şi cu cifre);
- ***descompune***;
- ***numeşte predecesorul şi succesorul***;
- ***este par sau impar;***
- ***creează exerciţii*** (avînd numărul dat la răspuns).

Am prezentat în cele de mai sus un model de utilizare a tehnicii *Cubul* la o lecţie introductivă. În continuare, propunem o variantă de aplicare a acesteia la o lecţie de recapitulare (clasa a III-a, capitolul *Operaţii aritmetice cu numere naturale de la 0 la 1000*).

În cadrul activităţii în echipe (grupuri neomogene), le propunem elevilor să observe şi să mediteze asupra Figurii 2. După expirarea timpului rezervat, urmează manipularea cubului, abordînd fiecare operaţie aritmetică în parte. Pe feţele acestuia sînt prezentate următoarele aspecte:

- ***denumiri specifice*** (ale operaţiei, semnului, componentelor şi rezultatului);
- ***proprietăţi***;
- ***cazuri speciale;***
- ***probe;***
- ***legături cu alte operaţii;***
- ***asemănări cu alte operaţii.***

Am aplicat tehnica *cubul* şi cu studenţii Facultăţii de Pedagogie, în cadrul cursului *Metodica predării matematicii în clasele*

primare. Pentru un asemenea auditoriu, tehnica *cubul* poate fi modificată, dezvoltată. Le solicităm studenților să propună ei înșiși acțiunile ce le vor realiza. Astfel, se verifică competențele didactice ale viitorilor pedagogi și se valorifică potențialul lor creativ.

Ne exprimăm convingerea că atractivitatea tehnicii *cubul*, precum și a altor tehnici în cadrul proiectului LSDGC, se datorează, în mod special, caracterului lor flexibil, libertății de elaborare a noilor variante de utilizare în funcție de specificul auditoriului, disciplinei de studiu, temei etc.

Figura 2.

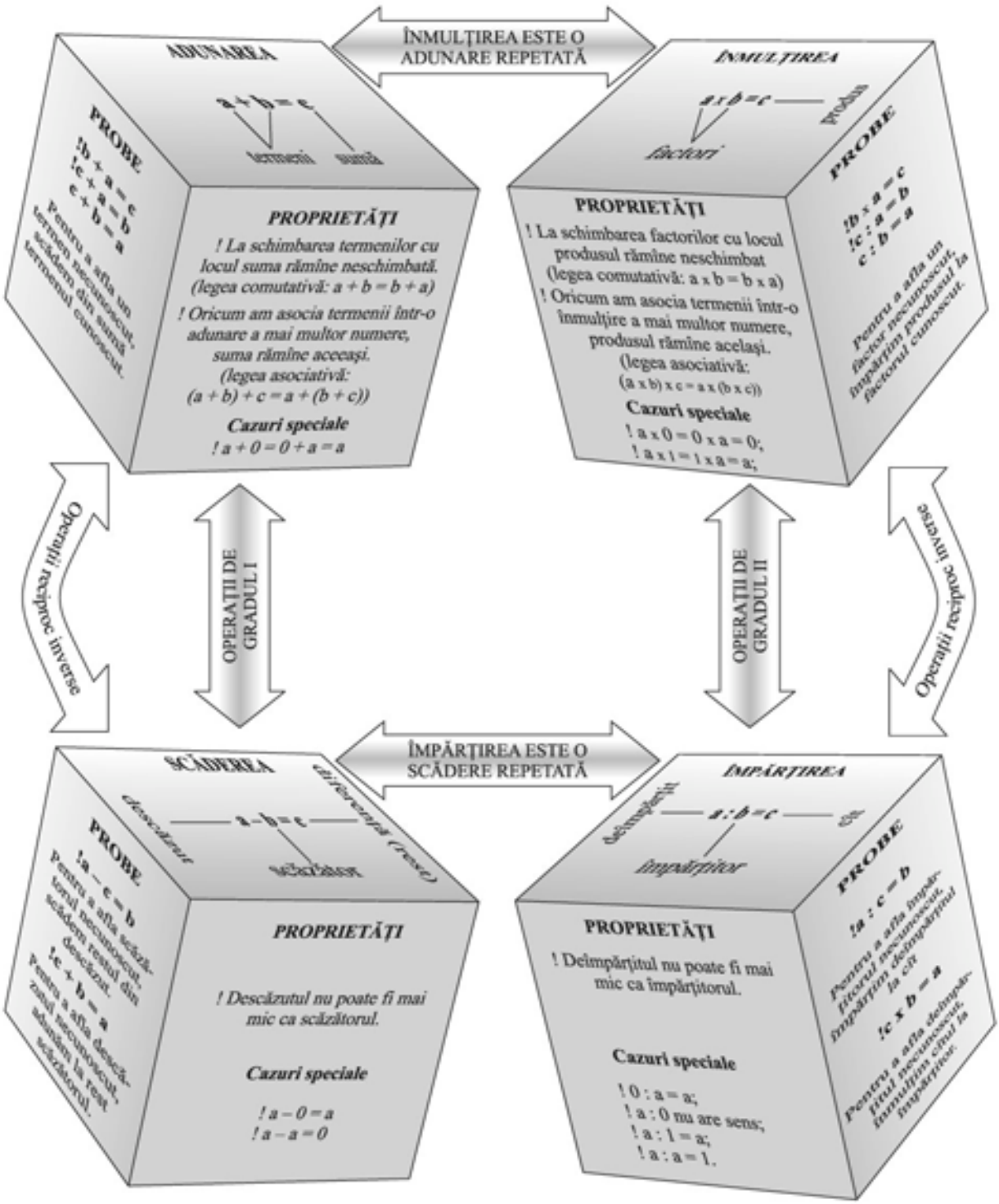

Politica educației

Sorin **CRISTEA**

Universitatea din București

Politica educației reprezintă ansamblul deciziilor strategice stabilite de organizații sociale angajate în *conducerea sistemului de învățământ* la nivel de *vîrf* (ministerul învățământului), *teritorial* (direcții/inspectorate şcolare), *local* (unități şcolare). Problema fundamentală pe care o implică orice politică a educației este cea a optimizării raportului dintre *direcțiile de dezvoltare* propuse sistemului şi *resursele pedagogice* (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) existente într-un context social determinat în timp şi spațiu (vezi Roger Girod, *Politique de l'éducation. L'ilusoire et le possible*, PUF, Paris, 1983; Viviane de Landsheere, *L'éducation et la formation*, PUF, Paris, 1992).

Politica educației poate fi analizată din două perspective: 1) ca *domeniu* special *al activității de conducere* a sistemului de învățământ, delimitată şi orientată în sens strategic; 2) ca *ştiință pedagogică (a educației)*, dezvoltată, în ultimele decenii, la nivel *interdisciplinar* (prin raporturile pedagogie – politologie) şi *intradisciplinar* (în raport de: filozofia educației, sociologia educației, managementul educației, economia educației, planificarea educației).

1) *Ca domeniu special al conducerii sistemului de învățământ, politica educației* este activitatea de elaborare a deciziilor strategice incluse în documente oficiale: programe de guvernare (capitole rezervate educației); legea învățământului; statutul personalului didactic, regulamente ale organizațiilor şcolare (pe trepte şi tipuri şcolare); plan de învățământ, programe şcolare, proiecte de dezvoltare a învățământului (pe domenii, teritorii, zone, localități, şcoli); planificări ale cadrelor didactice (anuale, semestriale etc.).

În sens larg, politica educației constituie o sferă de activitate socială exprimată la nivelul vieții publice "printr-o varietate de legi, ordonanțe, ordine, *decizii*" care stabilesc: a) "țeluri sau preferințe"; b) "scopuri şi mijloace"; c) "obiective de perspectivă sau direcții generale care servesc drept ghiduri pentru o acțiune cu rezultat imediat în cazuri specifice" (vezi Jack C. Plano; Robert E.Riggs; Helenan S. Robin, 1991, *Dicționar de analiză politică*, Editura Ecce Homo, Bucureşti, 1993, pag.115). Evoluțiile sistemelor (post)moderne de învățământ sînt anticipate astfel, chiar în plan mondial, prin modelele globale de politică a educației, propuse la nivel de UNESCO (vezi Edgar Faure şi colab., *A învăța să fii*, EDP, Bucureşti, 1974; Jacques Delors, coord., *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*, Editura Polirom, Iaşi, 2000).

În sens restrîns, politica educației asigură cadrul deciziilor strategice incluse în *Legea învățământului*, care definește: 1) finalitățile de sistem (*ideal, scopuri* pedagogice); 2) finalitățile de proces (*obiective* generale şi specifice) dependente de finalitățile de sistem, "pe care sistemul pretinde că le va îndeplini"; 3) funcțiile organizației şcolare de "uniformizare" (vezi *curriculumul comun*) şi de "diferențiere" (anticipînd "inserția profesională într-o societate cu o anumită diviziune a muncii"); 4) strategiile necesare pentru îndeplinirea finalităților la toate nivelurile sistemului (vezi *Dictionnaire encyclopédique de l'éducation et de la formation*, Editions Nathan, Paris, 1994, pag.768-774).

Politica educației angajează astfel două *categorii de decizii*: a) o primă categorie, care definește direcțiile macrostructurale de evoluție a educației şi învățământului (finalitățile concepute ca *politics of education*); b) o a doua categorie, care include liniile de acțiune concertate, adoptate de organizațiile şcolare şi de profesori la nivelul clasei pentru realizarea finalităților (*policy of education*) – vezi Viviane de Landsheere, 1992, pag.23; David Miller, coord., *Enciclopedia Blackwell a gîndirii politice*, Editura Humanitas, Bucureşi, 2000, pag.576.

Deciziile de politică a educației, concentrate la nivelul finalităților (*ideal*, *scopuri*, *obiective* generale şi specifice)

sînt determinate de două *opțiuni strategice*: a) *exercitarea prioritară a unei funcții generale a educației* care susține, de exemplu, tendința de *politizare a învățămîntului* (cînd este accentuată funcția politică în detrimentul funcției culturale) sau de *politehnizare a învățămîntului* (cînd este accentuată funcția economică în detrimentul funcției culturale); b) *aplicarea unei ideologii politice (social-democrație, liberalism, conservatorism...)* care implică orientarea învățămîntului în raport de anumite valori specifice (egalizarea șanselor de reușită școlară, stimularea competitivității și a selecției școlare; dezvoltarea școlii ca factor de reproducere culturală…) – vezi Louis Legrand, *Pour une politique démocratique de l'éducation*, PUF, Paris, 1973; *Les politiques de l'éducation*, PUF, Paris, 1988; *De droite, de gauche?*, în Cahiers *pédagogiques*, nr.325/1994.

2) *Ca știință pedagogică (a educației), politica educației* are ca obiect de cercetare specific *analiza fundamentelor* (filozofice, economice, sociologice) *deciziilor strategice* asumate de factorii responsabili, implicați în elaborarea finalităților educației la nivelul sistemului (implicit și al procesului) de învățămînt.

Fundamentele filozofice ale deciziilor de politică a educației sînt plasate la nivelul raporturilor dintre orientările valorice asumate și resursele pedagogice existente. Soluțiile corecte sînt cele care asigură rezolvarea *politică* a acestor raporturi dintr-o *perspectivă filozofică* optimă, de natură *axiologică* și *etică*. Perspectiva *axiologică optimă* impune proiectarea finalităților la nivelul intereselor de maximă generalitate ale comunității educative (națională, teritorială, locală); *perspectiva etică optimă* impune verificarea permanentă a gradului de valorificare a resurselor pedagogice existente, în contextul finalităților proiectate pe termen scurt, mediu, lung (vezi: *obiectivele specifice și generale; scopurile* educației).

Fundamentele economice ale deciziilor de politică a educației sînt plasate la nivelul funcțiilor de conducere managerială (organizare-planificare, coordonare metodică, reglare-autoreglare) a sistemului de învățămînt în perspectiva aplatizării acestuia, a dezvoltării sale nu numai verticale ci și orizontale, în *rețea* (vezi Francis Fukuyama, *Marea ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale*, Editura Humanitas, București, 2002). În consecință, finalitățile pedagogice devin produsul *planificării calitative* a educației care pune accent pe valorificarea optimă a investițiilor în educație în contextul optimizării raportului dintre obiectivele propuse și rezultatele obținute, evaluabile la diferite intervale de timp, angajînd "pilotajul sistemului școlar" (vezi Philip H.Coombs, *Qu'est que la planification qualitative*, UNESCO, Paris, 1990).

Fundamentele sociologice ale deciziilor de politică a educației sînt plasate la nivelul proiectelor de schimbare globală a sistemelor (post)moderne de învățămînt prin reformele școlare inițiate după 1950-1960, care dobîndesc un caracter universal. Ca soluții strategice, reformele vizează optimizarea raporturilor dintre cerințele sociale și calitatea învățămîntului, raporturi dezechilibrate în condițiile unei prelungite crize a educației (vezi Ph.H. Coombs, *La Crise mondiale de l'éducation*, PUF, Paris, 1968; De Boeck-Université, Bruxelles, 1989). În consecință, *proiectarea reformei învățămîntului* angajează următoarele *decizii de politică a educației*: a) stabilirea normelor de realizare a reformei (instituții responsabile, resurse investite, timp necesar – disponibil); b) elaborarea conceptului (strategiei) reformei care presupune elaborarea: noilor finalități – noii structuri a sistemului – noului curriculum școlar (obiective generale și specifice – plan de învățămînt); c) dezbaterea conceptului (strategiei) reformei la nivelul comunității educative în perspectiva perfecționării ei și a aplicării măsurilor imediate; d) traducerea juridică a conceptului (strategiei) reformei la nivelul *Legii (reformei) învățămîntului*; e) elaborarea măsurilor de aplicare a *Legii*, tranzitorii (în condițiile coexistenței vechiului și a noului sistem de învățămînt) și de perspectivă (în condițiile promovării noului sistem de învățămînt) – vezi Sorin Cristea, *Fundamentele pedagogice ale reformei învățămîntului*, EDP, București, 1994.

Societatea informatizată (sau pe cale de informatizare) solicită o nouă politică a educației. Misiunea sa constă în reconstrucția finalităților educației în funcție de noi cerințe culturale, politice și economice, aflate în continuă schimbare, situate la niveluri superioare de *competitivitate*. În consecință, în opinia noastră, ar putea rezulta următorul *model al finalităților*, elaborat și angajat la nivel de *politică a educației*:

1. idealul educației – *personalitatea deschisă, inovatoare*;
2. scopurile educației:

a) *conducerea managerială* a sistemului de învățămînt;
b) *democratizarea*;
c) *informatizarea* – sistemului de învățămînt;

3. obiectiv general – *formarea-dezvoltarea capacității de învățare inovatoare*;
4. obiective specifice/pe trepte școlare:

a) învățămînt primar – *dobîndirea culturii generale instrumentale*;
b) învățămînt secundar inferior (gimnazial) – *dobîndirea culturii generale de bază/formarea-dezvoltarea structurii de bază a personalității*;
c) învățămînt secundar superior (liceal, profesional) – *aprofundarea culturii generale și de profil*; *formarea-dezvoltarea profesională* la nivel inițial și mediu (conform cerințelor limitate la anumite domenii, perioade de timp, zone, localități);
d) învățămînt universitar scurt – *inițierea și specializarea socio-profesională la nivel mediu, pentru anumite domenii și zone*;
e) învățămînt universitar lung – *specializarea socio-profesională pe domenii largi la nivel mediu și de vîrf*;
f) învățămînt postuniversitar – *aprofundarea specializării socioprofesionale pe anumite domenii, la nivel de vîrf.*